

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

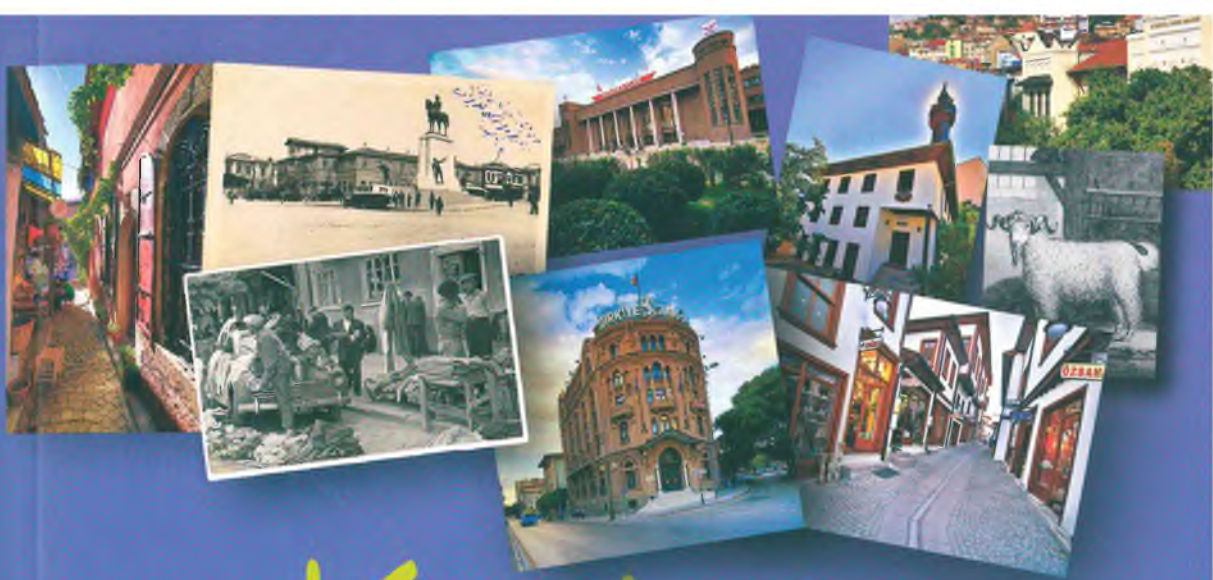
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Kasabadan Metropole Ankara

Eski Selahattin Duman
Sokaklar
Yeni
Hikâyeler

Büyükşehir Belediyesi

Selahattin Duman

Kasabadan Metropole Ankara

Eski Sokaklar, Yeni Hikâyeler

Selahattin Duman

Kasabadan Metropole Ankara

Eski Sokaklar, Yeni Hikâyeler

ISBN 978-605-4067-42-8

Ankara Büyükşehir Belediyesi
Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayınları

Editör
Dr. Ahmet Recep TEKCAN
Burçin ÜNLÜ

Proje Koordinatörü
Saadet ÖZEN

Grafik
Hazan KOLTUK

Araştırma
Cemalettin CANLI

Fotoğraflar
Candan Murat ÖZCAN
Dericizade Faruk KÜÇÜK,
NİVAN YAPIM,
Cengiz KAHRAMAN arşivleri

Haritalar
Istvan TOTH

© 2012 ANKARA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Bu kitap, Ankara Büyükşehir Belediyesi için
Nivan Yapım koordinasyonuyla hazırlanmıştır.

Baskı
Boyut Matbaacılık A.Ş.
Tel: [212] 413 33 33 pbx

İÇİNDEKİLER

Belediye Başkanından...	4
Başlarken...	6
1. Rota <i>Gardan Bakınca...</i>	8
2. Rota <i>Hamamönünden Kaleye...</i>	36
3. Rota <i>Gima'da Buluşalım...</i>	62
4. Rota <i>Bulvarın Ardı...</i>	86
Seçilmiş Kaynakça	108

Belediye Başkanından...

Melih Gökçek

İş dünyada Ankara'nın tecrübelerini yaşamış pek az şehir vardır: Önce bir Galat başkenti, Roma döneminde bir eyalet merkezi, Osmanlı devrinde çok parlak bir ticaret şehri, nihayet 1923'ten itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti...

Ankara çağlar boyu muazzam zorluklarla da karşılaşmış, ama hepsinden yenilenerek, güçlenerek çıkmıştır. Özellikle Türkiye'nin başkenti olduktan sonraki gelişimi adeta bir mucizedir. Bozkır bir anda caddelerle, binalarla dolmuş, bataklıklar kararlılığa boyun eğerek yok olmuştur.

2011 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi olarak "Kasabadan Başkente, Başkentten Metropole Ankara" belgeseline destek verirken amacımız bu destansı tarihi ilk kez gün ışığına çıkan belgelerle göz önüne sermektir. Zira Ankara'nın direniş ve azimden örülü hikâyesi bugün için de derslerle doludur. Belgeseli tamamlayan bu kitabımız ise Ankara'nın başkent oluşunun 89. yılında, 13 Ekim 2012 tarihinde sizlerle buluşuyor. Başkentin yüz yaşına doğru geri sayıma geçtiğimiz bu tarihte Ankara artık nüfusun milyonlarla ifade edildiği bir metropole dönüşmüş durumda.

Cumhuriyet tarihi boyunca da inişler çıkışlar yaşayan şehir bundan on sekiz yıl önce, biz göreve geldiğimizde büyük altyapı sorunlarıyla, hava kirliliğiyle savaşıyor, su gibi temel ihtiyaçlarda bile sıkıntı çeken bir şehir görünümündeydi.

Görevde olduğumuz sürece sadece bu sorunlarla mücadele etmekle yetinmedik, şehre bu sıkıntılar yüzünden yıpranan tarihi kimliğini geri kazandırmayı da hedefledik. Bugün Hacı Bayram Camii ve etrafında yürütülen restorasyonlar, Kale etrafındaki çalışmalar, kurulmasını planladığımız müzeler

bu konudaki kararlılığımızın birer ürünüdür.

Çabalarımız 2009 yılında Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi tarafından verilen Avrupa Ödülü'yle, 2010'da OICC Toplantısı'nda Belediye Projeleri alanında üç ödülle taçlandı. Fakat en büyük ödül, dört seçim döneminde halkımızın bizi tercih etmiş olmasıdır.

Kasabadan Başkente, Başkentten Metropole Ankara'nın tarihine bizim dönemimizin bir "Rönesans" devri olarak kaydolunması temel arzumuzdur.

Başlarken...

Selahattin Duman

Turizm eskiden beri aşına olduğumuz bir sözcük olmasına rağmen gerçek anlamını kavramamız çok uzun yıllar aldı. Okuldayken öğretmen “*Turizm nedir?*” diye sorar biz de “*bacasız fabrika*” diye bağırırdık.

O eğitim bizlere devletin kontrolünde, önceden belirlenmiş haliyle verildiğine göre devletin “turizme resmi bakışı” da böyle bir şeydi. Turizm “bacasız fabrika” olduğuna göre, turist onun “iki ayaklı ham maddesiydi.” Yerli olsun, yabancı olsun birileri gezmeye çıktığında ondan beklediğimiz bol para harcamasıydı. Bizden beklenen bir şey yoktu. Biz hazır gelecek turizm parasını yemeye endeksliydik.

Yıllar beşer, onar geçti. Türkiye beş-on bin kişilik turist ziyaretini geride bırakıp “yılda yirmi milyon üzerinde” turist görmeye başladı. Onlara artık iyi otel, kaliteli yemek, temiz yatak, kolay ulaşım veriyorduk ancak hâlâ bir şeyi esirgiyorduk.

Bilgi vermeyi.

Turiste bilgi vermeyi meslek edinmiş yegâne grup olan turist rehberlerinin bir meslek yasasına ancak 2012’de kavuşabildiğini burada belirtelim. Turizmin ekonomi çarkı, onların emekle edindikleri bilgileri de arka plana atıyordu.

Eskiler iki de bir “*Biz kendimizi anlatmasını bilmiyoruz. Bir anlatabilsek var ya!*” deyip dururlardı hani. Onu bir türlü beceremedik. İşte ek yerimiz budur.

Kendimizi anlatma deyince “övmeyi” anladık. Elimizin altındakileri ayrıntılı biçimde sunmayı hiç akıl edemedik.

Bugün Türkiye’nin şehir merkezlerinin çok azında kapsamlı bir şehir rehberi vardır. Parmak hesabıyla birkaç tane.

İstanbul’u hariç tutarak söylersek, Anadolu şehirleri için, sizlere bu kitapta sunduğumuz gibi bilgiyi sohbetle karıştırıp servis eden, görecekleri gezcekleri yerlerin hikâyelerini içine alan çalışma pek yoktur.

Arada bir gayretli yazar çıkar, bir şehrin özelliklerini “hikâye formatında” uzun uzun anlatır. O da rehber değildir, sadece sohbet kitabıdır.

Yabancı bilginin kıymetini bizden çok biliyor. O yüzdendir ki bir Japon, bir Alman, bir İngiliz bizim memleketimizi gezerken gördükleri şeylerin hikâyelerine, geçmişine bizlerden daha vakıf. Çünkü onların ellerinde, kendilerinden önce gelip görenlerin yazdığı “rehber nitelikli” referans kitapları var.

Böyle bir şansları olduğundan ilk kez gördükleri şeylere bile daha fazla anlayarak bakıyorlar, gezdikleri yerlerin hakkını daha iyi veriyorlar.

Bu kitap için çalışırken aynı şeyleri öncelikle kendi insanımız için istedik. Ankara için karınca kaderince bir “rehber kitap” hazırlamaya çalıştık.

Şehrin “sıfır noktası” olarak Ankara Kalesi’ni özellikle seçip, sizleri

götürdüğümüz yolların tamamını oraya çıkardık.

Bu kitapta önünden geçip de fark etmediğimiz, bakıp da görmediğimiz, varlığını bile hatırlamadığımız kadim eserleri bulacaksınız.

Camileri, türbeleri, binaları, kuleleri, surları, eski mahalleleri, modern binaları, tarihe mâl olan kimi yapıları bulmakla kalmayacak bunlara dair insan hikâyelerini de öğreneceksiniz.

Bu kitap için “hoşunuza gideceği” ve sizlere bir şeyler katacağı umuduyla hayli çaba harcadık. O çabayı harcarken Ankara’yı bir kez daha gezip, unuttuğumuz şeylerin tadını çıkardık.

Hayli de eğlendik. Umarım sizler de bu kitaba verdiğimiz emekten sebeplenir, Ankara’yı daha iyi anlayıp onun tadını daha çok çıkarır, belki bu arada bize de bir hayır dua edersiniz.

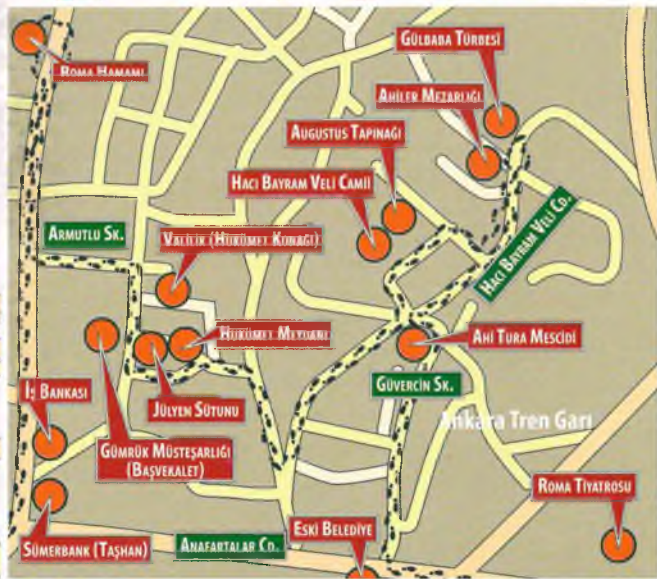
Baki selâm...

Gardan bakınca...

Yürüyüşümüze Ankara Tren Garı'ndan başlıyoruz.
İstikamet Ankara Kalesi...

Ankara Garı,
Osmanlı'nın son
devrinde, tabelada
henüz "Angora"
yazan yıllar.

200m

azarlığı baştan yapalım.
Elinizde tuttuğunuz kitabın hacmine bakıp “Koca Ankara’nın gezilip görülecek yerlerini buna mı sığdırmışlar?” deyip burun kıvrımayın. Ankara’da en az iki bin senelik tarihin izleri vardır. Son yüz yılın Ankara’sını bile adamakıllı gezmeye kalkıştın mı kimi mahallelerine günler yetmez.

Bizim niyetimiz de “Ankara Ansiklopedisi” yazmak değildi. “Kasabadan Başkente... Başkentten Metropole Ankara...” başlığı altında topladığımız mütevazı belgeselimizi seyredenler olur ya, “Bir de aslımı, yerinde görelim.” derlerse diye düşünüp bu kitabı hazırladık.

Ankara Kalesi’ni kendimize merkez aldık. Farklı yolları kullanıp Kale’ye kadar çıktık, indik. Kasaba görünümlü Ankara’dan ve daha sonra başkent olarak yapılan Ankara’dan kalan izleri seyrettik. O yıllarda Ankara’da yaşamış olanların neler görüp hissettiklerini anlamaya çalıştık.

Uzun lafın kısıası bu Ankara’nın eskileri için bir hatırlatma kitabıdır. Ankara’yı yeni tanıyanlar için de bir gözlem kaynağı.

Bir şehrin insanları, o şehirle birlikte aynı kaderi yaşar. Büyük yazar Ahmet Hamdi Tanpınar’ın harika tespitiyle “Coğrafya kaderdir...” dediği gibi.

Bir şehir, zaman içinde insanları ile birlikte değişir. Hiçbir değişiklik boşuna olmaz. Her binanın söylediği bir şey vardır. Hatta her binadaki

Ankara’da en az
iki bin senelik
tarihin izleri var.
Son yüz yılın
Ankara’sını bile
adamakıllı
gezmeye kalkıştın
mı kimi
mahallelerine
günler yetmez.

farklı bir ayrıntının, şeklin bir dili vardır. Onlara bakanlara; eskiden bu binaları kullananların, onların önünden gelip geçenlerin nasıl insanlar olduğunu anlatır.

Hayata bakışlarını, görgülerini, zenginliği nasıl kullandıklarını söyler. Adeta geçmişten haber verir.

“Ol mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler...” lafı her zaman kulağımıza küpe olduğundan, her gün gelip geçtiğimiz sokakların dilini çözmeye azmettik.

O sokakların hikâyesini bu merakla kaleme aldık.

İlk güzergâhımıza Ankara Tren Garı’ndan başlıyoruz. İstikamet Ankara Kalesi...

Kurtuluş Savaşı’nın “kasaba görünümlü” Ankara’sı ile cumhuriyetin ilk yıllarının şantiye görünümlü Ankara’sı bu yol hikâyemizin dekorunu oluşturacak.

Güzergâhımıza Tren Garı’ndan başlamanın anlamı bu. Ne Kurtuluş

Savaşı yılları ne de cumhuriyet “tren olmadan” düşünülemez. Ankaralı için trenin mânâsını anlamak için daha eskilere gitmek ve trenle pek ilgili gözükmeyen bir konuya temas etmek gerekir. Ankara’nın keçilerine.

“Kasabadan Başkente, Başkentten Metropole” belgeselinin ilk bölümünü seyredenler hatırlayacaktır. Ankara, Selçuklular zamanından itibaren belli ürünleriyle dünya çapında ün salmıştı. “Angora” diye anılan keçileri, bembeyaz, karakterli kedileri ve tüyleri her yerde kıymete binen tavşanlarıyla bu şehrin adını duymayan kalmamıştı. Talihe bakın ki Ankara, yabancıların dilinde “Angora” olmuş, sonra aynı isimle bize geri dönmüş. Hani “angora kazak” diyoruz ya! Böyle bir geri dönüş.

Ankara’nın ürünlerinin şöhreti için dünya çapında dememiz de lafın bolluğundan değildir. Misal, Osmanlı devrinde ünlene Ankara kedisi taaa Avrupa’nın öte yakasındaki

Fransızların masallarına konu olurdu. Küçük aristokrat kızlar için çok kıymetli hediyeden sayılırdı.

Ancak şehrin hayatını asıl etkileyen keçileriydi. Bu keçiler uğruna, her yıl onlarca Avrupalı tüccar Ankara’ya gelir, buraya yerleşirdi. Şehirde Venedikli, Hollandalı, Fransız tüccarların mahalleleri vardı. Bu aşırı ilginin sebebi Ankara keçisinin yününün, yani tiftiğin çok kıymetli olmasıydı. İtalyan milletinden “Belgioso Prensesi” unvanlı bir hanımefendi bu tiftik için “*yün demeye insanın dili varmaz, çünkü ipekten ayırt edilemez*” demişti.

Talebin su kadar yüksek, ilginin zaptedilmez olmasına karşılık Osmanlı devrinin başlarında bu tiftiği ham haliyle götürmeye izin yoktu. Nedeni de Ankara keçisinin ve verdiği tiftiğin koruma altında tutulmasıydı:

19. yüzyıl gravüründe bir İngiliz hanım Ankara kedisi ile oynarken.

Soldaki Ankara kedisi ise 18. yüzyılda De Sève adında bir Fransız illüstratör tarafından çizilmiş.

Bu nadide keçi sadece burada yetişir, tiftiği sadece Ankara’da dokunurdu. Yabancı tüccar da işine geliyorsa hazır dokunmuş kumaşı alıp giderdi. Keçiyi alıp götürmek, başka bir ülkede üretmeye çalışmak da işe yaramıyordu. Çünkü Ankara’nın nazlı keçisi başka bir ülke ve onun ikliminde sıradan keçiye dönüşüyor, tiftiği de bu ipeksi kalitede olmuyordu.

Mesut Yörük Bey’in Ankara keçileri. Yüz elli senedir saflığını korumuş bir sürü. Yani bu keçiler Osmanlı Ankara’sını dedelerinden dinlemiş olabilir.

Sadece Ankara’da dokunan o kumaşın bir cinsine “muhayyer” derlerdi. Zaman içinde bu Osmanlıca sözcük de “moher” olarak değişime uğramış, bu telaffuzu ile yabancı dillere geçmiş; tıpkı “angora” gibi yabancı kontenjanından dilimize yeniden giriş yapmıştır.

Sözünü ettiğimiz bu titiz korumacılık sayesinde Ankara’da; keçi yetiştirmek, tiftiğini yıkamak, yününe eğirmek ve üretilen ipliği kullanarak o harika kumaşları dokumak, hepsi birer sektördü. Kadınli erkekli koca bir nüfusun karnını doyuruyordu. Korumacılık konusunda titizlenenlerin koyduğu kurallar “*Keçimi de tiftiğimi de götürmeyeceksin*” diyordu ama kaçakçı milleti dinler mi?

Bir nesnenin yasağı varsa kaçacağı da mutlaka vardır. Bakıldı ki kaçakçılığa sapanlar hem yetiştiricilerden hem üreticilerden daha fazla kazanıyor; şehri yönetenler de konu üzerinde yeniden düşünüp, kuralları gidişata uydurmaya baktılar. 1600’lü yıllarda sıkı yasaklar biraz esnedi: Yabancı tüccar için “ham tiftiği” parasını verip, vergisini ödeme şartı ile götürme izni çıktı. Hazineye vergi yoluyla üç beş kuruş fazla girmiştir herhalde, ama olan Ankara’nın dokuma tezgâhlarına oldu. Yabancı tüccara “tiftiği satın alıp götürme...” izni verenler Avrupa’nın dokuma tezgâhlarındaki teknolojik değişimin farkında değillerdi.

Teknoloji yayıldıkça tezgâhlar modernleşip, daha da hızlanıyordu. Hele 1700’lü yılların ortalarına gelindiğinde bizim derme çatma, babadan kalma tezgâhların hızı ve dokuma kalitesi onlarınkine yetişemez olmuştu. Tabii böyle olunca Ankara’da üretilen kumaş daha pahalıya mâl olmaya başlamıştı.

Asıl darbe 1800’lü yıllara girildiğinde geldi: “*Ankara dışında hiçbir yerde yetişmez...*” denen tiftik keçileri huy değiştirmişti. Bu keçilerden birkaçını “kaçakçılık marifetiyle” dışarıya çıkarmayı başaran yabancılar uzun yıllar uğraştıktan sonra başarıya ulaştılar. Ankara keçisi için özel kurumlar bile kurmuşlardı. Bu inatlarının sonunda Ankara keçisini başka iklimlere alıştırdılar.

Bugünkü Güney Afrika Cumhuriyeti değişimden en kazançlı çıkan ülkeydi.

Bu ülkenin güneyindeki sert kara iklimine sahip topraklar Ankara'dan getirilen hayvanları yadırgatmadı. Hızla üreyip, zenginliklerini **Güney Afrika**'ya verdiler.

Kısacası Ankara'nın kim bilir kaç yüz yıl ekmek yediği önemli geçim kaynağı elinden gitmiş, şehir ekonomik olarak büyük hezimete uğramıştı. Yöneticiler başka arayışlara girip çare ürettiler. Buldukları en akla yakın çare buğday yetiştirmektir. Buğday ekiciliği kazançlı bir işti ancak bunun da önemli bir şartı vardı. Hasatta elde edilen ürün bir an önce İstanbul pazarına ulaştırılmalıydı. O yüzden hızlı bir nakil aracı şarttı. Tren gibi.

Develere yüklenerek İstanbul'a gönderilen buğday, iklim şartlarına dayanmayıp çürüyordu. Oysa tren bunu bir günde, bilemedin iki günde halledebilir hem de deve katarlarından daha fazla yük taşıyabilirdi.

On dokuzuncu yüzyılda "modern nakliyecilik" dendi mi, karşılığı trendi. 1888 yılına gelindiğinde Ankara'nın yöneticileri ve ahalinin ileri gelenleri devlet katına müracaatta bulundular. Daha doğrusu doğruca **Yıldız Sarayı**'na.

İstekleri, **Sultan Abdülhamid**'in İstanbul'dan başlayan tren hattının Ankara'ya uzatılması için şöyle bir başını sallamasıydı. Yarım asırdan fazla tahtta kalan **Avusturya-Macaristan İmparatoru** yaşlı **Franz Joseph**'in "*Avrupa'daki tek gerçek ve muktedir imparator*

O'dur..." dediği **Abdülhamid**'in iradesi herşeyi çözebilirdi.

Sultan, Ankara'dan gelen isteği uygun buldu. Tren yolunun yapılması için iradesini açıkladı ve çalışmalar da hemen başladı. Bu başvurudan dört yıl sonra 28 Ağustos 1892 tarihinde Ankara'nın "Vilayet Gazetesi"nde bir resmi tebliğ yayınlandı. Üç güne kadar tren yolu hizmete girecek ve İstanbul'dan gelen tren Ankara'ya vasıl olacaktı. Ahaliye treni karşılamak üzere yapılacak törenlere gelmesi tembihleniyordu.

Açılışa teşrif eden ahalinin bir kısmının elinde ot demetleri vardı. Parası olan demeti yirmi paradan yonca almış, olmayan açık arazideki otları yolup demet yapmıştı. Tedarik ettikleri otu, yoncayı taa İstanbul'dan kalkıp buralara gelen trenin "sürücü beygirlerine" yedirecek, böylece iyi ev sahipliği göstereceklerdi. Rivayete göre kara tren, bir insanın bir yılda tükettiğini bir oturuşta yiyen bir canavardı.

Tren denen demir yığınını hayatlarında ilk kez gören Ankaralıları'dan kimileri açık araziye doğru kaçıştı, kimileri kelime-i şahadet getirerek kendilerini ahirete hazırladı. Ne de olsa ilk gündü.

Tren Ankara'nın dünyayla bağlantısını kuvvetlendirdi. Daha demiryolu inşaatı sırasında şehre gelen yabancılar sosyal hayata yeni adetler getirdi. Ekonomiye de canlandırdı canlandırmasına ama Balkan Harbi ilk darbeyi vurdu, 1914'te de dünyayı içine alan Cihan Harbi patlayınca, bu canlanma kısa sürdü.

**Gençlik Parkı,
1970'ler. Parkın
içinde minyatür
trenin işlediği
zamanlar.**

Buğday taşıyacak diye umut bağlanan tren önce silahlandırılmış askerleri cepheye taşıdı. Her dönüşünde de evsiz barksız, hatta yurtsuz kalmış muhacirleri getirdi. Vagonları salkım salkım perişan insanlarla dolu o trenlerin fotoğrafları, siyah beyaz filmleri bugün bile seyredenlerin yüreğini burkar.

Aynı trenler 1919 yılının sonunda Ankara'ya başka türden misafirler getirecekti. Anadolu'daki mücadelenin kalbi olan Ankara'ya ulaşabilmek için, milli mücadeleye katılabilmek için kaçanları sırtına bindirecekti.

İstanbul işgal edilmiş, Meclis-i Mebusan kapatılmıştı. Kurtuluş Savaşı'na baş koyan Meclis'in Ankara'da toplanmasına karar verilince bu kez mebuslar (milletvekilleri) trene akın ettiler.

Büyük Taarruz zaferle sonuçlandıktan sonra muzaffer başkomutan Mustafa Kemal Paşa bu trenin en itibarlı yolcusu olarak Ankara Garı'nda karşılanacaktı.

Kâh umutların, kâh üzüntülerin dile geldiği bu ilk istasyon, cumhuriyet döneminde ihtiyacı karşılayamaz olunca yenilenmesine karar verildi. Ankara Tren Garı yeni haliyle 1937 senesinde hizmete girdi. Yeni gar sadece genişleyen ihtiyacı karşılamıyordu, Mimarî Şekip Akalın'ın başkenti etkisi altına alan modernleşme akımına uygun çizgileriyle, şehrin yeni görünümüne ciddi bir katkıda bulunuyordu.

Baştan yaratılan Ankara için görüntü çok önemliydi. Yeni Ankara Garı plânlanırken projenin mimarı olan Şekip Akalın'dan ne istendiği çok net

şekilde anlatılmıştı: “Cumhuriyetin gururu Ankara’ya ilk gelip de tren yolunu kullananlar, kente gösterişli ve modern bir kapıdan girmeliydiler.”

Ankara Garı’nda eski döneminden kalan hatıralar hiç de az değildir... Mesela **Mustafa Kemal Paşa’nın** Ankara’ya geldikten sonra kaldığı, savaşın nice önemli kararlarının alındığı “**Direksiyon-idare-binası**” ya da cumhuriyetten sonra ilk yurt gezilerinde kullandığı Alman yapımı beyaz trenin bir vagonu gibi.

Böyle böyle, tarihe notlar düşen Ankara Garı, sıradan günlerde Alpay’ın şarkısındaki gibiydi:

*“Tuzlu yağar yağmur...
Şimdi Ankara Garı’nda...
İki kalbin sesi vardır...
Şimdi o raylarda...”*

Gar binasından artık çıkalım. Meydandan geçerken önünüze çıkacak heykele de bir göz atalım. Hitit aslanıyla **Nasreddin Hoca’yı** bir araya getiren, Anadolu medeniyetimizi böyle özetleyen bir heykeldir bu.

Birazdan **Gençlik Parkı’na** gireceğiz ama acele etmeyip kapısında biraz soluklanalım. Trenin Kurtuluş Savaşı’nda Ankara’ya akın akın insan taşıdığı zamanlara sinema filmlerindeki gibi kısa bir geri dönüş yapalım.

Zamanın dışında kalmış gibi görünüyor ama çok değil, yüz sene bile geçmedi üzerinden. O günleri yaşayanların gördükleri manzara

böyle değildi. Trenden indikleri anda şimdiki **Gençlik Parkı’nın** yerinde koskoca bir bataklık görürler, oradan yayılan sivrisineklerin karşılama törenine maruz kalırlardı. Şansı yaver gidip araba bulanlar menzillerine eğri büğrü yollarda sarsıla sarsıla giderlerdi. Araba bulamayan talihsiz yayalar ise tozun çamurun içinde; bata çıka, kurbağa vıraklamalarını dinleye dinleye bataklığın ortasından geçerlerdi. Gerçi istasyondan bugünkü **Ulus** tarafına giden yola ağaçlandırma yapılmış, şose az biraz düzeltilmişti ama nafi. Bataklık yerinde durdukça ne kokudan ne sinekten ne de çamurdan kurtulmak mümkündü.

Ankara başkent olup cumhuriyet ilan edildikten sonra şehirde çok büyük bir imar faaliyeti başladı. Mesele sadece yol, bina, şu şebekesi yapmak değildi. Amaç yeni devletin dünya görüşüne göre şekillenmiş; Avrupa’daki şehirlerin görünümünde; tertipli, sıhhatli bir şehir yaratmaktı. Ancak her şeyden önce kurutması çok büyük çaba isteyen bu bataklık yüzünden bunu gerçekleştirmek hiç de kolay olmayacaktı. O kurutulan bataklıktan yaratılan arazinin üzerinde kurulan **Gençlik Parkı**, bir bakıma üstesinden geline zorlukların da simgesi olacaktı.

Cumhuriyetin ilânından sonra hazırlanan şehir plânlarının tamamında o park vardı. Projenin son halini alması ise 1936 yılına kadar sürdü. Ancak o yıldan itibaren inşasına başlandı. Bitmesi ise 1943’tedir. Kabaca hesaba göre sekiz yıl sürmüş inşası.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında, evlerinden jandarmayla toplanan “Yirminci Kur’a İhtiyatlar...” denen gayrimüslim taburların gayretini şimdiki kuşaklar bilmez ama biz kadirşinaslık gösterip, haklarını verelim.

Gençlik Parkı’nın kapılarını ahaliye açması heyecan verici ve şenlikli oldu. Bu park şehir halkının yeni usul eğlenceleri, yeni cemiyet adabını topluca öğrenecekleri bir yer sayılıyordu. Öğretme işini de yöneticiler mecburen, gazeteler ise gönüllü olarak üstlenmişti.

Kuş bahçesi, açık hava halk tiyatrosu, çocuk bahçesi, atlı gezintiler ve ziyaretçilerin yüzmesine de imkân veren devasa havuzu vardı. O devrin gazetecilerinin pek yaratıcı tabiriyle “*Ankaralı denize gitmemiş, deniz Ankara’ya gelmişti.*” **Gençlik Parkı**’nda, **Atatürk Orman Çiftliği**’nde açılan yüzme havuzlarında kibar Ankaralılar serinlerken bu ayrıcalığın dışında kalanlar gazete haberleriyle ferahlıyordu. Binbir zahmetle yaratılan bu güzelliklerin içinde aykırılar da vardı. Henüz “mayo” denen şeyden haberi olmayıp, beyaz donları ile çimen Ankaralılar...

Yeni rejimin öğretisinden sebeplen “görgülü (!) insanlar” ki bu tarife girenlerin tamamı İstanbul’dan veya Avrupa’dan gelip, memuriyete geçenler ile diplomatik çevrelerdir; beyaz donları ile gezinenlerden pek ziyade rahatsız oluyorlardı...

Önce **Atatürk Orman Çiftliği** idaresi bunlar hakkında tedbir aldı. Bundan böyle mayosuz şahısların beyaz veya siyah donlarıyla havuza girmesini, girmese de çevresinde bu kılıkta dolaşmasını, men etmeye karar verdi.

Yukarıda anlatılanlar yazarın naçiz ifadesi değildir. Bunun müjdesini (!) Ankaralılara duyuran Hakimiyet-i Milliye (Daha sonraları Ulus gazetesi olacaktır) gazetesinin haber dilidir.

Şimdilerde nasıl “mangal yapanlara” tepki gösterenler varsa o vakitler de rejimi şiddetle rahatsız eden türden bir “mayo süsü verilmiş beyaz don meselesi” vardı. Tespitim odur ki ikisi de hâlâ konuşulmaya devam ediyor.

Gençlik Parkı’nda denizciler. Arkada görünen bina Evkaf Apartmanı, bugünkü Küçük Tiyatro.

**Gençlik Parkı
2009 yılında
Ankara
Büyükşehir
Belediyesi
tarafından
yenilendi.**

Gazinoları, çay bahçeleri, devasa havuzunda acemi denizcilerin birbirine tokuşturdukları kiralık sandalları, bir dönem işletilen minyatür treni, çocukların gözbebeği lunaparkıyla **Gençlik Parkı**'nın başkentte yaşayan herkeste mutlaka bir hatırası vardır.

Gençlik Parkı'nın son kez elden geçirilip yenilenmesi ise 2009 yılında olmuştur, o hizmeti de **Ankara Büyükşehir Belediyesi** üstlenmiştir. En önemli ek, 638 kişilik **Ankara Büyükşehir Belediye Tiyatrosu** binası. Ankaralıların anlattıklarına göre bu son yenileme hayırlı oldu. Çünkü **Gençlik Parkı** bir dönem ilgisizlikten başı boş kalmıştı. **Gençlik Parkı** yeni düzenlenmeden

sonra yeniden insanların aileleri ile birlikte gidip, eğlenebilecekleri bir komplekse dönüştü.

Gençlik Parkı üzerinden yaptığımız nostaljiyi uzatmayıp, güzergâhımıza dönelim. Şimdi parkın içinden geçip **Ulus** tarafındaki kapısından dışarı çıkıyoruz. Yolun karşısına geçip, rotayı **Cumhuriyet Caddesi**'nin hafif yokuşuna vuruyoruz.

Caddeye girdiniz. Elli metre kadar yürüyünce solunuzda kalan **İkinci Meclis** binasının önüne geleceksiniz. Bu yapı şimdi **Cumhuriyet Müzesi** olarak meraklı ziyaretçilerini kabul ediyor.

Ulus Meydanı

Yolun karşısındaki bina ise tarihi **Ankara Palas**. Müzeyi gezmeye niyetliyseniz önce meydanın hikâyesini dinleyin ki merakınız karşılığını bulsun.

Yokuş yukarı biraz daha yürüyünce bu kez de **Birinci Meclis** binasının önüne geleceksiniz. Bu iki Meclis binasının hikâyeleri aslında birbirinden ayrılmaz, tam tersine birbirini tamamlar.

Kısa bir yürüyüşle buradan **Ulus Meydanı**'na çıkmak en çok elli, altmış adımınıza patlar.

Bu meydan eskiden “meydan” diye anılmazmış. Buraya gelenler “*Taşhan’a gittik...*” derlermiş. Cumhuriyetten sonra meydanlığa hak

kazanmış adı da **Hâkimiyet-i Milliye Meydanı** olmuş. At üzerindeki Atatürk heykeli ve görkemli kaidesi şimdi bu meydanın alamet-i farikasıdır. Kurtuluş Savaşı'na katılan Mehmetçigi ve kadınlarımızı temsil eden heykeller ve kaidenin üzerindeki rölyefler bütünü tamamlar. Tamamı “**Zafer Anıtı**” olarak tsmil edilir.

Kurtuluş Savaşı yıllarının destansı hikâyesinin büyük bölümü; **İkinci Meclis** binasından başlayıp buraya kadar uzanan kısacık bir mesafenin içine sığmıştır. İlk telaffuz ettiğimiz **Birinci Meclis** binası yani şimdiki **Kurtuluş Savaşı Müzesi** olan yapı

23 Nisan 1920'den itibaren kuruluşu ilân edilen Ankara Meclisi'nin çalışmaları için kullanıldı. Bina aslında, **İkinci Meşrutiyet**'in ilanından sonra yapılmıştı. Meşrutiyetten sonra ipleri eline geçiren İttihat ve Terakki Cemiyeti güçlendikçe şube açma merakına kapıldı. Neredeyse bütün vilayetlere birer İttihat ve Terakki Kulübü kurdu, bunlar için de yeni binalar inşa ettirdi.

Ankara'daki bu bina da başlangıçta cemiyetin kulüp binasıydı. Büyük Millet Meclisi faaliyetine başlayınca bu binanın kullanılmasına karar verildi. Önce dökülen, yağmuru akıtan çatısı tamir edilip, kiremitleri yenilendi. Okullardan getirilen ders sıraları

milletvekilleri için yan yana dizildi. Bir de kürsü kurulup, böylece içine girildi. **Taşhan mevkii** diye adlandırılan meydan resmen devlet meydanı oldu...

Trenin Ankara'ya, Sultan Abdülhamid zamanında geldiğini söylemiştik. Daha tren yolunun inşaatı sırasında ecnebi ameleler ve mühendisler için oteller, çalgılı kahveler peyda olmuştu. Garın yanında ve şehrin içinde de birkaç otel açılmıştı, mesela ismiyle Meşrutiyet'in havasına gönderme yapan **Hürriyet Otel**i gibi. Ama konaklama yerlerinin en önemlisi, sizin şu an durmuş bu yazdıklarımı okumakta olduğunuz **Ulus Meydanı**'nda, bugünkü Sümerbank binasının yerindeki var olan **Taşhan**'dı.

İkinci Meclis'in inşaatı, 1924. Önde inşaatçı çalışan Macar işçiler. Ankara'nın işçi akınına uğradığı yıllar.

**Resmin önüne
"Taşhan Zafer
Abidesi Meydanı"
notu düşülmüş.
Taşhan arkadaki
bina.**

İçinde "Angora" isminde bir otel barındıran Taşhan şehre gelen ziyaretçileri iyi kötü ağırlamaya yetiyordu. Gel gelelim savaş yıllarında işler değişti. Tren muhacirleri taşımaya başladıktan oteller yetmez oldu. Hele Kurtuluş Savaşı yıllarında, Meclis'in Ankara'ya taşınmasıyla barmabilme işi iyice karıştı.

Şehir 1917'de zaten çok büyük bir yangın geçirmiş, en güzel binalarını, Kale çevresini ve gayrimüslimlerin yaşadığı kibar mahallelerini kaybetmişti. Trenden inen mebuslar bataklıktan geçip Taşhan'a koşar, yer bulan kendini şanslı sayardı. Aile yanında "pansiyon usulü" oda bulabilenler de çıkıyordu. Aynı şehirden gelip ortak ev tutanlar yahut buldukları tek odaya beş kişi birden sığışanlar vardı.

Taşhan'ın tam karşısına denk gelen yapı ise Muallim Mektebi olarak hizmet gören bir kamu binasıydı. Meclis Ankara'ya taşınınca bir de hükümet kurulmuş, haliyle vekâletlere de (Bakanlıklara...) yer bulmak gerekmişti. Kimi bakanlıklar Vilayet Konağı'nda tek odaya sığdırılmıştı. Hangisinin hangi

bakanlık olduğu bilinsin diye de o bakanlığın ismi bir dosya kâğıdına yazılıp, sığındıkları odanın kapısına yapıştırılmıştı. Masa yerine gaz sandığı, hokka yerine fincan. Savaş yıllarında vekillerin makam odalarının bütün süsü buydu. O hengâmede Maarif Vekaleti, bahsettiğimiz bu Muallim Mektebi'ne yerleşmişti. Ancak okulda eğitim de devam ediyordu. O da yetmiyormuş gibi boşaltılıp koğuş haline getirilmiş bazı dershanelerde, ev bulamayıp açıkta kalmış milletvekilleri "yatılı okul öğrencisi" düzeninde kalıyordu.

Meclis açıldıktan sonra Ankara'ya akın edenler için başını sokacak bir yer bulmak böyle zorlu bir işti, fakat tek dertleri bu değildi: Ankara'nın sosyal hayatı da kısıtlıydı. Hatta dışarıdan gelenlerin karnını

doyuracağı doğru dürüst bir lokanta bile yoktu. Tren geldikten sonra ecnebler için açılan lokantaların hemen tamamına yakını büyük yangında elden çıkmıştı. Varolan üç-beş aşevinde kelle yemekten mideler fesada uğramıştı. **Taşhan**'dan **Karaoğlu**'a, yani bugünkü **Anafartalar Caddesi** tarafına giden yolun sonundaki **İstanbul Eczanesi** mideden yana dertli milletvekillerine ilaç, limon kolonyası gibi nadide çareleri yetiştiremez olmuştu.

Nihayet Konya Mebusu **Vehbi Hoca** hamlesini yaptı. "*Bu Ankara benden âlâ aşçı mı bulacak?*" deyip kolları sıvadı. O nefis pilavlarını, tas kebablarını, aşurelerini her gün düzenli olarak yapıp **Birinci Meclis** binasının hemen yakınındaki **Millet Bahçesi**'nde, tabldot usulü dağıtmaya başladı. Güzel ev yemeğinin tadını kaybetmek istemeyen milletvekilleri de pirinç ayıklayıp sebze doğrayarak ona yardım ediyorlardı.

Ortak bir amaç için Ankara'ya akın edenlerin içinde her tür insan vardı: Başlarında sikkeleriyle Mevleviler, sarıklı hocalar, redingotlu **İstanbullular**, Avrupa modasının izlerini bozkıra taşıyan **İzmirli**ler, Avrupa'dan yeni gelmişler, yazarlar, gazeteciler, doktorlar...

Açlık davası, bu ölümcül ihtiyaç, hepsini aynı sofranın, **Vehbi Hoca**'nın sofrasının başında birleştiriyordu.

Zaman ilerledikçe Meclis ve çevresi, o zamanki adıyla **Taşhan Meydanı**

bir merkeze dönüşmeye başlamıştı.

Meclis'te siyaset konuşuluyor, sonra gruplar halinde hemen karşıdaki **Millet Bahçesi**'ne, **Kuyulu Kahve**'ye, **Merkez Kiraathanesi**'ne, **Çerkes Ethem**'in adamları ile kadın mücahit **Kara Fatma**'nın da uğradığı **Zeybekler Kahvesi**'ne sohbet gidiliyordu. Nargile keyfiyle, dominolarla vakit geçiriliyordu. Bazen **Mustafa Kemal**'in de **Millet Bahçesi**'ndeki bu banklardan birine oturup, sohbetlere katıldığı o devrin hatırat külliyyatında vardır.

Ulus Meydanı daha **Kurtuluş Savaşı** yıllarında kazandığı "devlet meydanı" havasını cumhuriyetten sonra da epey zaman korudu. Buradaki yapılarda devlet işleri yürütülüyor, çevresindeki mekânlar ise devlet adamlarının buluşma yeri oluyordu.

Cumhuriyetin ilânından sonra içine bir türlü sığlamayan **Birinci Meclis** binasına alternatif arandı. Devrin ünlü mimarı **Vedat Tek** daha 1923'te, Cumhuriyet Halk Fırkası için bir mahfil (toplantı) yeri tasarlayıp inşa etmeye başlamış, içindeki salonlarda Selçuklu ve Osmanlı motiflerini bolca kullanmıştı. İşte **İkinci Meclis** için bu yapı seçildi ve 1924 yılında biraz değiştirilip yasamanın emrine verildi. 1960 yılına kadar hizmet gören bu bina artık **Cumhuriyet Müzesi** olarak yarı emekliliğin tadını çıkarıyor.

Mimar Vedat Bey 1924 yılında birinci ve ikinci Meclis binalarının

tam karşısındaki arazide Sıhhiye Vekaleti (Sağlık Bakanlığı) içinde bir binaya başlamıştı. Sebebi pek hatırlanmayan bir anlaşmazlık yüzünden projeyi bırakınca, binayı cebimizdeki yirmi liralık banknotların üzerinde resmi bulunan **Mimar Kemalettin Bey** yeniden tasarladı. Yeni tasarımıyla burası **Vakıf Otel**i oldu. Tamamlanması dört yıl sürdü. **Kemalettin Bey** binasının tamamlandığını göremeden vefat etmişti. 1927’de yüz yirmi yedi yatak kapasitesiyle hizmete açılan otel daha sonra isim değiştirip **Ankara Palas** olacaktı.

Evet, meşhur “**Ankara Palas**”tan bahsediyoruz. Parlamenterler Meclis’te,

Bakanlar binalarında görevlerini yaparlar, sonra cumhuriyetin meşrebine göre sohbet etmek, eğlenmek için **Ankara Palas’a** gelirlerdi. **Ankara Palas’ın** o tarihi salonları nice balolar, resmi davetler, siyasetçi düğünleri gördü. Acemisi oldukları dansları yaparken çile çekenleri ağırladı. Önce garipsenen, sonra yerleşen, giderek sevilen, bazen tutmayıp unutulmuş nice âdetlerin tanığı oldu.

Cumhuriyet Bayramı resepsiyonları, o yıllarda çok önemsenen Sovyet Büyükelçiliği’nin kimi davetleri **Ankara Palas’ın** salonlarında yapıldı. Büyükelçilerin tamamı otelin barını ziyaret ederdi. Kimi milletvekilleri akşamları, bir elin

Ankara Palas

omuzlarına dokunup “*Beyefendi, sizi köşkten bekliyorlar...*” mesajının verileceği anı bu otelin lobisinde beklerlerdi. Bu tarihi otel ikbâl kapılarının açıldı veya kapandığı yerlerin başındaydı.

Yakup Kadri Bey yeni baskıları hâlâ kitapçılarda satılan Ankara’ında, Panorama’ında tatlı tatlı anlatır. Cumhuriyetin ilk yıllarında durmadan göç alıp, kalabalıklaşan Ankara’da kimse gizli bir işi uzun süre yapamazmış. Şehir kimseyi saklamazmış. **Yakup Kadri** bir gün akşama yakın İstanbul Treni’nden iner. Geceyi kendi başına kalarak geçirmek ister. Önce bir yemek, sonra sinema ve uyku. Plânını sinema salonunda film seyredene kadar başarıyla uygular. Filmin tam sonuna omzuna bir el nazıkçe dokunur. Kibarca bir fısıltı tebligatı yapar: “*Beyefendi, köşkten bekleniyorsunuz...*”

Ankara Palas kırk sekiz yıl, yani 1975 yılına kadar otel olarak işletildi. Ankara’nın her daim en ağır mekânı olarak İran Şahı Rıza Pehlevi’den, Afgan Krallı Emanullah Han’a, Irak Kralı Emir Faysal’dan ABD Başkanı Eisenhower’a kadar devletin en ağır misafirlerini ağırladı.

Birkaç kez el değiştirdikten sonra 1983’te “**Ankara Palas Devlet Konukevi**” olarak hizmet vermeye devam etti.

Ulus Meydanı’nda yine devrin ekâbirinin buluşma yeri olan bir de **Karpiç Lokantası** vardı. Ankara’nın

mükellef sinemalarından **Yeni Sinema**, eğlence mekânı çalgılı **Yeni Lokanta** da buraya, **Zeybekler Kahvesi**’nin yerine açılmıştı. Biz şimdi alıcı gözle meydanda durup yüzünü **Ankara Garı** tarafına dönmüş atlı Atatürk heykeline bakalım.

Sabahtan beri anlattığımız binalar **Ulus**’un devlet merkezi haline gelmesini hem sağlamış, hem de üzeri örtülü olarak yeni devletin kuruluş hikâyesini anlatmıştı. Heykel ise memleketin yeni hâkimlerinin gözünden aynı hikâyeyi bu kez görsel olarak anlatıyor. Yeni düzenin ne olduğunu, en önemlisi liderinin kim olduğunu şehircilik dilinde herkese duyuruyordu.

İşin evveliyatına gidersek... 1925 senesinde **Yunus Nadi**’nin Yenigün gazetesinin önderliğinde bir heykel yarışması açılmış, yarışmanın şartnamesinde heykelin ana fikri açıkça verilmişti. Kurtuluş Savaşı’yla ilgili birçok ayrıntıdan bahsedilmiş, ana figür olarak **Atatürk**’ün kişiliği, özellikleri uzun uzun anlatılmıştı. Yarışmayı **Heinrich Krippel** isminde, Avusturyalı bir heykeltıraş kazandı. **Heinrich Krippel**; İstanbul Sarayburnu’nda, Konya’da, Afyonkarahisar’da, ayrıca yine Ankara’da Sümerbank’ın içindeki Atatürk heykellerini de yapan kişidir.

Atatürk’ü Sakarya atlı atının üzerinde tasvir etti. Savaş bitmiş, komutan güvenle ufka bakıyordu. Kaideye ise Kurtuluş Savaşı’nın cefakâr kadınlarını **Kara Fatma** sırtında taşıdığı top mermisiyle,

Mehmetçikler kararlı duruşlarıyla canlandırır. Kaidede Atatürk'le bağlantılı tarihi olayları hatırlatan sözler ve ona ait bazı vecizeleri yazılıdır: Misal “*Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!*” cümlesi heykelin ziyaretçilerine Büyük Taarruz'u hatırlatılır.

1927'de, törenle açılan bu heykel ve ona göre yeniden şekillendirilen meydanın görüntüsü sadece Ankara'yla sınırlı kalmadı. Gazetelerde çıkan fotoğraflarla, kartpostallarla Türkiye'nin her yerinde devletin merkezi olarak bellendi, kabul edildi. Aşağı yukarı 1961 yılına kadar, yani parlamentonun yeni yapılan binasına taşınmasına kadar **Ulus Meydanı** ve çevresi hep önemli kaldı.

Meydan zamanla değişti elbette. Hatta yeri değiştirilen “**Zafer Anıtı**” da bundan nasibini aldı. Bir büyük değişiklik de Taşhan'ın başına geldi. Asırlık cefakâr bina, kuruluşuna karınca kararınca hizmet ettiği yeni düzenin değişen zevkine kurban gitti. Artık modern binalar zamanıydı, devlet meydanında bunlara yer açmak lazımdı. 1937'de **Taşhan** yıkıldı, yerine bugünkü **Sümerbank** binası yapıldı. Vekilleri yatılı okul düzeninde ağırlayan **Muallim Mektebi**'nin binası 1947'de yandı. 1930'larda yapılan küçük belediye dükkanları, başkent siyasetinin gözü kulağı ünlü **Karpiç Lokantası**, hepsi birer birer yok oldu. 1954'te **Ulus İş Hanı**, 1957'de **Modern Çarşı**,

1967'de **Yüzüncü Yıl Çarşısı** meydana eklendi. Meydan bu haliyle adeta bir asrı tamamlamadan değişen Türkiye'nin, değişen tercihlerin açık hava müzesine döndü.

Şimdi biraz mekân, hatta zaman değiştirelim. Bunun için de **Ulus Meydanı**'ndan sol kola dönüp, **Çankırı Caddesi**'ne sapalım.

Sağ başında **İş Bankası**'nın görkemli binasını gördüğünüz **Çankırı Caddesi** **Ulus**'tan başlar ve doğuya doğru uzanır. Bu cadde Ankara'nın **Çankırı** çıkışıdır. Eskiden de yani şehrin etrafı üç sıra surla çevriliyken de **Çankırı Kapısı** bu taraftaydı.

Aşağı yukarı iki yüz adım sonra, sol kolda, caddenin hemen kenarında bir boşluk göreceksiniz. Dışarıdan bakınca başıboş bırakılmış bir arazi gibi görünür ama burası aslında devasa bir kazı alanıdır. “Şehrin ortasında bir Roma hamamı...” arkeologlar sayesinde gün ışığına çıkarılmıştır.

Bir açık hava müzesi gibi gezilebilen bu kazı alanını anlatacaksak Ankara'nın şehir olarak bilinen en eski tarihine kadar gitmemiz gerekir. Taaa Milattan Önce sekizinci, dokuzuncu asırlara kadar. O yılları okulda bize “**Frigler Dönemi**” diye belletmişlerdi. Gerçek olduğunu da yapılan arkeolojik kazılardan çıkan şeylerden biliyoruz. Mesela, **Anıtkabir**'in üzerine kurulduğu tepenin altında bile **Frig krallarının** mezarları vardır.

Frig şehirleri sekizinci yüzyıldan sonra, tıpkı bütün Anadolu'nun antik şehirlerinin başına geldiği gibi Asyalı Kimmerler'in yağmasına uğradı. Sonra Lidyalılar gelip Kimmerler'i yendi, onların da hakkından Doğu'dan yetişen Persler geldi. Konuyu uzatmamak için hemen **Büyük İskender** dönemine atlayalım. Makedonyalı bu büyük cihangirin Karadeniz'den gelen elçileri Ankara'da kabul ettiğini biliyoruz. Demek ki burası onca yağmaya, el değiştirmeye rağmen hâlâ önemli bir şehirmiş. **İskender**'in ölümünden sonra kurduğu devasa imparatorluğun parçalandığı, yeni yetme bütün kralların birbiriyle kıyasıya rekabete girdiği malum. Koca **İskender**'den bugüne kala kala adını taşıyan kebab kaldı.

İskender'in malını yağmalayan hayırsız varislerinden biri olan Bithynia Kralı, birilerini tepelemeyi kafasına koymuş olmalı ki ordusunu büyütmeye başlamış. İyi savaştıkları bilinen Avrupa'dan gelme Galatları paralı asker olarak istihdam etmek istemiş. Galatlar parayı görünce koşup gelmişler. Savaşla, askerlikle işleri bitince de deniz kıyısına gidip oradaki şehirleri yağmalamaya başlamışlar.

Küçük şehirlerin canı yanmış yanmasına da siz yine de "*el elden üstündür*" lafını kulak arkası etmeyin. Misal, Bergama Kralı'nın askeri Galatlar'dan daha belâlı çıkmış. Bunları hem savaş meydanında yenmişler hem de

Anadolu içlerine kadar kovalamışlar. Anadolu'nun içine püskürtülen Galatlar'm gücü de bizim Ankara'ya yetmiş. Böylece Ankara milattan üç yüz yıl kadar önce Galatlar'ın eline geçmiş. Onlarda Ankara merkezli bir krallık kurmuşlar. Bunu Ankara'nın ilk başkentlik tecrübesi sayabiliriz.

Üç yüz yıla yakın egemenliğini sürdüren bu krallığın sonu MÖ. 25 yılında gelmiş.

Devir Romalılar'ın dünyanın başına belâ kesilip, ayak bastıkları her yere egemen olduğu yıllar. Milattan önce 25 yılında (Yani daha Hazreti İsa'nın doğmasına çeyrek asır varken) son Tektosag Kralı **Amyntas** ölüvermiş. Açıp vasiyetine bakmışlar ki ölen Kral'ın kendi evlatlarına güveni yok. "*Malımı satıp yerler, şehrimi ziyan zebil ederler.*" diye düşündüğünden mi nedir, Ankara'yı da topraklarını da Roma'ya bırakmış. Oğulları da akıllı çıkmış. "*Siz benim kim olduğumu biliyor musunuz?*" deyip Roma'ya diklenmemiş, tam tersine hizmetlerine gireceğini bildirip Roma egemenliğini tanımışlar.

Böylece Ankara'nın merkezi olduğu Roma'ya bağlı Galatia Eyaleti oluşturulmuş. Takvimi kurcalarsak devrin "**Augustus Devri**" olduğunu görürüz. Kendileri, **Sezar**'ın varisi olarak o zamana kadar iyi kötü cumhuriyet rejimi ile idare etmiş Roma'nın ilk imparatorudur.

Augustus elindeki bütün şehirleri güzelleştirmeye meraklı bir yönetici.

Onun bu merakından Ankara da nasiplenmiş. Şehir Roma'ya has yapılarla donatılmaya başlanmış. Şu an karşınızda kalıntılarını gördüğünüz hamam bu yapıların olmazsa olmazıdır. Sosyal hayatın çok önemli bir parçasıdır. Hem sağlık için hem sosyalleşmek için her şehre birkaç büyük hamam gerekir. Roma'nın Ankarası'nda zengin evlerinin kendi hamamları vardı mutlaka, ancak çoğu halka açıktı.

Büyük umumi hamamlar genellikle bir spor alanıyla yan yana olurdu. Önce bir salonda kıyafetler çıkarılır, onların başına da "çalınmasınlar" diye köleler nöbetçi dikilirdi.

Sonra kimileri spora gider, tembeller doğrudan ılıkliğe geçerdi. "Ilıklık" dediğimiz bugünkü sauna düzenine benziyor. Vücut yavaştan yavaşa ısıtılıp terletiliyor, ardından soğuk su havuzunda şoklanıyor. Bu işlem iki üç kez yapıp da vücut kıvama gelince, asıl temizlenmenin yapılacağı sıcak sulu bölümde keseleniyor. Onların kese yaptığı nesne bizimki gibi dokuma değil, metalden. Ucu küt bir orağa veya yarım aya benziyor. Terle kabaan vücudun kırı o nesne ile kazınıyor. Arkasından suyla yıkanma faslı. Ardından tropik yağlar ve parfümlü karışımlarla masaj. Parası olan o hamamlardan çıkmaz.

Hamamların sıcak kısımları ocakta ısınan havanın zeminin altında kalan kanallarla dolaştığı bir sistemle ısıdırıldı. Bildiğin yerden ısıtma düzeninin taştan yapılmış. Ankara'daki tarihi hamamda

zeminin altına aralıklı dizilmiş küçük sütunların yarattığı kanallar görürsünüz, hava işte o kanalların arasında dolaşırdı. Kazısı 1931'den beri süren bizim Ankara Hamamı'nın ılık ve sıcak bölümlerinin normalden büyük olmasını, uzmanlar iklime bağlıyor.

Hamam kompleksinin içinde kütüphane bulunduğu olur, nutuk atanları bile dinleme imkânı yaratılırdı. Ne demiş Latince yazar hiciv şairi Decimus Iunius Iuvenalis abimiz? "*Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.*"

Türkçesi şöyle oluyor: "*Dua edeceksen, sağlam vücudun üzerinde sağlam bir kafa için dua et.*"

Bizdeki "*Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur.*" atasözünün ilham kaynağı.

Hamamın bulunduğu kazı alanından çıkın, yolun karşısına geçin. Geldiğiniz yolu yüz adım kadar geriye doğru yürüyüp soldaki Armutlu Sokak'a dönün. Elli adımlık yokuşu çıkınca, bir meydana varacaksınız. Burası Hükümet Meydanı'dır.

Solunuzda Valilik, yani eski Hükümet Konağı, sağ tarafta 1925 yapımı eski Başvekalet Dairesi. Sonradan Maliye Bakanlığı oldu, şimdi Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı binası.

Hükümet Konağı yine Sultan Abdülhamid devrinde, Abidin Paşa'nın valiliği zamanında yapılmış. Tarihi 1897.

Binanın yerinde 1824'ten beri vilayetin malı olan **Hacı Abdi Paşa Konağı** vardı.

Tanzimat, Osmanlı'nın bürokratik yapısını da değiştirmişti. Yeni teşkilât, yeni bina demekti. Özellikle **Abdülhamid** devrinde şehirlerdeki bu "modernleşmenin" şeması bellidir: **Hükümet konağı**, mektepler ve Saat Kulesi. Merkezdeki irade taşrada bu binalarla, **Hükümet Konağı**'nın önündeki meydanla tecelli ederdi. Hatırlarsanız, Kurtuluş Savaşı yıllarında **Hükümet Konağı**'nın oda oda bölünüp vekaletlere hizmet verdiğini söylemiştik.

Yer yokluğundan uzak bağ evlerinde kalan vekillerin, şimdiki gibi kırmızı plakalı makam araçları da yoktu. Ulaşım çoğunlukla eşeklerle yapılıyordu. Onlara kırmızı plaka takılamıyordu ama hiç değilse sahipleri çalışırken eşekleri hükümet binasının önüne bağlanabiliyordu.

Hükümet Meydanı'nın önünden geçen sokağın adına dikkat edin: **Telgraf Sokağı**. Bir vakitler **Hükümet Konağı**'nın yanında hizmet veren tarihi **Telgrafhane**'nin anısına sokağa bu isim verilmiş.

O günlerde Kurtuluş Savaşı yıllarında habere hasret Ankara'nın meraklı vekilleri bu binanın önünde nöbet tutardı. Ankara Meclisi ile İstanbul hükümeti arasındaki haberleşmeler, bazen sert tartışmalar hep bu telgrafhaneden yürütülürdü. Daha **Mustafa Kemal Paşa**'nın şehre gelmesinden önce, önde gelen

Ankaralıların **Damat Ferit Paşa**'ya "*Senin gibi sadrazamı biz tanımıyoruz.*" diye telgraf çektikleri yer de burasıydı.

Cumhuriyetten sonra, 1925'te **Hükümet Meydanı**'na bir de **Başvekalet** binası eklendi. O devrin mavi çinili, Selçuklu-Osmanlı motifli "**Milli Mimarlık Akımı**"na uygun bir yapıydı bu. Aslında **Ankara Palas**, **Birinci** ve **İkinci Meclis** binaları gibi bu akıma uyan başka yerler de gördük. Ama anlatacaklarımız çok olduğu için işin mimari kısmını bir başka güzergâha bırakalım. Şimdilik bu güzel binanın önce **Başvekalet**, sonra **Maliye Bakanlığı** olduğunu, bugün ise **Gümrük ve Ticaret Bakanlığı**'nın ek binası, müsteşarlık olarak kullanıldığını söyleyelim.

Buranın eski fotoğraflarında görüntü başkadır. Binanın önündeki yeşil alanın adı **Başvekalet Bahçesi**'dir. Bina el değiştirince **Maliye Bahçesi** olmuştur ancak hep halka açık bir yer olarak kaldı. Tıpkı **Ulus**'ta, **İkinci Meclis**'in bahçesi gibi. Gazetelerde okuduğumuza göre bu bina yakında **Devlet Konukevi** olacakmış.

Eski Başvekalet ile Hükümet Konağı (Valilik Binası) arasında kalan parkta bir sütun göreceksiniz. Eskilerin **Belkıs** ya da **Balkız Minaresi** dediği, **Iulianus Sütunu**'dur bu. (Fransızca'dan öğrenilmiş telaffuzuyla **Jülyen Sütunu**.)

"Dönme" ve "Filozof" lâkaplarıyla bilinen Roma imparatoru **Jülyen** (h. 361-363), aynı zamanda bir düşünür ve yazardı. Roma'nın Hristiyan olmayan son imparatorudur.

Mensubu olduğu Konstantin Hanedanı, imparatorluğun ilk Hristiyan hükümdarlarını yetiştirmiş, **Jülyen** ise başka bir yol seçmişti. Niyeti imparatorluğu kurtarmak için Roma'nın eski adetlerini, değerlerini diriltmek, kısacası paganizmi kuvvetlendirmekti. Hristiyanlığı ortadan kaldırmak gibi bir amacı yoktu, ama yönetici sınıftan bu dini uzak tutmaya çalışıyordu.

Bu karışık dönemde iktidara geldikten sonra doğduğu Antakya şehrine doğru yola çıktı. O yolculuk sırasında mola verdiği **Pessinus**'da (bugün **Sivrihisar** civarındaki **Ballıhisar**) ana tanrıça **Kybele**'nin tapınağını ziyaret edip zaferleri için dua etti. Rengini böylece iyice belli ettikten sonra 362'de Ankara'ya geldi. O yılların Ankara'sında hâlâ eski devir tapınaklarından faaliyette olanlar vardı. İmparator ve maiyetini tapınak görevlileri karşılandı. Bu bir anlamda şehirdeki Hristiyanlara karşı sarayın yaptığı bir gövde gösterisiydi. Burada bir müddet yasa işleriyle uğraştı.

İşte meydana gördüğünüz o sütun **İmparator Jülyen**'in Ankara ziyaretinin anısına dikilmiştir. Gerçi üzerinde yazı olmadığı için bu da kesin değil ya, biz yine öyle bilelim. Sütun önceki yıllarda biraz daha ilerideydi. **Eski Başvekalet** binası ile **İş Bankası** arasında kalan **İğneci Belkıs Mescidi**'nin önündeydi. Halk arasında sütuna **Belkıs Minaresi** denmesinin sebebi de bu olsa gerek.

Sonraları, 1934'te sütun sert rüzgârlarda fena halde sallanmaya başlayınca şimdiki yerine taşındı.

Sütunun asıl sevdalıları ise bu anlattıklarımın hiç haberi olmayan leyleklerdir. Neredeyse yüz sene önce çekilmiş fotoğraflarda bile sütunun tepesine kurulmuş leylek yuvaları görürsünüz, bugün de tepesinde bir leylek yuvası vardır.

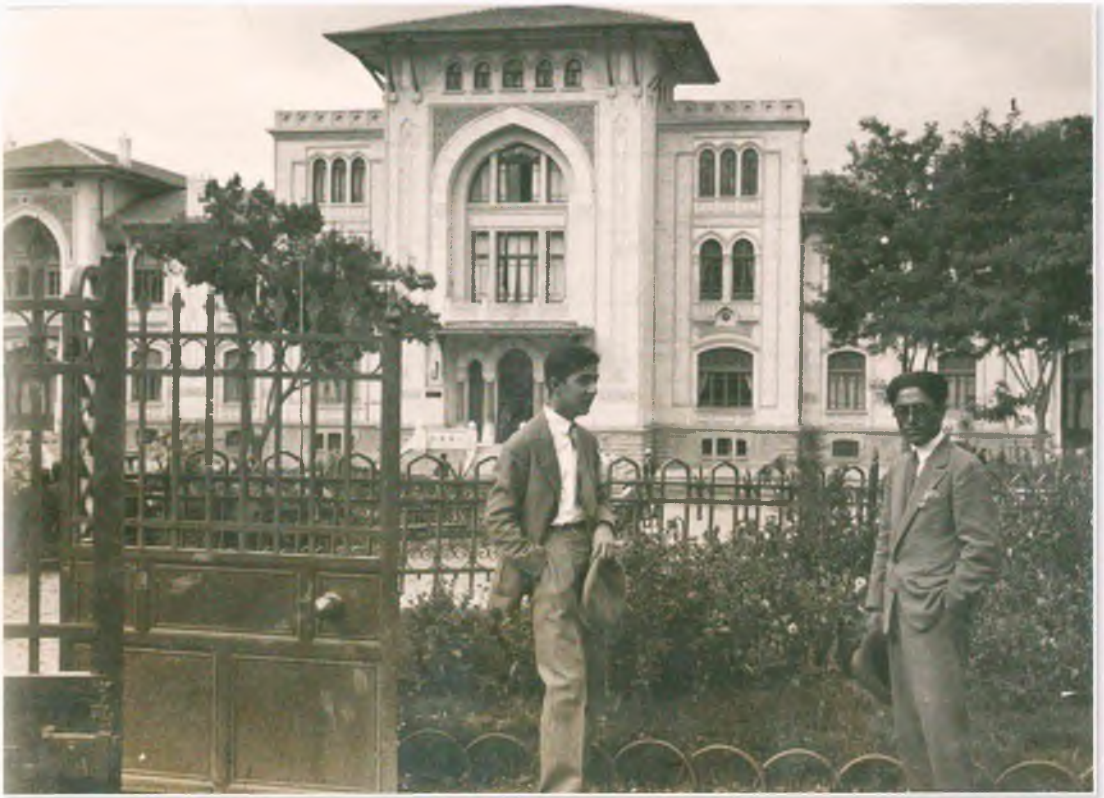
Bu meydana istesek bir saat daha oyalanırız ama Vilayetin önünde duran, evvelce yapılmış kazılarda çıkan tarihi nesnelere bir göz atıp artık gitmemiz lazım.

Valiliği solunuza, **Gümrük Müsteşarlığı**'nı sağınıza aldınız. Düz gittiniz. **Ulus**'ta, güzergâhın başlarında önünden geçtiğimiz **İş Bankası**'yla **Sümerbank**'ın köşesine varırsınız. Biz o tarafa gitmeyelim. Meydanı arkamıza alıp, **Hükümet Caddesi**'nden **Hacı Bayram Caddesi**'ne girip, sola dönelim. Artık **Hacı Bayram**'dayız.

Biz Ankara belgeseli için çalışırken hemşerim **Faruk Küçük**, nam-ı diğer **Dericizade Faruk Bey**'in dediği laf hâlâ kulağımdadır.

“Bir Hacı Bayram’sız bir de Anıtkabir’siz Ankara olmaz...”

Anıtkabir nasıl ki şehir manzarası içindeki yeriyle cumhuriyet devrinin bütün hatıralarını bir anda canlandıran bir anıtsa, **Hacı Bayram** da Ankara'nın kadim tarihinin bir abidesidir.

**Maliye Bahçesi,
1930'lar.**

Binalar şehrin eti kemiğiye, Hacı Bayram da ruhudur. Hacı Bayram Veli Camii'nin ve türbesinin olduğu yer Ankara'nın bilinen en eski tarihinden başlayıp bugüne uzanan "inanç iklimini" özetleyen bir yerdir.

Şehrin ruhu dememizin bir sebebi bu. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Ankara tarifini hatırlamanın tam sırasındır:

"Ankara, uzun tarihinin şaşırtıcı terkipleriyle doludur. Asırlar içinde uğradığı istilâlar, üst üste yangınlar ve yağmalar şehirde geçmiş zamanların pek az eserini bırakmıştır.

Acayip bir karışıklık içinde bu tarih daima insanın gözü önündedir. Türk kültürünün kendinden evvel gelmiş medeniyetlerden kalan şeylerle bu kadar canlı surette rastgele karıştığı, haşır-neşir olduğu pek az yer vardır."

Hacı Bayram Veli'nin bulunduğu tepe dibine kadar kazılsa Ankara'nın

bilinen, bilinmeyen tarihi gözümüzün önünde tabakalar halinde geçit yapar. En alttan Frigler zamanında yapılmış bir tapınak çıkar. Bunun Ay Tanrısı Men için yapılmış bir tapınak olduğunda kaynaklar hemfikirdir. Şeklini şemailini bilemediğimiz bu yapıdan sonra bir Roma tapınağı geliyor ki, onun bir kısmı hâlâ ayakta ve caminin duvarıyla omuz omuza.

Ankara'da Roma dönemine ait ne varsa, bunun pek azı toprak üzerindedir. Gerisi toprağın altında çıkarılmayı bekler. Lakin bu saatten sonra ne keşfedilirse keşfedilsin, tarihçilerin, arkeologların gözünde Hacıbayram Camii'nin hemen yanında duran Augustus Tapınağı'nı geçmesi zordur. Hem tapınağın yerinden, hem içindeki yazıtlardan dolayı.

Bu tapınağı Batı dünyasına ilk tanıtan 16. yüzyılda Avusturya elçisi

olarak Osmanlı ülkesine gönderilen de Busbeck oldu. O geldiğinde tapınağın içi medrese olarak kullanılıyordu. Tapınağa adını veren Augustus'un Roma'nın ilk imparatoru olduğunu evvelce söylemiştik. Augustus'un asıl adı Octavius'tu ve kendileri meşhur Jül Sezar'ın evlatlığıydı.

Roma o zamana kadar 600 kişilik bir senato ve onların seçtiği iki konsülle idare ediliyordu. Yönetimde görev alan hakimler ise yer yıl yeniden seçiliyordu.

19. yüzyılda Augustus Tapınağı yabancı seyyahlar için harabe haliyle bile paha biçilmez bir değerdaydı. Duvarlarındaki yazıt "Abidelerin Kraliçesi" idi.

Jül Sezar senato içinde yapılan bir suikastla öldürüldükten sonra Augustus epey uğraşıp, siyasi ve askeri gücü kendinde topladı. Rakiplerini yenip önce yönetimi eline aldı, sonra kendini imparator ilân etti. Öldüğü M.S. 14 yılına kadar da ülkenin tek hakimi oldu. Roma'nın imparatorluk çağı böylece, onunla başladı. Senatonun Augustus unvanını verdiği imparator aynı zamanda kutsal bir nitelik de kazanmıştı. Çünkü diktatörlük, imparatorluk yetmediğinden egosunu tatmin için kendisini Senato'ya ilah yani "Yarı Tanrı" ilân ettirmişti.

Augustus'un hayat dökümünün, vasiyetinin eksiksiz olarak, üstelik hem Latince hem Yunancasından okunabildiği tek yer buradaki Augustus Tapınağı'dır.

Bu yüzden Augustus adına tapınaklar inşa edilmeye başlandı.

O devrin geleneğine göre imparator adına tapınak yaptırmak sadece önemli şehirlere bahsedilen bir ayrıcalıktı. Galatia eyaletinin merkezi olarak Ankara da bu şerefe nail olmuştu.

Ankara'daki tapınak, bütün Roma dünyasının mirası içinde eşsizdir. Bunun sebebi binanın kendisinden çok içinde bulunan Latince kitabe ve onun Yunanca tercümesidir.

1865'te kitabeleri okuyan Alman tarihçi Mommsen'in dediğine bakarsak "antik yazıtların kraliçesi" dir.

Augustus ölümünden hemen önce vasiyetini tamamlamış, Senato'ya tapınaklara kazınmasını emretmişti. Fakat o kitabelerin hemen hepsi kayboldu. Augustus'un hayat dökümünün, vasiyetinin eksiksiz olarak, üstelik hem Latince hem Yunancasından okunabildiği tek yer buradaki Augustus Tapınağı'dır.

Şimdi Hacı Bayram Camii'nin giriş kapısının tam aksi yöndeki meydana gidin. Karşınızda, cami duvarının

önünde, yerlerde bırakılmış eski kalıntılar ile beyaz tapınak duvarını göreceksiniz. Gözlerinizi iyice kısıp bakarsanız duvardaki bazı yazıları seçebilirsiniz.

Augustus burada hayatının bir dökümünü yapar: “*On dokuz yaşında kendi kararım ve paramla bir ordu kurdum.*” der. Sonra zorba bir partinin boyunduruğunda ezilen devleti özgürlüğüne kavuşturduğunu söyler. Şehirlerde nasıl buğday dağıttığını, nasıl paralar ihsan ettiğini anlatır. Nihayet Roma devletinin ilk mutlak hükümdarı olarak “*Her şey üzerinde yetki sahibi olduğum halde, devleti kendi yönetimimden Senato’nun ve Roma halkının yönetimine devrettim.*” der.

Bu haliyle Ankara yazıtı ya da Latince adıyla “*Res Gestae Divi Augusti*” her şeyi doğru anlatan bir metin olmaktan çok, bir halkla ilişkiler çalışması sayılabilir. Ya da çok tanınmış bir siyasi propaganda metnidir. Propaganda her devirde, her hükümdara lâzımdı.

Şimdi geldik bu inanç tepesini taçlandıran **Hacı Bayram Veli** külliyesine. **Hacı Bayram Veli**, on dördüncü asrın sonlarıyla on beşinci asrın ilk yarısında yaşamış ünlü bir müderris, Bayramiye tarikatının kurucusu olan mutasavvıf, Türkçe yazan bir şairdir. **Hacı Bektaş Veli**, **Mevlana Cemaleddin-i Rumi**, **Şeyh Şaban-ı Veli**’yle birlikte Anadolu’da tasavvufun “*evlad-ı erbaası*” yani dört direğinden biri sayılır.

Hazret, **Çubuk suyu** üzerindeki **Solfasol** köyünde doğmuş. **Hacı Bayram Veli**’nin doğduğu ev restore edilmiş, halen ziyaret edilebiliyor. Aslında 14. yüzyıla dair pek bir iz kalmamış olsa da mühim olan manevi varlığını hatırlatacak bir binanın olması.

Ankara’da, **Melike Hatun**’un yaptırdığı **Kara Medrese**’de ders veren bir müderris olarak ünlenmiş. **Hacı Bayram Veli**’nin asıl adı **Numan**. Devrin meşhur âlimi, Halvetî şeyhi **Ebu Hamidüddin Aksarayî** tarafından **Kayseri**’ye davet edilmiş. İlk karşılaşmaları kurban bayramına denk geldiği için kendisine **Bayram** adı verilmiş. Bir müderris olarak devam etmektense tasavvuf yoluna girmeye o ziyarette davet edilmiş. Bu yolda kurduğu tarikat **Bayram** olan mahlasından dolayı **Bayramiye** olarak anılır. Tekkesini bugünkü yerinde, muhtemelen 1414-1415 yıllarında inşa etmeye başlamış.

Bayramiye, onun vefatından sonra **Ak Şemseddin** yoluyla, **Bayramiye-i Şemsiye** namıyla yürümüş. Bir diğer kol ise **Bursalı Ömer Dede** yoluyla devam eden **Melâmiye**’dir.

İstanbul’da, **Üsküdar**’da **Aziz Mahmud Hüdayi Efendi** ise **Bayramiye**’den itibaren yoluna devam edip tarikatın **Celvetiye** kolunu tesis etmiş.

Hacı Bayram Veli, bir alim ve mutasavvıf olarak ziraatla geçinmiş, müritlerini disiplinli yetiştirmiş, etrafındakileri üretmeye, şehrin

hayatına katılmaya teşvik etmiş. Ankara gibi çok önemli bir ticaret şehrinde, çalışma hayatına bir ahlâk çerçevesi çizmiş.

Hacı Bayram Veli'nin Ankara'daki tekkesinin 1410-1420 arasında kurulduğunu kabul edersek, Osmanlı'nın Fetret Devri biterken **Hacı Bayram Veli'nin** tarikatını güçlendirmeye başladığını görürüz. Fatih'in babası **Sultan II. Murad**'ın **Hacı Bayram Veli**'yi Edirne'ye davet etmesi bu bakımdan manidardır. **Hacı Bayram Veli** rivayete göre iki ay kadar orada kalmış. İsyankâr olmayıp Osmanlı'nın yanında yer almış, bir bakıma devlete tarikatının gücüyle destek vermiş. İtibarıyla Ankara'ya devlet gözünde değer kazandırmış, üretimi teşvik ederek şehri güçlendirmiş, **Yunus Emre** üslubundaki, dilden dile söylenerek bugüne gelen ilahileri, nasihatlarıyla Türkçe'yi zenginleştirmiş.

Hacı Bayram Camii
restorasyondan
beri gece ve
gündüz bir çekim
merkezi.

Ziyarete açık olan **Hacı Bayram Camii** ve türbesi defalarca tamir edilerek bugüne gelmiştir. En son 2011 yılında **Ankara Büyükşehir Belediyesi** tarafından yenilendi. Belediye ayrıca külliyeinin etrafında da yeni bir düzenleme yaptı. Etrafta gördüğünüz Ankara evleri bu çalışmaların ürünüdür.

Bu arada, yıllarca neredeyse mezbele halinde duran **Augustus Tapınağı**'ndan geriye kalanlar da tamir edildi. Demek ki inançlar gerçekten de yan yana yaşayabiliyormuş.

Şimdi **Augustus Tapınağı**'nı solumuza alarak arkadaki ahşap evlere doğru ilerleyelim.

Arada küçük bir yol var. O yol sizi bir yokuştan indirecek ve hâlâ tamiratı süren evlerin arasından geçirip **Ahi Yakup Camii**'nin yanına götürecektir.

Hemen karşısında, yol üstünde kalan **Gül Baba Türbesi**'ni göreceksiniz. Eski kayıtlara bakılırsa **Çubuk**'ta da bir **Gül Baba** yaşamıştır. Aslında **Gül Baba** diye bilinen zat hakkındaki bilgiler rivayetten öteye gitmez. Tıpkı **İstanbul**'daki, **Budapeşte**'deki **Gül Baba**'ların rivayet çerçevesinde kaldığı gibi.

Türbenin karşısında **Ahi Yakup Camii**'nin yanında bir **Ahiler Mezarlığı** bulunur. Rahatça görebileceğiniz bu kabristanda bir zamanlar bu şehrin hâkimleri olan **Ahi Yakup**, **Ahi Çelebi**, **Ahi Sinan**, **Ahi Şücca** ve daha niceleri gibi hayırla yad edilen şahsiyetler yatar.

Mezarlığı sağıınıza alıp Hacı Bayram Veli Caddesi'nden düzdevam edin. Az önce ziyaret ettiğiniz Hacı Bayram Veli Camii ve Augustus Tapınağı sağıınızda kalacaktır. Dümdüz yürümeye devam edin. Solunuzda bir Kitapçılar Çarşısı göreceksiniz, arkasında da ahşap minareli Ahi Tura Mescidi'ni.

Mescidin önündeki merdivenlerden yirmi beş basamak inince Güvercin Sokak'a kavuşacaksınız. Sağa döndünüz mü yine bir restorasyon bölgesinin içinde kalırsınız. Restorasyon iddialı iştir. Geçmişî yeniden bugüne getirmez. Yenilenen yapılar bire bir o bölgeyi eski haline de benzetmeyebilir ama yıkılmaya, yok olmaya yüz tutan o bölgenin ömrünü uzatır. Yine de tamir edilen, bu niyetle elden geçirilen şeyin zamana dayanması için, içinde insan yaşaması şart.

İstedığınız kadar para ve emek harcayın, yenilenen yapılarda insanlar yaşamıyorsa o bölge çok çabuk elden çıkar.

Hacı Bayram civarı ve Güvercin Sokak yeniden ayağa kaldırılmış. Hem şık hem yakışıklı olarak. Üstelik dükkânlar avizecisi, ayakkabıcısı, çaycısıyla yerli yerinde. Binalar yenilenmiş, ama çevre bir "maket semte" dönmemiş. Çünkü mahalleler yaşamayı sürdürmüştü.

İsterseniz, Güvercin Sokak'ın sonundaki sevimli meydanda, ortaya atılmış küçük taburelerde bir bardak çay içip soluklanın. Çünkü biraz sonra yokuş çıkacağız.

Güvercin Sokak'ın sonu üç yol ağzına çıkar. Sağda, Anafartalar

**Güvercin Sokak,
yeni biten
restorasyonlardan
sonra.**

Caddesi'nin köşesinde duran yapı eski Ankara Belediyesi'dir. Belediye 1946 yılında yeni bir bina yaptırmak için yarışma açmış, o yarışmada Prof. Nezh Eldem'in projesi birinci gelmişti. Saçakları, çıkmaları, Ankara taşından kaplamalarıyla o dönemin milli mimarlık anlayışını yansıtan önemli bir binadır.

Siz soldan, Hisarparkı Caddesi'nden düz devam edin. Yokuş çıkmaya başlıyoruz. Karşınızda şimdi park olarak hizmet veren yeşil alan bir zamanlar Ankara'nın en mutena evlerinden oluşan semti barındırırdı. Kale'nin bu tarafında daha ziyade gayrimüslimler yaşırdı. Şimdi eski kartpostallarda kalmış taş binalarıyla gayet muntazam, geceleri kapıları kapanan bir mahalleydi burası.

Hatırlarsanız, Kurtuluş Savaşı sırasında konut sıkıntısından bahsetmiştik. Bunun bir sebebinin de şehrin yangın geçirmesi olduğunu söylemiştik. İşte o müthiş yangın bu mahalleden başlamıştı. Hem de zaten felâket üstüne felâket getiren Birinci Dünya Savaşı yıllarında.

Tarihi tam belli değilse de muhtemelen 1916 yılının Ramazan'a denk gelen Ağustos'uydu.

O sırada Ankara'da olan Refik Halit Bey (Karay) *"En korkunç, en büyük yangınlara alışkın olması lazım gelen bir İstanbul çocuğu sıfatıyla söylüyorum..."* diyordu.

"Ankara yangınına görmeyenler, Roma şehrinin nasıl yandığına, o dehşete, o kıyamete akıl erdiremezler."

Ateş, yakacak bir şey bulamayıp söndüğünde, Ankara'nın dörtte üçü kül olmuştu. Su yolları harap olmuş, bütün Ankara aç, susuz kalmıştı. Ankara'nın en kibar semti, en büyük çarşısı ortadan kalkmıştı: Bilinen o ki, yüzlerce dükkan, on büyük mağaza, üç hastane, yedi kilise, altı mescit, iki cami, İttihat Kulübü, bir karakol yanmıştı. Kim bilir kaç ev o yangında kül olmuştu.

Parka doğru yürürken solunuza, Bentderesi'ne bakan yamaca bir göz atın. Yine Romalıları yâd edeceğiz, çünkü kazısı hâlâ sürdürülen bir antik tiyatro var orada.

Aslında on dokuzuncu yüzyılın gezginleri bu tiyatrodan seyahatnamelerinde bahsetmişler ama kazılar ancak 1982'de başlamış. Antik tiyatro beş bin kişiyi alabiliyormuş. Yapıldığı tarihi tam belli değil ama Ankara'nın Galatia eyaletinin başkenti olmasıyla bir ilgisinin bulunması lâzım. İmparator Augustus'un Kleopatra'nın aşkından gözü dünyayı görmeyen Marcus Antonius'a karşı kazandığı zaferin onuruna her dört yılda bu tiyatro şenlenirmiş. Atletizm yarışmaları, at koşuları, müzik gösterileri burada yapılmış.

Antik tiyatrodan ayrılıyoruz. Yolun bundan sonrası benim için katlanılmayacak diklikte bir yokuş. Bir kere çıktım, bir daha çıkmam. Bacaklarına ve vücuduna güvenen bir gezginse Hisar Parkı Caddesi'nden yürümeye devam edin. Sağda, Kardeşler Sokak'ı göreceksiniz. Orada Azize Tereza Katolik Kilisesi vardır.

Burada, Osmanlı devrinde Saint-Clément Fransız Koleji vardı. Daha önce bahsettiğimiz büyük yangında ortadan kalktı, yerine bu gördüğünüz kilise sonradan yapıldı. Okulu Fransız frerler, yani birbirine “kardeş” diye hitap eden Fransız din adamları idare ederdi. Sokağın adı oradan kalma.

İsterseniz Hisar Parkı’na kadar gidip, Ankara taşından yapılmış yüz elli basamaklı merdiveni tırmanın. Son basamaktan sonra bir düzlüğe çıkacaksınız. Sonra akasyalar, at kestaneleri, çamlar arasında soluklanarak yüz elli basamak daha çıkın. Karşınıza çıkan kapı, Ankara Kalesi’nin Hisar Kapısı’dır. İster oradan girin içeri, isterseniz parkı sağınıza alarak

Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nin kapısına kadar yürüyün.

Müze’yi gezmezseniz Ankara hakkındaki fikriniz tamamlanmaz. Ankara’nın ilk müzesi 1921’de, Ankara Kalesi’nin Akkale Burcu’nda kurulmuştu. Ama eski fotoğraflarda eski kalıntıların Augustus Tapınağı’nın veya Roma Hamamı’nın içinde de toplandığını görürsünüz. Şimdiki müze aslında iki Osmanlı eserinin içinde. Bunlardan biri 15. yüzyılda, Fatih Sultan

Mehmet’in idam ettirdiği sadrazamı Mahmut Paşa’nın yaptırdığı bir çarşı olan Bedesten’dir. Diğeri ise aynı devirden kalma Kurşunlu Han’dır.

Kurşunlu Han’ın içinde vaktiyle tiftik tüccarının mekânları bulunurmuş. 1881’deki bir başka büyük yangında harap olduktan, sonra uzun süre yanlarına uğrayan olmamış. Nihayet 1938’de müze yapılmasına

karar verilmiş ve bu niyetle restorasyonlarına başlanmış. Bugün bu iki bina, dünya çapında arkeolojik koleksiyonları barındırıyor. Kendinize resmi kokartlı, uzman bir rehber bulun. Size Anadolu’nun Neolitik Dönem’den bugüne kadar görüp geçirdiklerini anlatsın.

En az yarım gününüzü Müze’de geçireceğinizi hesap ederek önce karnınızı doyurun. Sonra sizinle ikinci güzergâhımız için Hacettepe’de buluşalım.

Kurşunlu Han müze olmadan önce büyük bir yangın geçirmiş, harabeye dönmüştü. Müze binaya da can verdi.

Hamamönü'nden Kale'ye...

İkinci güzergâhımıza hem ulaşımı rahat, hem insanın moralini yükselten bir yerden, Hacettepe'den başlıyoruz.

üzergâhımızı **Hacettepe**’den başlattık. Neden mi?

Yürüyüşümüze, hem ulaşımı rahat, hem insanın moralini yükselten bir yerden başlayalım diye.

Kurtuluş Parkı’ndan bahsediyoruz. Uzaktan gelecekseniz metroyla gelmesi kolay. Ankara’nın en ferah parklarından biridir burası. Şehrin kara ikliminden kaynaklanan sert ama oksijeni bol havasını burada hissedersiniz.

Her çeşit insan buraya uğrar: **Cebeci**’nin kadim sakinlerinden gün görmüş hanımlar, efendiden kravatlı emekliler, sabah koşularının bünyeye şifa vereceğine inanan spor meraklıları... Küçük arabaları ile “canavar” olmadan trafiğin sırlarını öğrenmeye çalışan küçük çocuklar. Ki bunun için ciddi bir eğitim merkezi var parkın içinde.

Buz pateni için de bir saha vardı ama şimdi düğünler için çiftlere hizmet veren bir yere dönüştürüldü. Kendilerinde **Katerina Witt** potansiyeli gören gençler patenlerini başka yerde uçuruyorlar.

Bir de nikâh dairesi var burada. Adını eski başkanlardan **Vedat Dalokay**’dan alan bir resmi kurum.

Rahmetli **Vedat Dalokay**’ı tanıdığımda genç bir gazeteciydim. Bol bol “göbek” adını verdikleri kavşak açmıştı şehre. Bir keresinde oturup kendisi saymıştı. Açtığı göbeklerin sayısı kırk altı çıkmıştı.

Medya da kendisine “**Göbek Vedat**” adını takmaya pek hevesliydi.

1960’lı, 70’li yılların modası böyleydi. İşini çabuk gören hükümet üyesine “**Jet bakan**” adını şıp diye koyarlardı. Biri fazladan asfalt yol açtı mı “**Asfalt bilmem kim...**” olmaktan kurtulamazdı.

“**Büyükşehir**” veya “**Metropol**” kavramlarının şehircilikte bilinmediği

Kurtuluş Parkı

zamanlarda başkanlara isim takmak da kolaydı. Başarısız görülen, ahalinin pek tutmadığı başkanın lakabı ise hazır beklerdi. Ya “Çukur Başkan” ya da “Çamur Başkan...”

Vedat Dalokay döneminin parlak siyasetçilerindendi, karizmatikti. Medya ile arası iyi olduğundan mı ne “göbek” lakabı tutmadı. Görevini devrettikten sonra zamansız denilebilecek bir yaşta, trafik

kazasında vefat etti. Bu nikâh salonunun ismi onun anısına gösterilen bir vefanın örneği.

Terimizi soğutmadan dönelim Kurtuluş Parkı'na. Burası tam bir büyük şehir parkıdır. Düzenli, zarif görünümlü ve insana hareket imkânını veren bir park. İsteyen yürür, isteyen koşar, isteyen halı saha maçı yapar. Kimi de bunları yapanları seyrederek ruhunu hareketlendirir.

Kalori yakmaz ama keyfi yerine gelir.

Sonbahar mevsiminde bu park New York'un Central Park'ını andıran renkli görüntüleri yakalar. Çınar ve kestane ağaçlarının sararıp, kızaran yapraklarını rüzgâr, yapma gölün sularına kadar uçurur. Amatör ressamlara ilham veren tablolar ortaya çıkar.

İlkbaharda ise at kestanesi ağaçlarının beyaz çiçekleri parkın yeşilliğine baskın gelir. Sanırsın ki Vedat Dalokay salonunda nikâhı kıyılacak olan gelinliğini giymekte

acele eden Kurtuluş Parkı'dır. Lakin parkın kelebek narinliğindeki beyaz çiçekleri, dizinin üçüncü bölümünde icraatını izlediğimiz Behzat Ç. abimizi zerre kadar etkilememiştir.

Parkta fazla oyalanmayın, yolumuz daha uzun. Yukarıdan ölç, aşağıdan ölç aslı üç kilometre kadar ama oyalanan için bitmez de bitmez.

Parkın çıkışlarından biri Kurtuluş Kavşağı'na açılır. Burada itfaiye istasyonu vardır. Onun hemen sağından Dumlupınar Caddesi'ne girin.

60'lı yıllarda
Hamamönü.

Yağlı Dede'nin
mezarı vatandaş
için olmuş yatır.
Dirisine
yetişemeyenler
bu kez
hastalarını
ölüsüne getirmeye
başlamışlar.

Hacettepe Üniversitesi'nin girişinden itibaren başlayan yolun adı Sarıkadın Sokağı'dır, ona sapın. Burada biraz soluklanmak için durun ki Hacettepe semti için iki satır laf edelim.

Bugünün Ankara'sında Hacettepe dendi mi akla önce Tıp Fakültesi ve onun hastanesi geliyor. Şifa arayanlar için Ankara'nın önemli bir durağı.

Rivayete göre fakülte ve hastanesi kurulmadan önce de durum aynıymış. Şimdi hastane binasının bulunduğu yerde Yağlı Dede diye bilinen bir mübareğin yatırı varmış.

Evliyadan sayılan bu zat sağlığında hastalığı, derdi, illeti olan herkesin yardımına koşarmış. İki ayaklı gezici fukara sağlık ocağı gibi. Vefat edince toprağa burada verilmiş.

Yağlı Dede'nin mezarı vatandaş için olmuş yatır. Dirisine yetişemeyenler bu kez hastalarını ölüsüne getirmeye başlamışlar. Dualar hep şifa için.

O yüzden buraya "Hacet kapısı" da denmiş. Yani ihtiyaç kapısı. Dil ifadeye yeni biçim vermiş. Hacet kapısı, coğrafyanın biraz da zorlu yokuşu sayesinde "Hacettepe" oluvermiş.

Eskiye kurcalarsanız buranın "Keltepe" dile tesmil edildiği günleri bilenler veya duyanlar da vardır. Zatıma olan muhalifliklerinden değil, öyle duyduklarından anlatırlar. Güya semt sakinleri ismini beğenmezmiş. Ağaçlandırdıktan sonra "Hacı Tepesi" diye fiyakalı bir isim bulmuşlar ama eğitimsizliğin gözü kör olsun. Güzelim ismi Hacettepe'ye çevirmişler. Rivayet muhtelif. Hangisine inanırsanız artık.

Hacettepe'nin şifa ocağı kadar akıllara yer etmiş başka bir özelliği de buranın yiğit yatağı olmasıdır. "Yiğit" lafı Kozanoğlu'nun, Dadaloğlu'nun şiirlerinde kaldığından biz cumhuriyetin raconuna uyup onlara "kabadayı" demeye başlamıştık ki onların da nesli tükendi.

Hacettepe semti kabadayıları ile ünlüydü: Sarı Veli, Karagöz Kemal, Hacettepeli İsmail, Kabadayı Mehmet. O devre yetişmiş olan Orhan Budak ki "Kumcu Orhan" diye bilinir, o kabadayıların sonuncularındandır.

50'li yıllar...
Kağnılar
Yenişehir'e
giremiyor ama bu
sokaklarda hâlâ
faaliyette.

Hacettepe'nin
kabadayıları,
sert, şahsiyetli ve
janti abiler...

Kumcu Orhan'ı belgeselimiz içinde görüp tanıyacaksınız. Anlattıklarını dikkatle dinledik. Ankara'nın ünlü kabadayılarını anlatan şair ve yazar Halil Ünlü'yü de rahmetle andık.

Sözcüğün verdiği his kafanızı karıştırmasın. Bahsettiğimiz kabadayılık müessesesinin bugünün pisliği olan "mafyatik düzenle" hiçbir ilgisi yok. Kabadayı her şeyden önce oturduğu mahallenin bir parçasıdır. Mahallenin namusunun, itibarının, emniyetinin temsilcisidir. Hatta bazen polisin yetişemediği yerde mahallenin güvenlik amiridir. Her kabadayının bir egemenlik alanı vardır ve bunu ihlâl etmek savaş anlamına gelir, tatsızlık çıkar.

İyisi de vardı kabadayının az da olsa kötüsü ve zalimi de. Ama çoğunluk dediğim gibidir. Çoğu efendi ve itibarlı

insanlardı. Tek Parti devrinin meşhur valisi Nevzat Tandoğan beyefendi, Ankara'yı kendi nizamına sokmayı, o nizamı da Anayasa'nın üstünde tutmayı kendisine vazife bellemişti. Belediye talimatnamesini yasaklarla doldurmuştu. Yasakları mezarlıklardan sinai işletmelere, çocuklarını pusette gezdiren annelerden turşu satıcılarına kadar herkesi kapsıyordu.

Turist rehberi turisti Vali Bey'in istediği gibi gezdirecekti. Berber de tıraşını Vali Bey'in tarif ettiği gibi yapacaktı. Misal berber, usturasında biriken sabun ve kıl topağını "hususî surette temin edilmiş" ince pelür kâğıt ile temizlemedi mi yanardı. Vali Bey sokakta sarhoş dolaşanı, nara atanı, kılıksızları toplatır, o vakitler dünyanın bir ucu sayılan Elmadag'a attırırdı.

Bugünkü
Hamamönü...

Herkese ayar veren Vali Bey bir tek Hacettepe'nin kabadayılarna ilişmezmiş. Son kabadayılardan Kumcu Orhan'ın anlattığına göre Vali Tandoğan lafını sıkça duyduğu kabadayıları yerinde görmek için Hacettepe semtine ani bir ziyaret yapmış. Gitmiş bir kahveye oturmuş. Adamları da elbette etrafında.

Kabadayı diye kılıksız, sıfatı insanı korkutan ürkütücü tipler aranıyor. Göremeyince “Nerede bu kabadayılar?” diye sormuş. Takım elbiseli, kravatlı birkaç kişiyi işaret edip “Bunlar semtimizin kabadayılarındandır...” denmiş kendisine.

Tandoğan bakmış ki tanıtılanların çoğu iş gücü sahibi, cümlesi şık ve bakımlı, tamamı efendi kişiler. Oturup sohbet etmiş onlarla.

Edindiği o yargı sayesinde onlara katiyen ilişmemiş.

Kumcu Orhan “*Helâl olsun o insanlara, kabadayılığın beyefendilik olduğunu gösterdiler...*” diye anlatır o ilginç günü.

Yeniden bugüne dönelim.

Sarıkadın Sokağı ilk bakışta fark edeceğiniz gibi yeni restore edilmiş haneleri barındırıyor. Aslında **Hamamönü** denilen bu tarihi bölgenin tamamı restorasyon alanı.

Esnafın gayretiyle günlük hayat da canlanmış. Çayhaneler, kafeler, şık mekânlar. Kafasına göre müzik yapanlar.

Canlı müzik dendiğinde okurun aklına önce gitar, saz, darbuka, klarnet, saksofon gibi taşınması kolay enstrümanlar gelecektir.

Hacettepe Camii

Burada isteyen piyano bile dinleyebilir. Temsil **Hipokrat Kafe** işletmecisinin azmi sayesinde bu eski semte konuşlanmış olan piyano.

Fazlasını isteyenler için bir de **Hamamönü Sanat Sokağı** var. Aslında eski zamanların atlı, develi hanlarının iç avlusuna benzeyen bir yer. Henüz tam

dolmamış, ama sanatçıları bu tarafa çekmeye başlamış. Kısacası bu bölge, yeni yapım bir Safranbolu'yu andırıyor diyelim, devam edelim.

Hamamönü'nde göreceğinizi gördüyseniz biraz boş zaman yaratın kendinize ve bir çay için. Acıktım diyenler için de güzel ve uygun yerler var. Temizlikle temizlik, ucuzluksa ucuzluk.

Farkındaysanız hâlâ **Sarıkadın Sokağı**'nın başındayız. Kabadayılık, restorasyon, Hacettepe hikâyeleri derken takıldık kaldık işte. Üç kilometrelik yol niye bu kadar sürermiş, diyenlere cevabımız olsun... İşte bundan!

Sol yanımızı Hacettepe Onkoloji Hastanesi'nin dış duvarına verip dosdoğru yürümeye devam edelim. Hemen oracıkta pırlıl pırlıl **Hacettepe Camii**'ni

göreceksiniz. İçine girip mutlaka bir göz atın...

Bu camii belki on dördüncü, belki de on beşinci yüzyıldan kalma. İlk ibadete açıldığı yıldan itibaren neler görmüş neler? Kimbilir kaç kere biçim değiştirdi, kaç kere yeniden yapıldı?

Yine de orijinal ahşap minaresi yerinde duruyor. Bol süs ve bezemeli alçı mihrabıyla orta çağdaki Anadolu şehir yapılarının havasını hissettiriyor.

Osmanlı devleti büyük bir imparatorluğa dönüştükten sonra bu küçük camilerin yanında azameti ve gururu dışı vuran nice büyük camiler, nice şaheserler yapıldı. Ancak gururdan uzak o eski inanç ikliminin samimiyetini yakalama konusunda erken Osmanlı döneminin küçük camileri hâlâ rakipsizdir.

Sarıkadın Sokağı'nda böyle başka camiler de göreceğiz. Şimdi yolun sağına yeniden bakalım. Restorasyonu tamamlanmış bir binanın ön cephesinde "Mehmet Akif Ersoy Edebiyat Müze ve Kütüphanesi" levhasını göreceğiz. Kimi okur 2011 yılının "Mehmet Akif Yılı" ilân edildiğini hatırlayacaktır. O yıl İstiklâl Marşı'nı yazan büyük şairin yetmiş beşinci ölüm yıl dönümüydü. Aynı 2011 tarihi, Mehmet Akif'in yazdığı şiirin "İstiklâl Marşı" olarak kabul edilmesinin doksanıncı yılına denk geliyordu.

Bu bina bir kültür merkezi olarak düşünüldüğünde, bu yıldönümleri dikkate alınmış ve binaya şairin adı verilmiş. Mehmet Akif'ten Hamamönü semtini terk etmeden önce bir kez daha bahsedeceğiz. Şairin Ankara'daki hikâyesini o sayfalara bırakalım.

Kültür Merkezi olarak hizmet veren binadan hemen sonra içe doğru girinti yapan bir park var. Parkın dibinde de yaptırım da tarihçesi de rivayet dairesinde konuşulan bir başka dini yapı. Mehmet Çelebi Camii.

Dümdüz devam edip sağda kalan Hacettepe Yurdu'nun hizasına gelince bu kez sol yakaya bakalım. Sarıkadın Camii tam karşınızda duruyor. Mimarzade Camii de denen bu ibadethanenin tavanını ahşap direkler taşır. Havasını soluduğumuz daha eski dönemin camilerine benzese de bir farklılığı var. On sekizinci yüzyıl İstanbul'unun camilerindeki izleri buraya taşımış. Pencerelerin, taşıyıcı ahşapların süsleri daha ince ve daha kıvrımlı. Sanki daha oyuncaklı. En son

Hamamönü restore edilirken tamir gördü. Sarıkadın Camii'nden sola dönün... Yirmi beş, otuz adım sonra da sağa. Daha önce bahsettiğimiz o yenilenmiş evlerin, kafelerin önünden

Mehmet Akif
Ersay Edebiyat
Müze ve
Kütüphanesi

geçeceksiniz ve yolun sonunda bir park daha göreceksiniz. O parkın içinde **Hamamönü**'nü Kurtuluş Savaşı yıllarına bağlayan çok kıymetli bir hatıra var: Şair **Mehmet Akif**'in 1920'de geldiği Ankara'da muhtemelen 1921'de taşındığı **Taceddin Dergâhı** ve **Taceddin Camii**.

Dergâh binası şimdilerde "**Mehmet Akif Evi**" diye adlandırılıyor. Dergâhın kurucusu Bayramiyye'nin bir kolu olan Celvetiyye şeyhi **Taceddin-i Veli** adındaki zattır. Bu kişinin on yedinci yüzyıl başlarında Ankara'ya geldiği ve buraya yerleştiği, camiye de oğlu **Şeyh Mustafa Efendi**'nin yaptırdığı söylenir. Söylentiye göre o vakitler Ankara'nın iki mahallesi "*Gönül sultanlarının yüzü suyu hürmetine...*" vergiden muaf tutulmuş. **Hacı Bayram-ı Veli Mahallesi** ile burası.

Bugün ziyaretçilerin uğrak yeri olan **Taceddin-i Veli** türbesinde **Sultan İkinci Abdülhamid**'in tuğrası var. **Sultan Abdülhamid** bu zata verdiği değerden dolayı ilgisini buradan esirgememiş. 1901'de camiye, dergâhı ve türbeyi yeniden yaptırmış.

Mehmet Akif, Kurtuluş Savaşı Meclisine katılmak üzere Ankara'ya geldiğinde **Taceddin-i Veli Camii**'nin o zamanki imamı **Tevfik Hoca** (Çiftdoğan soyadını aldı) kendisine burada kalmasını teklif etmişti.

Çok büyük bir yangın görmüş olan Ankara o zaman çok kalabalıktı ve konut sıkıntısı hat safhadaydı: Mili

mücadeleye katılan gönüllüler, İstanbul'da paçayı İngilizlerden kurtarıp kapağı Ankara'ya atan eski milletvekilleri, yeni seçilenler, yeni kurulan devlet dairelerinde göreve başlatılanlar, gazeteciler, maceraperestler, görev uman emekli askerler... Kimi ararsanız Ankara'da. Yangın görmüş şehirde zaten hane sıkıntısı var, bir de yeni gelenlerin yükünü üstlenmiş şehir. Bu konuya da sonra tekrar geleceğiz.

İşte bu bunalım ortamında **Tevfik Hoca**'nın teklifi ve ev sahipliği başka bir mânâ kazanıyor.

Şair **Mehmet Akif** trenden inip Ankara'ya ayak bastığında sırtında bir torba kitap vardı. O sırada Ankara'da haber birinci derecede önemli bir ihtiyaçtı. Mebuslar,

vekiller her treni karşılar, trenden inenlerden en taze haberleri almaya çalışırlar, bunun için de hiç tanımadıkları insanların etrafında bile dolanırlardı. Veya eski olsun olmasın bir gazete. Hangi gazeteyi bulurlarsa kapışırlardı.

Mehmet Akif trenden indiğinde pek ilgi göremedi ve buna pek şaşırı. Çünkü herkes yanında gazete getiren birilerini arıyordu. Gençlerden biri koynundan buruş olmuş “İleri” gazetesini çıkarma gafletinde bulundu. Hemen üzerine hücum edip gazetesine saldırdılar. Hayretler içinde kalan Mehmet Akif “*Bu kadar kitap taşıyacağıma bilseydim gazete getirirdim. Ümmet-i Muhammed’in böyle gazeteye susadığını nereden bilecektim...*” demiş.

İşin tuhafı, sonradan kendisi de istasyonun yolunu tutmuş. Treni, daha doğrusu gelebilecek birkaç gazeteyi bekleyen kalabalığın arasında yerini almış.

Dergâhtan çıkıp da parkın içinden sola baktığınızda **Hacı Musa Camii**’ni göreceksiniz. Bu camiinin kuruluş tarihinde ihtilaf yok. Kitabesine göre 1400’lü yıllarda Şerafeddinzade Hacı Musa adındaki zat tarafından yaptırılmış. Caminin ahşap süslemelerine ve kapısına alıcı gözle bakmanızı tavsiye ederim. Şimdi Hamamönü’nde bir çay molası verip yeniden yola çıkabiliriz.

Yine yürüyoruz, bu kez **Taceddin Dergâhı**’nı arkamıza alıp **Talat Paşa Bulvarı**’na çıkmak üzere... Biraz sonra sağda **Hamamönü**’ne yeni dikilmiş olan **Saat Kulesi**’ni ve **Mehmet Akif** heykelini görüyoruz. Restore edilip yeniden canlandırılan mahallenin meydanı burası oluyor.

Caddenin hemen karşısında ise **Hamamönü** semtine ismini veren yapı duruyor. **Tarihi Karacabey Hamamı**. Bu hamam aslında başka binaların da tamamladığı devasa bir külliyein parçasıydı. Yapım tarihi kitabesine göre 1440.

Mimar ve arkeolog gözüyle bakıldığında bugünlere çokça değişerek geldiğinden şüphe yok.

Yine de yüzlerce yıl dumanı tütmüş, kimbilir kimleri görmüş bir bina. Dili olsa da o vakitlerin işlerini, hamamda

Tacettin Dergahı, Mehmet Akif’in hatırasını yaşatan, İstiklal Marşı’nın yazıldığı günlerin havasının solunduğu yer.

kız beğenme hallerini, gelin hamamlarının adetlerini bize anlatsa. Bir nevi sosyal laboratuvar burası. Ancak suskun mu suskun.

Hamamı solumuza alıp otuz adım kadar yürüyünce İnci Sokak'a varacaksınız. O sokak sizi Sakarya Mahallesi'ne götürür. Bir kısmı restore edilmiş diğer kısmı olduğu gibi duran, birbirine yaslanmış eski evleri ile tipik bir eski Ankara mahallesi. Hamamönü gibi nizami değil. Sokakları eskiden nasılsa yine daracık. Yine adım başı küçük mescitleri var.

İnci Sokağı boydan boya yürüyüp Sarıca Sokak ile birleştiği yere gelince yeniden mola vermek lazım.

Orası küçük bir meydandır ve sağ tarafında Yeşil Ahi Camii vardır. Ahi Hüsamettin'in 13'üncü yüzyılda, yani bundan yaklaşık sekiz yüz sene evvel

Avrupalı, eski devirlerden kalma böyle daracık bir sokak gördü mü fırsatı kaçırmayıp onu "Öpücük Sokağı" diye adlandırır.

yaptırdığı bu camii, Ahiler'in vaktiyle şehrin hayatında ve imarında ne kadar etkili olduğunu hatırlatıyor. Ahiler meselesi sık sık karşımıza çıkacak zaten.

Karşısındaki daracık sokak da hediye gibi. Adı üzerinde zaten. Hediye Sokağı. Sırf daracık bir sokakta yürümeye tecrübesi için içine dalmak gerekir. Karşılıklı birbirini seyreden eski evlerin pencereleri, ev sahiplerinin camı açıp tokalaşmasına izin verecek kadar birbirine yakın.

Avrupa'da da böyle sokaklar vardır. İspanya'nın Sevilla kentinde böyle bir sokak görmüştüm... İki kişi yan yana yürüyemezdi. Avrupalı, eski devirlerden kalma böyle daracık bir sokak gördü mü fırsatı kaçırmayıp onu "Öpücük Sokağı" diye adlandırır. Bir daha müeddep bir toplum olduğumuzdan ciddiyetimizi

1930'larda Cebeci tarafları. Büyüyen Ankara'nın geleneksel mahalleleri.

koruyoruz ve devam ediyoruz. Tabii bu kadar iç içe evlerdeki komşuluğun, ilişkilerin nasıl işlediğini de yaman merak ediyoruz.

Sokağın içinde beş yüz sene muhtemelen **Kanuni** devrinde yapıldığı bilinen **Rüstem Nail Mescidi** var. Merak eden üşenmeyip içine şöyle bir göz atabilir. Mescidi solunuza alıp biraz daha yürüyün. Eski yapıların dışı taşan cumbalarının gölgesinde yüz metre kadar gidin. Bir üç yol ağzına geleceksiniz. Bunlardan birinin adı **Cevizaltı Sokağı**'dır ki biz de ona gireceğiz.

Bu sokakların kısalığı başka bir anlatma faslıdır. Nitekim on beş adım gitmeden yolumuzu **Uzunkavak Sokağı** kesecek. Onun tam köşesine denk gelen yapı **Karanlık Sabuni Mescidi**'dir. İsmi de bir garip. Bu mescidi kim, ne zaman yaptırdı acaba? Merak edenler için cevabı **Ankara Etnografya Müzesi**'nde. Çünkü mescidin üzerinde kitabesini taşıyan kapısı korunmak üzere buraya götürülmüş. Daha doğrusu, önce bir onarım sırasında **İstanbul'a**, **Topkapı Sarayı Müzesi**'ne kaydedilmiş. 1943'te **Ankara Etnografya Müzesi**'ne teslim edilmiş.

Kitabesinde bozuk bir Arapça ile anlatıldığına göre binayı **Hasan El Hac** adında bir zat yaptırmış. İsmindeki "El Hac" ekinden zatın hacca gittiğini anlıyoruz. Kapının üslubunu uzmanlar 14. yüzyıl diye yorumlamış. Yani Mescid, büyük ihtimalle **Ankara'nın Osmanlı'nın eline yeni geçtiği bir zamanda** yapılmış.

Karanlık Sabuni Mescidi'nin asırlara mukavemet eden tarihi kapısı müzede havasını ata dursun, biz mescidin içine giriyoruz. Osmanlı devrinde elbette çok değişmiş. Hatta duvarları yükseltilmiş. Fakat oymalı ahşap tavanı, o taşıyan nakışlı ahşap direkleriyle görülmeye değer. Bu haliyle Osmanlı devrinden önce yapılmış, ahşap üzerine nakış geleneği Osmanlı devrinde de korunmuş camilerin incelik ve zarafetini hatırlatıyor. **Beyşehir** ve **Kastamonu**'da böyle ibadethanelere rast gelirsiniz. Bu süslerin, Orta Asya'da örneğini bolca görebileceğimiz ahşap cami geleneğiyle bir bağlantısı olmalı. Kale'ye çıktıktan sonra yukarıdan göreceğiniz **Aslanhane Camii**, ahşap direkli camilerin büyük örneklerinden biriye **Karanlık Sabuni Mescidi**'di de bunun minyatür bir örneğidir.

Mescidi sağına alıp **Uzunkavak Sokak**'ta yürümeye devam edelim. Biraz ileride, sol tarafta restorasyonu henüz tamamlanmamış olan başka bir cami ile karşılaşacaksınız: **Cenabi Ahmet Paşa Camii**.

Onu gezme işini sonraya bırakıp dümdüz devam ederek caddeye çıkalım. Sağa kıvrılıp caddeden doğruca aşağıya inelim. Alacaklıdan kaçır gibi attığımız yüz adımdan sonra karşımıza karnımızı doyuracağımız **Kukla Kebap** çıkacaktır. Aslında bir daire çizip başladığımız yere döndük sayılabilir...

Kukla Kebap takıntısı niye derseniz, tek sebebi yemek merakımız değil.

İskender kebabı güzel yapıyor. Bulgur pilavını et suyu harika hale getirmiş. Kıtır turşusu onlardan eksik kalmıyor. Fakat yöre için önemi kurucusunun ünlü kuklacımız, Karagözcümüz **Hadi Poyrazoğlu'nun** kurduğu yer olması.

Midilli'den İstanbul'a göç eden bir ailenin oğlu olan **Hadi Bey'in** kuklacılığı nereden mi geliyor? İstanbul'da minik bir sahnede seyrettiği gösteriden. Çocuğun dimağı o gösteriye nasıl tutulmuşsa artık gözü başka bir şey görmemiş. Daha yedi yaşında Karagöz ve kukla oynatmaya başlamış. Ergenliği devrin ustalarına çıraklıkla geçmiş. Karagöz oynatan **Halim Baba'ya** perde arkasında, kuklaların ipini tutan **Enderunlu Küçük Salih'e** ayağının dibinde, hokkabazların piri **Kasımpaşalı Vasil'e** yordak oynamış. "Yordak" sözü bugünün gösteri dünyasında "reji asistanı" unvanına denk gelir. Nihayet çocuktaki cevheri kabul eden **Hayali Halim Baba**, on yedisinde **Hadi Bey'e** eski usul icazet vermiş, hem de Ahi töresine uygun şekilde ustalık peştemalını kendi elleriyle bağlayarak.

Ankaralılar belki televizyonda seyretmiştir. **Hadi Bey** ekranda son görünmelerinden birinde doksan üç yaşındaydı ve meslek haline gelmiş marifetlerini tutkuyla, kelimelerin üzerine basa basa anlatıyordu: "*Ben bu sanatların hastasıyım...*" diyerek. Gururlanmakta haklı da. 1934 yılında Yalova'da bu gösterilerden birini **Atatürk'ün** de aralarında bulunduğu

Hadi Poyrazoğlu, toplu sünnet düğününde...

ağır bir zevat önünde yapmış. Bir yıl sonra da devrin kuvvetli adamı, Tek Parti döneminin başbakanı **İsmet Paşa'nın** çocuklarının sünnet düğününe çağırılmış. İstanbul Heybeliada'da yapılan düğünde **Erdal ve Ömer İnönü** kardeşlerin operasyon acısı **Hadi Bey'in** şenlikli gösterisiyle hafiflemiş.

Hadi Bey bütün Türkiye'de, halkevlerinde gösterilerini icra ettikten sonra, halkevlerinin kapanmasıyla 1951 yılında Ankara'ya yerleşmiş. Sanatını **Dört Yol'daki** bir çay bahçesinde icra etmeye başlamış.

Hacettepe'yi, Cebeci'yi, Hamamönü'nü anlatırken lafı eski günlerin kabadayılara getirmiştik

hani. Bu semtler modernleşen Ankara'nın diplomatik ve bürokrat ağırlıklı şık nizamına uymasa da eğlenmesini bilen insanların yaşadıkları yerlerdi. Kabadayılardan sessiz sedasız nizam verdiği; ölçülü, ağırbaşlı eğlence mekânları vardı buralarda.

Mesela şimdiki Altındağ Belediyesi'nin bulunduğu yerin eski adı Esenpark Aile Çay Bahçesi'ydi. Şimdiki Kukla Kebap'ın bulunduğu yer ise eski günlerdeki Dörtöl Aile Çay Bahçesi'nin bulunduğu arazinin üzerinde kalıyor. Hadi Bey işte bu çay bahçesini 1951'den itibaren hem işletti, hem de burada sahnelediği kukla gösterileri ile çocukları mutlu etti.

Hazır yeri gelmişken, Hacettepe'nin namılı kabadayılardan Karagöz Kemal'in de bir hayalinin oğlu olduğunu söylemeden geçmeyelim. Babası "Hayali Küçük Ali" diye bilinen, yine meşhur Karagözcülerden Mehmet Muhittin Sevilen'di. Hayali Küçük Ali İstanbul doğumluydu, o da Hadi Bey gibi mesleği orada öğrenmiş, ama sonradan Ankara'ya yerleşmişti. Karagöz Kemal, böyle bir babanın oğlu olarak Hacettepe'de doğdu.

Hadi Bey'in burayı kendine mesken tutması tesadüf olmasa gerek. Dörtöl Aile Çay Bahçesi'nde sadece kukla oynatılmıyordu tabii. O yıllarda ne televizyon vardı ne de "Yetenek Sizsiniz..." türünden bol reytingli televizyon yarışmaları. Çocuğunda biraz yetenek gören, gücü yetiyorsa elinden tuttuğu gibi konservatuarın önüne götürüyordu.

Bir yaz akşamı Dörtöl Aile Çay Bahçesi'nde sıra dışı bir olay yaşandı. Yedi, sekiz yaşlarında sevimli bir kız çocuğu saz heyetinin önüne gitti.

Saniye Can
hanımefendi
Dörtöl Aile Çay
Bahçesi'nde
acaba hangi
şarkıyı söylüyor?
"Annem Entari
Almış"ı mı? Yoksa
"Karyolamın
Demiri"ni mi?

**Neş'ecan Göktürk
küçük yaşında
büyük şarkılar
söylüyor.
5 yaşında
Karaböcek
piyesinde
oynayınca soyadı
Karaböcek kaldı.**

Onlara bir şeyler söyledi. Kısa bir suskunluk ve sazların ayarı. Minicik kızın sesi bütün bahçeyi inletti. En sıkı radyo sanatçıların bile söylemekten çekindiği “Makber” şarkısını okuyordu ve koca çay bahçesinden çıt çıkmıyordu.

Küçük şarkıcının harika icrasıyla mest olan dinleyiciler şok geçirmiş gibi baka kaldılar bir vakit, daha sonra onu delice alkışlamaya başladılar. Kadınlar birbirine “*Kimin çocuğu bu...*” diye soruyordu... Üç buçuk yaşından beri tiyatrodan ve operada yaşını aşan roller alan ve sadece Hamiyet Yüceses gibi bir devin hakkını verebildiği “Makber”

şarkısını bülbül gibi okuyan bu çocuğu biz yıllar sonra Neşe Karaböcek olarak tanıyacaktık.

Devrin pek çok ünlü sanatçısı gibi onun da yolu Dörtyol’daki çay bahçelerinden geçmişti.

Bu bahçelerin çıkardığı ünlüleri tek tek anlatmak zevkli bir iş olsa da bu kitabın hatta birkaç kitabın hacmi yetmez. Biz kendimizi o ünlü isimleri topluca yâd ettik sayıp, cümlesinin yerine; doğma büyüme Hacettepeli, hak ettiği kadar hatırlanmayan bir sanatçıdan iki satır söz edelim. Bestekâr ve gazelhan Fevzi Üreten beyefendiden.

Sesi güzel olduğu kadar çok da güçlüymüş, ki bizzat dinleyenlerden rivayet ediyorum, çıplak sesle gazele başladığında semtin en ucundaki evlerden bile dinlenirmiş.

Ramazan geldiğinde bazen camilerden birine gidip çıplak sesle ezan okurmuş ki dinleyenlerin tüylerini diken diken etmesesine.

İstanbul’da da yurtdışında da konserlere çıkmış, kırk civarında eseri olan bir sanatçıydı.

1970 yılında İstanbul’da, “İssız Kalan Türbende” adlı eserini 45’liğe okudu. Sonra, Haliç köprüsü büyük gemiler için açıldığı için Karaköy tarafına geçmek için sandala bindi. Ne var ki sandalın alabora olması sonucu deryada boğularak can verdi.

Dörtyol Aile Çay Bahçesi mahalle içlerinde oturan eski Ankaralılar’ın bir araya geldiği, müzikle eğlendiği böyle seçkin bir yerdi. Hadi Bey 1958’de

sesi güzel olduğu
kadar çok da
güçlüymüş, ki
bizzat
dinleyenlerden
rivayet ediyorum,
çıplak sesle
gazele
başladığında
semtin en
ucundaki evlerden
bile dinlenirmiş.

çay bahçesinin bulunduğu yerde
Kukla Kebap'ı kurdu. Haa!
İş sonra büyüdü, Kukla Kebap'ın
değişik semtlerde şubeleri açıldı, hatta
alışveriş merkezlerine bile girdi, o
başka. Yine de Cebeci Dörttyol'daki
yerin hatırası ayrı.

Siz İskender kebabınızı yerken, emekli
edilip duvarlara asılmış kuklalar size

sofra arkadaşlığı ediyor. Geçmişte
kalan güzel günlerin fotoğraflarındaki
suskun insanlar sanki sizlere bir şeyler
söylemek istiyor. Tabii buraların
kıymetini bilip anlayan olursa.

Dörttyol Aile Çay Bahçesi artık fiziken
var olmasa bile bu kebab salonuna
sığınan kuklalar, fotoğraflar
meraklısına yine de çok şey anlatacak...

Hesabı ödediyseniz Kukla Kebap'tan
çıkıp geldiğimiz yolu gerisin geri
yürüyoruz. Sola doğru uzanan
Kestane Caddesi'ni dümdüz geçip
Ulucanlar Caddesi'ne bağlandığımız
kavşağa geliyoruz. Yolun karşı
köşesindeki eski bina Ulucanlar
Cezaevi'di. Şimdi içinde mahkûm
olmadan "müze" sıfatıyla kamuya
başka türlü hizmet veriyor.

Fevzi Üreten
(1927-1970)
Hacettepe'nin
bülbülü. Kapalı
odada yanan
mumu gazel
okuyarak
söndürdü.
39 kırkbeşliğe,
2 yetmişsekizlik
plağa okuduğu
toplam 41 eser
sahibidir.

Mapusane türkülerinden biri *"Sene bin üç yüz kırk bir mevsime uyduk... / Sebep oldu şeytan bir cana kıydık..."* diye başlar.

Türküde geçen 1341 eski takvime göredir, yılı yeni takvimde ise 1925 yılına denk gelir. Yani cumhuriyet iki yaşında. Ankara da iki yaşındaki bir cumhuriyetin başkenti. Ne ihtiyaca yetecek kadar devletin işine yarayacak bina var ne de memurlarının başlarını içine sokabileceği bollukta hanesi.

Nüfus arttıkça artıyor. İstanbul'dan ve taşradan durmadan insan geliyor. Arkalarında denklere, barhanaları, karıları, anaları, kaynanaları, okula

gidecek çocukları. Ankara yine de bu haliyle iddialı. Özellikle de İstanbul'a kafa tutma meselesinde hırslı.

Cumhuriyeti kuranlar *"Ankara'nın başarısını rejimin başarısına..."* endekslemiş. Bunun için yapmayacakları yok. Ankara için şehir planları yapılmış. Alman Carl Lörcher'in yapıp yönetime sunduğu plâna göre Ankara Kalesi illa ki korunacak. Yeni oluşturulan mahalleler, belli bir düzen içinde Çankaya'ya doğru ilerleyecek.

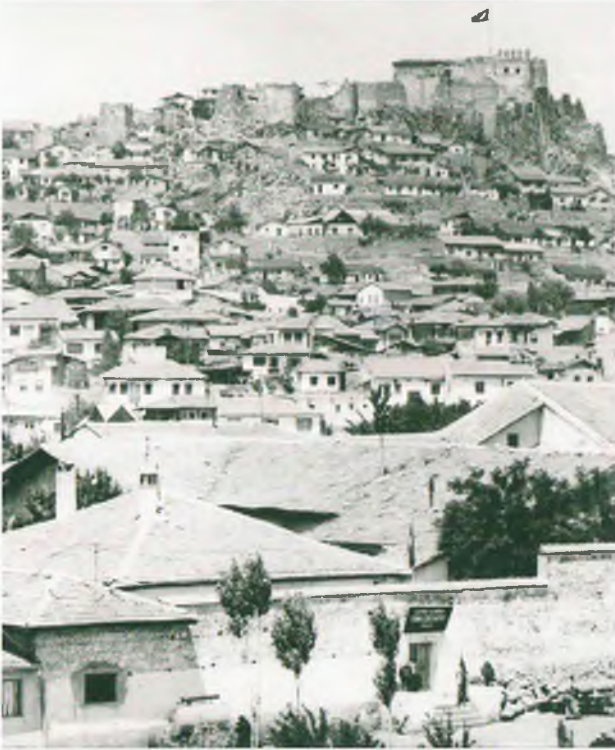
O devrin Ankaralıları ve sonradan gelenleri; kendi aralarında ikiye bölünmüş durumda. Bir kısmı şehrin Çankaya'ya doğru büyüyeceğini iddia edip oralardan arsa almaya, bağ kapmaya çalışıyor. Diğer kısmı ise *"Hayır, şehir Keçiören'e doğru büyüyecek..."* deyip oralarda ev yapıyor. Ankara'nın eskilerinden Vehbi Koç Bey o devrin aşırı Keçiörencisi. Evini yapmış, yeni komşularını bekliyor.

Biz geçmişte kalan bu çekişmeye taraf olmayıp konumuza dönelim. Ulucanlar Cezaevi'ne.

Bir şehre bu kadar insan üşüşür de ayak takımı rahat durur mu? Suç da artıyor tabi. O zaman bakıyorlar ki Ankara'da yeni rejimin şanına layık bir cezaevi yok.

1920'lerde yani savaş devam ederken askeri depo olarak inşa edilmiş bazı yapılardan yararlanmak düşünülmüş. Alman Carl Lörcher'in plânı uyarınca depo binalarından bazıları cezaevine

Ulucanlar Cezaevi ismi sürekli değişse de hep acıyla hatırlanan bir yer. Bugün neyseki müze.

çevrilmiş. O zamanki adı **Cebeci Tevkifhanesi**. Mahalle **Ulucanlar** namını alana kadar cezaevinin adı defalarca değişmiş, nihayet **Ulucanlar Cezaevi** olarak kalmış. **Sincan**'da yeni yapılan modern cezaevi bitip de suç dünyasına hizmet verene kadar **Ulucanlar Cezaevi** şehrin ihtiyacının büyük kısmını gördü.

Fötr şapka takmayı reddettiği için devrin İstiklâl Mahkemesi tarafından idama mahkum edilen asılan İskilipli Atıf Hoca'dan niye asıldığı hâlâ anlaşılamayan **Maliyeci Cavit Bey**'e kadar pek çok eski muhalife ev sahipliği yaptı. Şair **Necip Fazıl** burada yattı. Tabii **Nazım Hikmet** de. 1950'li yılların muhaliflerinden **Osman Bölükbaşı**, aktör ve yönetmen **Yılmaz Güney**, 12 Mart döneminde asılan **Deniz Gezmiş** ve arkadaşları **Ulucanlar Cezaevi**'nin en ünlü mahkûmlarıdır. İdam sehpasının altına kurulduğu kavak ağacı da, bu hikâyeleri unutturmamaya yemin etmiş gibi inatla durur hâlâ.

Bu cezaevi için şair ağırlamak sıradan bir iş olsa da parti lideri, hatta başbakan bile gördü.

Şair **Ahmet Arif**, parti liderliği yaparken bir helikopter kazasında hayatını kaybeden **Muhsin Yazıcıoğlu** ile başbakanlık yapmış başka bir şair **Bülent Ecevit** mesela... Hepsinin yolu **Ulucanlar Cezaevi**'nden geçti.

Bu semtin her adımında izini hissettiğimiz **Hacettepe** kadabalarıyla konuyu bağlayalım.

Hacettepe kabadayılarının en namlıları üç kişiydi demiştik. Biri **Kabadayı Mehmet**, diğerleri **Sarı Veli**, öbürü de, daha önce anlattığımız, **Hayali Küçük Ali**'nin oğlu **Karagöz Kemal**.

Bir keresinde **Kabadayı Mehmet**'in kumarhanesinde bir arbedede bir an ışıklar sönmüş, yandığında **Ankara**'nın yine namı şahıslarından **Kürt Cemali**'nin cesediyle karşılaşmıştı. **Kürt Cemali**'nin yakınları infial halinde yürüyüşler yapıp intikam yeminleri etmiş, gazeteler günlerce bu olaydan bahsetmiş, rivayete göre **Haldun Taner** de "Keşanlı Ali"yi bunun üzerine yazmıştı. **Kabadayı Mehmet**, birkaç gün sonra teslim olup cezasını yatmaya başladı. Yakın koruması da teslim olup **Ulucanlar**'a girdi. Kim mi... **Dündar Kılıç**.

Sonradan **Kabadayı Mehmet**'in adı **Hacettepe**'nin bu ortamına en büyük darbeyi indiren olayla da anılacaktır. Hapisten çıktıktan sonra en yakın arkadaşı **Sarı Veli**'yi vurdu. Kim bilir neden... Rivayetler muhtelif. Söylenen o ki **Kabadayı Mehmet**, vurduğu arkadaşının mezarını gözünde yaşlarla ziyaret etmiş. Sonra kendi de **Kürt Cemali**'nin yakınlarınca vuruldu gitti.

Bu ünlü hapishanenin önünden geçen cadde de mekân ile aynı ismi taşıyor. **Ulucanlar Caddesi**. Şimdi karşı yakaya geçeceğiz ama önce üzerindeki kitabe de 1303 rakamları görünen, kendi halindeki bir çeşmeye selam verelim. Kimbilir, belki de

Sultan İkinci Abdülhamid'in valisi **Abidin Paşa'nın Elmadağ'dan** getirdiği suyu akıtmıştır.

Abidin Paşa, Mevlana'nın Mesnevi'sinin tercümanı ve müşerrihi (yorumcusu) olarak ünlenmiş İstanbul'da. Mutasarrıf yardımcısı olarak başladığı idari kademeleri liyakati ile aşır valilik olmuş, sonunda vezirliğe yükselmiş bir devlet adamı. Ankara'da sekiz sene valilik yapmış. Şimdiki **Abidinpaşa** semtinin adı onun hatırasından geliyor.

Ankara'ya trenin gelmesi de onun valiliğine rastlar. Ankaralı çok istemiş treni. İstanbul'a yalvar yakar olmuş. Arada padişahın da sevdiği yöneticilerden **Vali Abidin Paşa** olunca **Sultan Abdülhamid** yapılmasını emretmiş. **Abidin Paşa'nın** en önemli hizmetlerinden biri de **Elmadağ** suyunu şehre taşıması.

Şimdi caddenin karşısına geçip yemekten önce gezinme sözünü verdiğimiz camiye bakalım. İbadethanenin eski ismi **Cenabi Ahmet Paşa Camii**. Şimdilerde **Ulucanlar Yeni Camii** de deniliyor. Şu sıralarda restorasyon halinde. Fakat bu haliyle bile daha önce gördüğümüz camilerden farklı olduğunu hissettiriyor: Yüksek, tek kubbesi, cesameti, taş yapısıyla İstanbul'daki Kanuni dönemi ve sonrası, Mimar Sinan çizgisindeki camileri hatırlatıyor.

Zaten camiye adını veren **Cenabi Ahmet Paşa** bu padişahın saltanatı sırasında, yani Kanuni döneminde

Anadolu Beylerbeyi olarak hizmet vermiş. Ölüm tarihi ise caminin tarihinden eski. 1561 yılında vefat eden paşa bu caminin inşasını sağlığında plânlayıp vasiyet etmiş, ödeneğini de sağlığında ayırmış olmalı. Nitekim caminin inşaatı paşanın ölümünden beş yıl sonrasına kalmış.

Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinde anlattığına göre, **Cenabi Ahmet Paşa**, cami için vakfettiği arazinin içinde bir de **Mevlevihane** kurdurmuş. **Evliya Çelebi** yapısının güller içinde olduğunu ballandırarak anlatır. O

Mevlevihane'nin bahçesinde defnedilen dervişlerin çoğunun kabri bugüne kadar gelememiş. Yine de caminin yanındaki bazı mezarların buranın Mevlevilerine ait olduğu bilinir.

Kurtuluş Savaşı yıllarında bu ocak hâlâ faalmiş. Mevlevihane'nin son postnişini olan **Mustafa Nuri Dede**, yirmi beş dervişini silahlandırmış. Yanına aldığı bu canlarla birlikte Mevlevi Alayı'na katılıp cepheye gitmiş. O Mevlevilerden kaçının sağ döndüğü, kaçının cephe de şehit olduğu bilinmez.

Ana yapının az ilerisinde, caminin gölgesinde ezilmeyecek bir mesafede **Cenabi Ahmet Paşa'nın** türbesini görürsünüz. Caminin inşaatı için seçilen yerin de Ankara tarihi içinde ayrıcalıklı bir yeri var. Osmanlı devrinde **Ankara Kalesi** ilk başta iki sıra surla çevriliydi. 1600'lü yılların başına gelindiğinde Anadolu'yu "Celâli İsyancıları" denen hareket sarmıştı. Çoğu eski asker olan bu isyancılar şehirlere saldırıp canı, malı

tehdit ediyordu. Benzeri görülmemiş dehşet yıllarıydı.

Gerçi Ankara o yıllarda da büyük bir şehir ve kalabalık bir ticaret merkeziydi ancak Anadolu Celali isyanlarıyla çalkalanmaya başlayınca şehir ahalisi tehdidi yakından hissetmeye başladı. Çünkü eskiden bu surların içinde kalan şehir zamanla büyümüş, yeni yapılan haneler tepeyi kucaklayan çifte surların çoktan dışında kalmıştı.

Sur dışında da ticari hayat yoğunlu. Şehrin bir kısmı bu haliyle dışarıdan gelecek haydut saldırısına karşı korumasızdı. Tehdidi ciddiye alan Ankara Kadısı **Vildanzade Efendi** ile Anadolu Beylerbeyi **Cenabi Ahmet Paşa** el birliği yaptılar. Şehir ahalisinin de katkısıyla Ankara'yı kuşatan üçüncü bir sur inşa edildi. 1607 tarihinden kalma bir belge; Ankaralıların kendi ceplerinden para ödeyerek, mal ve yiyecek vererek, bu surun inşaatına katıldıklarını belgeler.

Hikâyesini anlattığımız bu üçüncü sur, buralardan geçerken **Cenabi Ahmet Paşa Camii**'ni içine alıyor, daha önce gördüğümüz **Karacabey Külliyesi**'ni ise dışarıda bırakan bir hat izliyordu. Bizim bunları anlatırken durduğumuz yer ise eski Ankara'nın en geniş sur hattının üzerinde bir yerdir. Aradan yıllar geçecek, 1860'lardan sonra Ankara'nın nüfusu yerli halkın "yoğun duvar" dediği bu surun iyice dışına taşacaktı.

Camiden çıktık, sola döndük.
Caddeyi takip edip dümdüz

yürüyoruz. Görmek isteyenler için yolun karşı sırasında, otuz adım ilerimizde, "**Hacı İsmail kızı Azize Gecik**"ın 1443 senesinde yaptırdığı bir mescit var. Taaa **Fatih Sultan Mehmet**'in babası **Sultan İkinci Murat** zamanında yapılmış. Yaşını başını almış Ankaralıları o mescidin bir vakitler Kızılay Deposu olarak kullanıldığını hatırlarlar.

Aynı kol üzerinden yaklaşık yüz elli adım daha ilerlerseniz bu kez **Mermerli Sokağı**'na denk gelirsiniz. Mahallenin içine merdivenlerle çıkan sokakta önce Halveti şeyhlerinden **Seyit Ali**'nin türbesine, hemen sonra **İki Şerefeli Cami**'ye varırsınız.

Tekrar yolun **Cenabi Ahmet Paşa Camii**'nin bulunduğu yakasına geçin. Kaldırımın bittiği yerin hemen altındaki **Ağaçayak Camii**'ne şöyle bir gözle bakın. On sekizinci yüzyılın bol renkli, bol kıvrımlı, aşı boyalı nakışlı, tavana kadar yükselen ahşap mihraplı, göz alıcı bir camiidir bu **Ağaçayak Camii** ve dahi benzerine az rastlanır.

Caddenin karşı yakasına geri dönüp, rotanızı bozmadan yürümeye devam edin. Az sonra bütün oklar sağa doğru bükülüp, **Kale**'yi gösterecek. Siz o tabelalara şimdilik uymayıp, beni takip edin. **Can Sokak**'a girecek, antikacı dükkânlarının, halıcıların, eski ev eşyası satan yerlerin arasından geçeceksiniz. Bu dükkânlarda antika eşya kadar antika taklidi eşya da var, fakat sırf renkli ortamı için bile buradan geçmeye değer. Belli ki restorasyonlar buraya da uğramış.

**Alaaddin Camii,
Roma döneminin
ve şehrin Türk
tarihinin izlerini
aynı anda taşıyan
çok önemli bir
yapı.**

Sağ taraftan yürüyerek hafifçe sola kıvrılan yolu izlemeye devam edelim. Yokuşun başına gelene kadar durmayalım. Yokuş başına geldiğinizde sağınıza şöyle bir bakın. Eski yapı bir taş bina göreceksiniz ki o bina Aslanhane Camii'dir. Kesin yapılış tarihi belli değil. Tarihçiler, caminin dış duvarındaki kitabenin yazısına bakıp "on üçüncü yüzyılın başlarındaki" yapılar da görülen kitabe yazılarına benzetiyorlar. Bu yüzden de on üçüncü yüzyıl yapısı olabilir, diyorlar. Yani, Ankara'nın 1326'de kesin olarak Osmanlı egemenliğine girdiği kabul edilirse, ondan önceki devirden, Selçuklular zamanından kalma.

Kitabede bir de isim var: Emir Seyfeddin. (Yazı yer yer silindiğinden o

ismi yanlışlıkla [Şerafettin] diye okuyanlar da çıkmış.) Kim olduğu tam bilinmese de anlaşılan o ki Emir Seyfeddin adındaki zat, Selçuklu devrinde yaşamış önemli bir yönetici. Belki vali belki de yarı bağımsız bir bey.

Sonraki devirlerde camiye Ahiler sahip çıkmış. Yine kitabeden anlıyoruz ki Ahi Şerafeddin adındaki zatın babası Ahi Hüsameddin ve amcası Ahi Hasaneddin burayı tamir ettirmişler.

Ahi Şerafeddin, caminin hemen yakınındaki türbelerden birinde gömülü olan eski bir Ankaralı.

Cami, ağaç oyma tavanı, ahşap direkleri, tavana kadar yükselen çinili mihrabıyla Osmanlı'dan önceki

Anadolu mimarisinin en güzel örneklerinden biri. Sabahtan beri minyatürlerini gördüğümüz ahşap direkli camilerin erken tarihli, en gösterişli örneği. Bu kadar da değil. Caminin yakınındaki türbenin duvarına gömülü aslan heykeli Antik Devir'den miras. Daha sonra konuşacağız, Ankara'nın Roma devrinde de önemli bir merkez sayıldığını. Zaten camiye **Aslanhane** denmesinin sebebi duvara gömülü kalmış bu antik heykel.

Aslanhane Camii, tamirine el veren **Ahi Şerafeddin** ve yoldaşlarının ayakta kalan türbeleri ile birlikte çok dikkat çeken bir yapı topluluğu. Özellikle eski devirlerde kullanılan inşaat malzemesiyle adeta Ankara'nın geçmişini anlatan bir kitap gibi.

Sırası gelmişken bu Ahilik mevzuu üzerine de konuşmak, iki satır da olsa bir şeyler anlatmak gerek.

Ahiler Ankara tarihinin en önemli yapıtaşlarından biridir. Ahiler hakkında fazlasını öğrenmek isteyen meraklılar için kitabın sonunda yer alan kaynaklara bakmalarını tavsiye ederiz. Özellikle **Mehmed Ali Hacıgökmen**'in "Ahiler Şehri Ankara" adlı çalışması tavsiye edeceğimiz ilk kitaptır.

Onlardan öğrendiklerimizi özetlersek, Selçuklu devrine dönmemiz icap edecek. "Ahilik" sözcüğü ilk kez 1200'lü yılların başında telaffuz edilmiş. İlk Ahi teşkilatı da o yıllarda kurulmuş ki

Ankara'nın da içinde bulunduğu coğrafyanın büyük kısmında Anadolu Selçukluları egemenmiş.

Ahi teşkilatı temelinde çalışma hayatına dayanır. "İslami tasavvufi düşünceye" bağlı kalarak iş yerlerinde usta, kalfa, çırak ilişkilerini düzenler. Dükkân veya tezgâh sahiplerinin iş ve komşuluk ilişkileri de Ahilik töresinin kapsamı içindedir. Tekke ve zaviyelerin şeyleri ile onların müridleri arasındaki münasebet de Ahiliğin belirlediği kurallar çerçevesinde işler.

Kısacası Ahiler tasavvuf ehliyidiler ama içlerinde büyük toprak işletenler de vardı. Yerleştikleri, örgütlendikleri şehirlerin ekonomik hayatlarını düzene sokar, bir bakıma belirledikleri ortak kurallarla o sistemi daha iyi işler hale getirirlerdi. Daha büyük ölçekli şehirlerde belediye hizmetlerini yükledikleri hatta asayiş sağladıkları da görüldü. Merkezi yönetimlerin Ahilerin onayını almadan bir şehirde iktidar olması neredeyse imkânsızdı.

Belli ki bizim Ankaramız da Ahiliğin ağır bastığı şehirlerden biriymiş. Halbuki Ankara'nın Anadolu Selçuklu egemenliğine girmesi, Ahiliğin ortaya çıkmasından yaklaşık yüz yıl önce. Fakat Anadolu Selçukluları 1243'te Moğollar ile savaşmak durumunda kaldı. İstilacı Moğollar, Selçuklular'ı bu tarihte **Kösedağ Savaşı**'nda mağlup edince Ankara da dahil olmak üzere bir çok Anadolu şehri veya beyliği kaosun içine düştü.

Osmanlı egemenliğinin başladığı yıllara kadar uzanan bu dönem çok karışıktır. Ankara'ya farklı beylikler egemen olmuş, nihayet Ankara 1326'da bir Osmanlı şehri olunca belirsizlik sona ermiş. Tarihçilere göre Ahiler muhtemelen Ankara'ya 1200'lü yılların sonunda, yani bu karışıklık döneminde geldiler. Bir başka görüşe göre Ankara ahileri devrin değişen otoriteleri ile çatışmamış. Ama otorite boşluklarını Ahiler kendi doldurmuş. 1290 yılından 1350 yılına kadar Ankara'yı bizzat Ahiler yönetmiş. Bu yüzden

Ankara, orta çağın İtalyası'ndaki şehir devletleri gibi bir "Ahi Şehir Devleti" haline gelmiş.

Diğer küçük beyliklerin bileklerini büken Osmanlı'ların da Ankara'ya yerleşmesini sağlayan Ahilerdir. Osmanlı'yı hediyelerle karşılayıp, şehrin kapılarını açtılar. Ancak ekonomide ve ticaretle Ahilik adabı neyse onun hükmü geçti. Ankara'nın bir ticaret şehri olarak dünya çapında ün yapmış olmasının Ahilerin bu sağlam teşkilatıyla mutlaka bir ilgisi var.

**Eski
Çengelhan,
şimdi Rahmi
Koç Müzesi.
Vaktiyle tiftik
tüccarının
kalesiydi.**

Kale ve civarında Ahilerin ismini yaşatan bu kadar çok hatıranın olması da şaşırtıcı değil.

Çünkü neresinden bakarsanız bakın; şehrin bir dönem karakterini de idaresini de ekonomisini de onlar belirlemiş.

Söyleşe, konuşa ikinci yolun sonuna geldik sayılır.

Ahi Şerafettin'in türbesini ziyaret ettikten sonra yokuş yukarı yürümeye devam edin. Kaldırımı

yuvarlanmış gibi duran bir türbe göreceksiniz. Hakkında pek bir bilgi olmayan **Felekeddin Bey**'in, **Ahî Arap**'ın; **Hamamönü**'nde, geçtiğimiz **Cevizaltı Sokak**'ta da bir türbesi olan **Zeynel Abidin**'in yattığı rivayet edilen bir mezardır burası.

Birden fazla ismin aynı türbeye sahip çıkması veya ahalinin böyle yakıştırmaları sahiplenmesi bana normal geliyor. 1900'lerin başında bu türbeden **Ahi Şerafettin** türbesine kadar uzanan yerlerin tamamı mezarlıkmış. Ankara'nın yerlileri ise buraya **Kesikbaş** der. Sebebi unutulmuş besbelli. Anadolu'nun her yerinde söylenen, kesik başını kolunun altına alıp savaşa devam eden yiğitlerle ilgili efsanelerin bir devamı sayılmalı.

Bu türbenin baş tarafı **Atpazarı Sokağı**'nı gösterir. Sokağın sonunda **Atpazarı Meydanı** vardır. **Kale**'nin ana girişi buradadır. **Sultan Abdülhamit**'in saat kulesi, hanlar, eski **Çengelhan**'ın içine kurulmuş **Rahmi Koç Müzesi**... Hepsini burada görmek mümkündür.

Müzeyi ben anlatmayayım, kendiniz görün. Oyuncaklardan eski beyin ameliyatı setine; fonograftan, model lokomotiflere kadar akla gelmeyecek şeyleri görebileceğiniz lunapark gibi eğlenceli bir yerdesiniz.

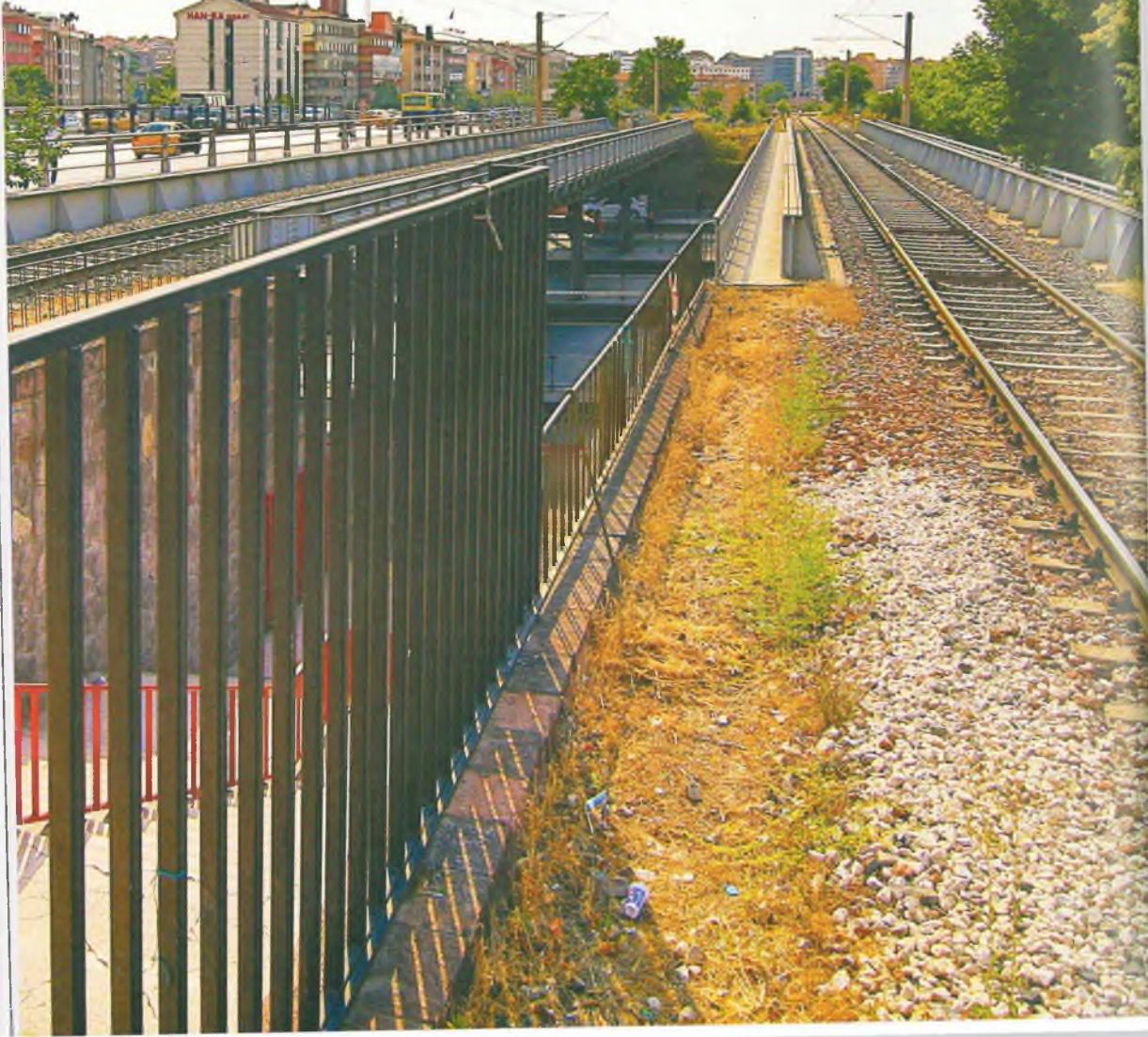
Dinlenme işini sonraya bırakın. Müzenin içinde de **Kale**'nin içinde de yorgunluk atacak çayhaneler var.

Girna'da buluşalım...

Şimdiki başlangıç noktamız Kızılay,
buluşma yerimiz Kızılay AVM'sinin öñü.

Sıhhiye köprüsü. Ankara'nın manevi
sınırı, Yenışehir çocuklarıyla eski
şehir çocuklarının hakimiyet
alanları arasındaki çizgi.

KIZILIRMAK CO.

RÜZGARLI CO.

CANKIRI CO.

İTİ BANKASI

ZAFER ANITI

100. YIL ÇARŞISI

MERKEZ BANKASI

İSTANBUL CO.

ZİRAAT BANKASI

CUMHURİYET CO.

GENÇLİK PARKI

DEVLET OPERA VE BALESİ - BÜYÜK TİYATRO (SERGİEVİ)

TALATPAŞA BLV.

ALİHUSOY CO.

CELAL BAYAN BLV.

ATATÜRK BLV.

FİRVAN KUTUPU GENEL BAŞKANLIĞI

TRT ANKARA RADYOSU

ZÜBEYDE HANIM TML

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DTCF

SİHİYE KÖPRÜSÜ

SİHİYE METRO DURAGI

ABDİ İBRAHİM PARKI

SAGLIK BAKANLIĞI - SİHİYE MEYDANI

NECATİYE CO.

KOCAREYOĞLU PASAJI

GAZİ MUSTAFA KEMAL BLV.

GÜVENPARK

KIZILAY METRO DURAGI

ZİNCİRLİ CAMII

ANAFANTALAR CO.

SUSAN SK.

ŞEHİT TİGEM KALMAZ CO.

ULUS TEKNİK ML

Eski TEKEK BİNASI

PTT MÜZESİ

KÜLTÜR BAKANLIĞI (HAKİYE VAKFETİ)

ATATÜRK BLV.

DENİZCİLER CO.

TALATPAŞA BLV.

ADNAN SAYGUN CO.

KIZILAY SK.

CELAL BAYAN BLV.

CELAL BAYAN BLV.

ZİYA GÖKALP CO.

HİSAR PARKI CO.

ANKARA KALESİ

KARAMAN SK.

ÇIKIRIKÇILIK YÖRÜSÜ

ANADOLU MEDENİYETLERİ M

ANAFANTALAR CO.

200 m

Nivan Yapım© 2012

u sefer yürümeye Kızılay'dan başlayacağız. Mesela inşaatı hiç bitmeyecek sanılırken nihayet açılabilmiş olan Kızılay AVM'sinin (Alış Veriş Merkezi) önünde buluşabiliriz. Yine de hikâyeyi Ulus'tan itibaren sürdürmek şart. "Laf uzar mı?" diye merak etmeyin, ucu yeniden Kızılay'a bağlanacak.

Daha önce bahsettiğimiz gibi bugünkü **Ulus Meydanı** ve çevresi cumhuriyetin ilanından sonra Ankara'nın hem siyasi hem kültürel merkezi haline gelmişti. **Meclis** buradaydı. **Ankara Palas** hemen karşısında. İki adım ötede **Cumhuriyet Halk Partisi'nin** genel merkezi. Çevre evvel emir böyleydi.

Yazar, çizer takımının en rağbet mekânlar da yine aynı çevrede **Posta Caddesi'ndeydi**. **Havuzlu Çiçek Lokantası'nı** saymadan geçmek olmaz. Elbette, neredeyse bir devlet kurumu

muamelesi gören **Karpiç Lokantası'nı** da. **Karpiç Lokantası** Ulus'ta, bugünkü **Yüzüncü Yıl** çarşısının olduğu tarafta kabul ederdi elit müşterisini.

Ankara'nın ilk sinemaları yine **Ulus'ta** açılmıştı. **Yeni Sinema** içlerinde en kalburüstü olanı, böyle olduğu için de bilet bulması en zor olanıydı. **Rudolf Valentino'lu** sessiz romantik filmler, bol gözyaşlı ve **Yusuf Vehbi'li** Mısır filmleri, **Şarlo'lu**, **Buster Keaton'lu** Amerikan komedileri çoklukla burada izlenmiştir.

Kitapçıları ve sahafları sorarsanız, onlar da bu kültür ortamını tamamlamak üzere **Ulus'ta** yerlerini almışlardı. Şimdi **Yüzüncü Yıl** çarşısının olduğu yerdeki dükkânlardan birinde meşhur **Akba Kitabevi** vardı.

Alışverişin merkezi ise bugünkü güzergâhımızda da yer alan **Anafartalar Caddesi'ydi**. Kısacası

1950'lere kadar **Yenişehir'de** yaşayanlar (aşağı yukarı bugünkü Sıhhiye ile Çankaya arasındaki hat ve çevresi) dahil, her Ankaralı'nın **Ulus'a** öyle veya böyle işi düşerdi. Her gün olmasa bile gün aşırı.

1950'lerin başından itibaren şehir büyük bir

Karpiç Lokantası

dönüşüm geçirmeye başladı. Bugünden geçmişe bakınca 1953'te kalkan bir cenaze adeta bu değişimin habercisi olmuş gibi geliyor bilenlere.

Ölen bir siyasetçi değildi. Medyatik bir sanatçı veya sinema yıldızı da değildi, yine de cenazesine büyük bir kalabalık gelmişti.

Aralarında milletvekili ve bakanların da bulunduğu "şık" cenaze kortejinin Bankalar Caddesi'nden yürüyerek uğurladığı kişi, merhum Baba Karpiç'ti. Ulus'taki Karpiç Lokantası'nın sahibi. Siyasetçilere, devlet adamlarına, diplomatlara, gazeteci ve yazarlara hizmet veren lokantasını taaa 1920'lerin başında açmıştı. Çünkü Ankara'nın kudretli adamı Atatürk bunu kendisinden istemişti.

Baba Karpiç'in toprağa verilmesinden bir ay sonra Yenişehir'de, Atatürk Bulvarı'na çıkan Tuna Caddesi'nde Reşat-Vahit Önat kardeşlerin Piknik Lokantası açıldı.

Karpiç ile Piknik lokantaları birbirleriyle kıyaslandığında, ortak noktaları çoktu. İkisi de son derece disiplinli, temiz, tertipliydi. İkisinde de garsonlara çok ciddi eğitim verilir, iyi servis yapmayan masa altından tekmelenirdi.

Fakat aralarında ciddi farklar da vardı. Karpiç'e uzun sohbetli yemekler için gidilirdi. Piknik ise sosislileri, kendi hazırladığı hardalı, Ankaralıların ilk kez tanıştığı espresso kahvesiyle, hızlı yemeğin en kalitelisini

sunardı. Karpiç'e vekiller, mebuslar; aybaşlarında henüz maaşı bitirmemiş olan memurlar gelirdi. Nice vekiller yemek zevkini orada öğrendiklerini itiraf etmiştir. Karpiç bir nevi devlet lokantasıydı.

Piknik'te ise yelpaze daha genişti. Jambon-yumurta müptelası diplomatlardan kabare şarkıcılarına, köşe yazarından milletvekiline, tiyatrocusundan banka yöneticisine, iş adamından üniversite hocasına, şairinden romancısına kadar herkes sığardı o yelpazeye.

Karpiç klasikti, Piknik yenilikçi ve liberal.

Tarih böyle bağlantılara ne kadar yüz verir, bilinmez ama Baba Karpiç'in ölüp, kırkı çıkmadan Piknik'in açılması bundan sonra Ankara'da olacakların habercisi gibiydi.

Bu iki önemli olaydan sonra sanki Ulus'un büyüğü bozuldu. Özellikle de 1950'den itibaren şehrin merkezi hızla Kızılay'a kaydı.

Peki bu değişiklik nereden icap etti, diye merak edenler cevabı başkent in cumhuriyetten sonraki yapılaşmasına kısaca bakıp, bulabilirler.

Ankara 1923'te başkent olmuştu olmasına lakin dediğimiz gibi eksiği çoktu. Kurtuluş Savaşı'nda zaten hızlanan nüfus artışına şehir yetişemez olmuş, konut sıkıntısı had safhaya varmıştı. Bu yeni başkente

ayrıca devlet binaları, eskisinden daha iddialı ve modern görünümlü okullar, tiyatro binaları, sinemalar, lokantalar, kısacası her şey lazımdı.

Yüksek sesle telaffuz edilmeyen iddiayı herkes biliyordu. Ankara bir vitrindi ve gören herkese parmak ısırtması lazımdı.

İnşaatlar almış başını giderken bu kontrolsüz büyümeye bir son vermek, binaları, caddeleri, sokaklarıyla ahenkli bir şehir yaratmak için şehir plâncılarına başvuruldu. Üstelik gecikilmiş değildi, takvim henüz 1924'ü gösteriyordu.

Hermann Jansen
(1869 - 1945).

Böylece Ankara'nın ilk şehir planı Carl Christoph Lörcher, ikincisi Herman Jansen tarafından hazırlandı. İki planın ortak noktası iki yabancı mimarın da *"Ankara Kalesi'nin bir taş gibi korunmasını..."* öngörmüş olmalarıydı.

Kale merkez alındığında Çankaya o zaman şehrin öbür ucuydu ama Kurtuluş Savaşı'nın başından beri bütün Ankara'nın gözü oradaydı. Çünkü Mustafa Kemal Paşa oradaki bir bağ evine yerleşmişti. Nitekim şehrin omurgası, Kale ile Çankaya'yı birbirine bağlayan bu yol olacaktı, yani bugünkü Atatürk Bulvarı.

Büyük meydanlar bu bulvar üzerinde yer alacaktı. Bugün Sıhhiye dediğimiz Lozan Meydanı, ya da vaktiyle havuzundan dolayı Havuzbaşı denilen Kızılay Meydanı gibi. Bulvarın iki yanında en fazla dört katlı yapılara müsaade edilecekti.

Konut sıkıntısına karşı Ankara'da yer yer yüksek apartmanlar dikilmesine göz yumulmuştu. Ama şehir planlarında asıl ağırlık iki katlı, bahçeli, müstakil evlerden oluşan mahallelere verilmişti.

1950'lerde sosyal hayat Kızılay'a kaymaya başladığında, Atatürk Bulvarı'nın etrafındaki inşaatlar hemen hemen tamamlanmıştı. Bulvarın arkasındaki evler dolmuş, şehrin bu kesiminde nüfus artmıştı. Nüfusla beraber bulvar da yeni kafeleri, mağazalarıyla şık bir gezinti yeri olarak benimsenmişti.

Şimdi durduğunuz meydanda Kızılay'ın biblo gibi yükselen iki binası vardı. Ahali akşam üstleri bunların bahçesine, Kızılay maden suyu içmeye giderdi. Çevrede daha yüksek binalar yoktu. Kızılay binasının önündeki bahçelerden

bütçesinin neredeyse onda birine mal olmuştu. Avusturyalı mimar, ressam, heykeltıraş Clemens Holzmeister'in bu eseri, halkın emniyet kuvvetlerine bir armağanı sayılmıştı.

yayılan gül kokusu o günleri yaşayanların hâlâ burnundadır.

İzmir Caddesi'nin girişinde, sağ tarafa düşen bir Kutlu Pastanesi vardı ve burada akşam üzeri beş buçukta oda müziği yapıldı. “Kasabadan Başkente, Başkentten Metropole” belgeselimizde Ankara'nın eskilerinden Ayhan Sümer beyefendi bize bu pastaneyi anlatmıştı. Ahmet Muhib Dıranas'ın meşhur Fahriye Abla şiirini bu pastanede, şairin kendi ağzından dinleme şerefine erişmiş, yine bir başka edebiyat incisi Cahit Sıtkı'yı orada tanımış.

Batı'nın şehircilik anlayışına göre bir yere “meydan” dendiğinde orası anıtsız olmazdı.

Üstelik anıtlar yeni düzenin nelere değer verdiğini bütün ahaliye benimsetmekte önemli bir role sahipti. Anıtlar o kadar önemliydi ki, Kızılay'da 1935'te yapılan Emniyet Abidesi, bugünkü adıyla Güvenpark Anıtı koskoca belediyenin yıllık

1960'lardan itibaren ilk şehir planlarına aykırı olarak apartmanlaşma başladı. Kızılay Meydanı, 1960'lardan itibaren bu yeniliklere de ev sahipliği yaptı. Örnek vermek için şimdilerde kısaca “Gökdelen” dediğimiz Emek İş Hanı'nı gösterebiliriz. Ankaralı yürüyen merdiveni ve modern çarşı sistemini ilk kez bu binanın içinde hizmete giren Gima'da tanıdı. Gökdelen'in o yıllardaki popüler ismi de bu yüzden “Gima” oldu.

“Saat altıda Gima'da buluşalım...”

O zamanlar Gökdelen'in bir yüzünde, heykeltıraş Kuzgun Acar'ın bir kabartması vardı.

Nedendir bilinmez, 1970'lerin sonunda Emekli Sandığı bu kabartmayı yerinden söktü. Ne yaptığını bürokratlarından birinin verdiği bir gazete röportajından öğrendik. “Metal kabartma iyi bir fiyata, hurda olarak satılmış.” 1976'da vefat eden Kuzgun Acar doğal olarak

Modern şehir plânını sahiplenen Mustafa Kemal bu yeniliklerin en büyük koruyucusuydu.

eserinin başına ne geldiğini öğrenemedi. Planlar neden mi değişti?

Esasen şehir plânlarının projeye bağlı olarak yürümeyeceği daha işin en başındayken belli olmuştu. Öncelikle şehirde göçe bağlı müthiş bir nüfus artışı vardı ve yeni gelenleri plâna dahil etmek çok zordu. “Gecekondulaşma...” denen olgu daha 1930’a gelinmeden sorun olmaya başlamıştı. Bir başka sorun da “arsa spekülâtörleri” idi. Hazır plândaki gelişmeleri önceden öğrenip buralardaki tarlaları, arazileri ucuzla kapatıyorlardı.

Modern şehir plânını sahiplenene Mustafa Kemal bu yeniliklerin en büyük koruyucusuydu. Kendi manevi kızının plânsız dükkânına izin vermeyip, sofrâ arkadaşlarının usulsüz olarak satmâ aldıkları arazileri geri verdirecek kadar.

Onun en yakınlarından biri olan yarı resmi yayın organı Ulus gazetesinin başyazarı Falih Rıfkı Atay bile bu meselede Atatürk’ün yenildiğini kabul eder. Atatürk, arazi spekülâtörleri ile başa çıkamamıştır.

Plânı hazırlayan Jansen desteğini Atatürk’ten alırken, uygulama

safhasında bürokratların büyük direnci ile karşılaşır. İşine karışılır, engellenir, geciktirilir. Mesela Tek Parti devrinde Ankara’nın hem valisi, hem belediye başkanı olan Nevzat Tandoğan Alman Jansen’in en ciddi muhaliflerinden biridir. Nevzat Bey, “Ben Malatya’da valiyken ne yollar yapmışım. Yol yapmayı bana o mu öğretecek!” deyip, sinirini projeden çıkartıyordu.

Valisiyle, bakanıyla, bürokratiyla başa çıkamayan Alman Jansen de sonunda zıvanadan çıktı.

Gazi’nin huzuruna bizzat çıkıp “Hazırladığım plânların altındaki imzâmı silebilirsiniz...” dedi. Bunun mânâsı şuydu. “Uygulamayacağınız bana niye plân yaptırdınız...”

Atatürk’ün ölümünden bir yıl sonra Jansen’in sözleşmesi iptal edildi. Hem de ne gerekçeyle... “Planlar bozulmaz şekilde oturmuştur, uzmana gerek kalmamıştır.” denilerek.

Ankara bir süre böyle kendi başının çaresine baktı. Taaa ki 1955’te Raşit Yücel, Nihat Uybadın’ın imzasıyla yeni bir şehir plânı kabul edilene kadar.

Fakat bu plan da nüfus artışına dayanamadı. Nihayet bulvarların üzerindeki binalara birer kat çıkma izni verildi. Sonra gitgide o binalar yıkıldı, iki katlı, bahçeli evler yok oldu, yerlerine çok daha yüksek apartmanlar yapıldı. Kızılay’a adını veren Kızılay binası da seksen senesinde yerle bir edildi. Piknik lokantası da aynı zamanlarda dara düştü. Eski sinemalar, pastaneler bir

bir yıkılıyor, yerlerine “işhanları” yapılıyordu. Burası artık bir yüksek binalar semtiydi.

Yine de bir “meydanın tarihi” veya bir “şehrin tarihi” mevcut binaların toplamından daha fazla bir şeydir. O yüzden belleklerde kalan Kızılay binası Ankaralılar’a hatırlattıklarıyla çok özeldir.

Artık Kızılay’dan Ankara Kalesi’ne doğru yürümeye başlayabiliriz, ilk hedefimiz **Zafer Çarşısı!**

Bulvarda yürürken, **Zafer Çarşısı’na** gelmeden önce caddenin sol kolunda kalan **Kocabeyoğlu Pasajı’nı** göreceksiniz. Bugünün Türkiye’inde kısaca AVM denilen devasa alışveriş merkezleri nasıl bir cazibe odağıysa, 1950’lerin Ankarası’nda da modern pasajlar öyle cazibe merkezleri olmaya adaydı. **İzmir Caddesi’ne** çıkışı olan bu mekân Ankara’nın ilk pasajlarından biriydi ve **Ulus’un** ünlü sahaflarını bir anda kendine çekmişti. Çizgi roman sevenlerin uğrak yerlerindendi. Sonradan epey değişti. Orta sınıfın kılık kıyafet ihtiyacını tedarik ettiği çarşı görüntüsü ağır bastı.

Kocabeyoğlu Pasajı’nın az ilerisinde, bulvarın üstünde sağ yakada kalan **Büyük Çarşı** vardır. Burada biraz duralım.

Kızılay, 1950’lerde **Ulus’a** karşı başlattığı sinema hamlesinde de başarılı olmuştu. 1939’dan itibaren Kızılay’da **Ulus Sineması**, 1943’te

Sıhhiye’de Ankara Sineması faaliyete geçmişti. Ama 1949’da, şu an durduğumuz yerde açılan **Büyük Sinema** bambaşkaydı. O güne kadar benzeri görülmemiş, lüks bir mekândı. Personelin özel kıyafeti vardı. Ankara’da yirmi kuruşa girilen sinemalar varken burada localar beş liraydı. Özel müşterilerin rahatı için de bazı ayrıntılar düşünülmüştü. Mesela Cumhurbaşkanı **İsmet İnönü’nün** locasına, filmin sesini rahat duysun diye hoparlör tesisatı kurulmuştu.

Ankaralılar, **Zeki Müren’in** dillere destan “Beklenen Şarkı” filmini ilk burada seyretiler.

Bu sinema aynı zamanda konser salonu olarak da hizmet veriyordu. **Zeki Müren’den** başka, çoğunlukla Ankara Radyosu’ndan yetişme sanatçıların gösteri alanıydı. Ankara’nın musikîşinas ahalisi **Perihan Altındağ’ı**, konserlerinde onlarca insanın heyecandan bayıldığı **Hamiyet Yüceses’i**, **Müzeyyen Senar’ı**, **Münir Nurettin Selçuk’u** bu sinemada verdikleri konserlerinde dinlediler.

Sinemanın bulunduğu kompleksin içindeki **Büyük Pastane’yi** de **Madame Larissa** işletirdi. Başkent’in ünlü İstanbul’a taşmış üç Rus işletmecisinden biriydi bu **Madame Larissa**. Diğer iki Rus işletmeciden birinin **Baba Karpıç** olduğunu biliyoruz. Üçüncüsü de gerimizde kalan **Ziya Gökalp Caddesi’nin** bittiği yerdeki **Soysal Pasaj’ın** bulunduğu yerdeydi. Oradaki **Süreyya Lokantası’nın** sahibiydi.

Büyük Sinema 1978 yılında yıkılarak yerini şimdiki iş hanına bıraktı.

Bulvar'da yürümeye sağ koldan devam edelim. Birazdan yolun ortasında kalıp, trafiğin içinde sıkışmış bir Atatürk heykeli karşımıza çıkacak. Sağımızda ise Zafer Çarşısı bulunuyor. Ankara'nın resmîyetteki tarifine göre heykel ile çarşı arasında kalan yer **Zafer Meydanı**'dır. Trafiğin ortasındaki mareşal üniformalı Atatürk heykelini fark edenler onun sırtını Kale'ye vermiş, yüzünü Yenişehir'e dönmüş olarak görürler.

Zafer Meydanı

Heykel, İstanbul Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı'nı, İzmir'deki atlı Atatürk Anıtı'nı ve Ankara Etnografya Müzesi önündeki atlı Atatürk heykelini yapmış olan Pietro Canonica'nın eseridir.

Eski fotoğraflara baktığınızda görüntüler arasında muazzam bir fark görürsünüz. Heykel yolun değil, bir

meydanın ortasındadır. Etrafta büyük bina yoktur. Dört bir yanı alabildiğine açıklık, düzlüktür. Elli yıla kalmadan kalabalığın içinde kalarak adeta zor seçilir hale gelmiştir.

Yürümeye devam edelim. Birazdan karşımıza **Hitit Güneşi** anıtı çıkacak. Heykeltıraş **Nusret Suman** bu heykeli, 1978'de Alacahöyük'teki kazılarda çıkan bir eserin kopyası olarak yapmıştı.

Buna benzer güneş kurslarını **Anadolu Medeniyetleri Müzesi**'nde görebilirsiniz. Güneş kursu dediğimiz şey, belki de üzerindeki oynak parçaları salladıkça ses çıkaran bir nesne veya törenlerde sopaya takılıp taşınan bir alem di.

Heykelin olduğu yer, Ankara'nın en geniş meydanlarından biridir, adı da **Sıhhiye Meydanı**'dır. Cumhuriyetten sonra ilk adı **Lozan Meydanı**'ydı. Daha sonraları meydanın sağ tarafında görebileceğiniz **Sağlık Bakanlığı** binası yapılıncı ahali kendiliğinden isim değiştirdi. Vatandaşın kullandığı "**Sıhhiye**" adı baskın geldi.

Alman mimar **Theodor Post** ve **Carl Lörcher**'in 1926'da başlayıp 1927'de bitirdikleri **Sıhhiye binası**, Ankara'da modern mimarlığın düz çizgilerini taşıyan ilk binalardandır. İsterseniz **Sıhhiye binasının** arkasına denk gelen **Abdi İpekçi Parkı**'nda biraz soluklanalım.

Bu park 1981 yılında açılmadan çok önce burada Ankara'nın otobüs garajı vardı. Cumhuriyetin ilk

yıllarında Ankara halkı bir yerden bir başka yere giderken “Kaptıkaçtı” denen küçük kamyonetleri kullanırlardı. Bu ulaşım yöntemi 1935’te Sovyetler’den ithal edilen yüz adet ZİS marka otobüsün hizmete girmesiyle sona erdi.

Dilde Türkçeleştirme akımının aşırılığa vardığı yıllardı. “Belediye” kelimesinin karşılığı olarak da “Uray” diye bir sözcük bulunmuştu. İşte o ithal otobüslerin üzerinde böyle yazardı.

Gerçi halkımız “Uray” sözcüğüne ısınmadığından belediye yine “Belediye” olarak kaldı ama ithal otobüslerin adı toplumsal hafızaya “Uray” olarak kazındı.

İşletmenin garajı işte şimdi durduğumuz yerdeydi. 1946’da çıkan bir yangında binalarla birlikte pek çok otobüs yandı. Bizim milletin pratik zekası “dolmuş” denen ulaştırma düzenini böyle icat etti.

Nihai çare olarak trolleybüslerin caddelerde dolaşmaya başlaması 1947 senesindedir. Trolleybüs mucize araçtı. Hem benzin yakıp döviz sarfına meydan vermeyecek hem de dolmuştan daha çok yolcu taşıyabilecekti. Üstelik bu araçların müthiş manevra kabiliyetine sahip olduğuna inanan yöneticiler çoğunlukta idi. Tabii trolleybüslerin tepesindeki boynuzların ikide bir elektrik hattı tellerinden ayrılacağı hesap edilmemişti. Elektriksiz kalıp baygın düşen trolleybüsler trafiği

tıkayınca kredileri de düştü. Ankara’nın, metro hizmete girmeden önceki ulaşım hikâyesi aşağı yukarı böyle. Kalkıp tekrar yolumuza koyulalım.

Az ilerideki tepeden geçen iki köprü göreceksiniz. Birincisini boş verip ikincisine iyi bakın. O bir tren köprüsüdür ve kitabesinde “İmal eden: TCDD Eskişehir Demiryolu Fabrikaları / İmal yılı: 29 Ekim 1958” diye yazar. Bu tren köprüsü, Ankara’nın içinde manevi bir sınır gibidir. Ankara Kalesi ve civarındaki eski şehirle, cumhuriyetin sıfırdan kurduğu Yenişehir arasındaki sınır budur. Yenişehir sadece binalarıyla değil, hayat tarzıyla da Ankara’ya model olan bir semtti.

1937 yılının Belediye Talimatnamesi’nde idarenin bu hayat tarzını Ankaralı’ya belletmekte ne kadar kararlı olduğunu görürsünüz. Alın size o talimatnameden birkaç ilginç hüküm.

Madde 39: “*Şehrin yeni ve eski abideleriyle heykellerini en hafif bir derecede dahi kirletmek, çizmek veya bozmak ve bunlara karşı ne suretle olursa olsun saygısızlık göstermek yasaktır.*”

Bir başka madde ise kimi şık mahallerde kimlerin dolaşp dolaşamayacağını tarif eder.

Madde 17: “*Umuma mahsus yerlere ve nakil vasıtalarına kirli ve fena kokulu iş elbiseleriyle veya iğrendirici kıyafetle girmek yasaktır.*”

Bu maddenin yorumu şu:
Kepeneğinle gelmiş bir köylüysen
veya inşaatlarda çalışan kılıksız bir
ameleysen **Kızılay**'a gelip de havuz
başı sefası yapamazsın. Şık hanımlar
ve beyler seni yadırgar, o Bulvar'a,
o şehir dokusuna sen yakışmazsın.

Köylü ve amele takımından kişiler
Yenişehir'e kadar gelmeyi başarıp da
Çankaya'ya doğru yürümeye başladı
mı bir polis memuru mutlaka
yollarını keserdi.

*"Hemşerim sen arka sokaklardan
yürü bakalım..."* deyip, o kişiyi tali
yollara yönlendirir, böylece görüntü
kirliliğine (!) izin vermezlerdi.

Karşımızdaki köprü, gelenekle
modernleşmenin karşı karşıya geldiği
noktaydı ama ister istemez ikisini
kaynaştırmış oluyordu.

Köprüyü geçen geçmez sağınızda
kalan bina **Dil ve Tarih-Coğrafya
Fakültesi**'dir. 1935'te kurulan bu
fakülte 1940 yılına **Evkaf
Apartmanı**'nda, yani bugünkü **Küçük
Tiyatro**'da eğitim yaptı. Fakülte,
plânını Alman mimar **Bruno Taut**'un
çizdiği bu düz çizgili binaya daha
sonra geçti...

Cumhuriyet yeni bir devletti. Yeni bir
devlet de tarihe yeni bir bakış açısı
demekti. Nasıl **Türk Dil Kurumu**
kurulup Türkçe'ye yeni bir şekil
verilmeye ihtiyaç duyulduysa, tarihin
yeni bir yorumuna da ihtiyaç duyuldu.
Bu yorum bizim geçmişimiz olacak,
bilimsel tezlerle savunulacaktı.

Geçmişimizi böyle inşa ederken,
aslında o an ve gelecekte ne olmak
istediğimizi ortaya koyacaktık.
Fakültenin kuruluşunun arkasında bu
fikir vardı. Fakültenin isminin bizzat
Atatürk tarafından konması Tek
Parti rejiminin bu konulardaki
kararlılığına işaret eder.

Bahçesindeki **Mimar Sinan** heykelinin
fotoğrafını da çektiyseniz gidebiliriz.

Hemen önümüzde sağa doğru giren
Kızılay Sokak var. Bu sokağa mim
koyun, çünkü dördüncü
güzergâhımız işte bu noktadan
başlayacak. Siz şimdilik kocaman
çınarların altından, geniş
kaldırımlardan yürümeye devam
edin. Ayaklarınızın altında bir yerde
İncesu Deresi akıyordur, fark bile
etmezsiniz. Ankara'nın çok deresi
yakın zamana kadar açıktan akardı.
Mesela çevresiyle birlikte mesire yeri
de olan **Hatip Çayı** gibi.

1957'de aşırı yağışların getirdiği
sellerle kabarmış, afete dönmüş, o
afette tam dört yüz yetmiş kişi
canından olmuştu. Derelerin üstünü
kapatma işi bu faciadan sonra
hızlandı. Bu karar **Bentderesi**
tarafındaki bostanların, çay
bahçelerinin de sonunu getirdi.

İkinci güzergâhta size bir **Kumcu
Orhan**'dan (Orhan Budak)
bahsetmiştim. "Hacettepe
kabadayılarının son neslinden..." diye.
Kahramanımız **Kumcu Orhan** lâkâbım
o derelerden kum çekerek kazanmış.
Bu zorlu iş vücudu demir gibi yaptığı

için boksta da çok iyiymiş. Dereler kapanınca kumculuk işi de bitti tabii.

Şimdi sağınızda büyük bir bina göreceksiniz. Cumhuriyetin eğitim hamlesinin en önemli yapıtaşlarından biri olan **İsmet Paşa Kız Enstitüsü**, bugünkü **Zübeyde Hanım Meslek Lisesi** bu binada hayat bulmuştur. Kültürlü, ev işi ve ekonomisini bilen asri eşler ve anneler yetiştirmeye yönelik bu kurumlar orta sınıfların tercihiydi. Kızlar burada giyim kuşamı, ev idaresini, mutfak kültürünü, görgü kurallarını, bıçki dikiş gibi sanatları öğrenirlerdi.

1928'de öğrenime başlayan bu ilk kız enstitüsünü farklı şehirlerde kurulan başkaları izledi.

Yapının mimari projesinin altındaki imza Siyasal Bilgiler Fakültesi, Devlet Konservatuarı, Gazi Lisesi gibi çok binada imzası olan Avusturyalı mimar **Ernst Arnold Egli**'ninindir. **Ankara Kız Lisesi**'nin mimarı da odur.

Kız Enstitüsü'nden sonra **Radyoevi** binasına (Ankara Radyosu) rast geleceksiniz. Ankara başkent olur olmaz teknolojinin nimetlerine kavuşturulmuştu: Daha 1924 yılında **Bentderesi**'nde bir elektrik santrali kurulmuş, 1927'de Telsiz Telefon Şirketi faaliyet başlamıştı.

On sene sonra şehrin telefon abonelerinde müthiş bir artış vardı. Gazetelerin övünerek yazdığına göre her yirmi beş kişiye bir telefon isabet ediyor, her Ankaralı yılda tam kırk iki kez telefonla konuşuyordu!

1927 senesinde **Ankara Radyosu** da yayına başlamıştı. Birkaç yer değiştirdikten sonra gördüğünüz bu binasına **Atatürk**'ün öldüğü yıl, 1938'de taşındı.

Eskiden radyo sahibi olmak için ruhsat alınır, ruhsata her yıl para ödenirdi. 1941'de Ankara'da on bin civarında ruhsat sahibi vardı. Radyo en önemli eğlence aracıydı ancak daha da önemlisi benzersiz bir propaganda aracıydı. Mesela 1932'deki "Birinci Türk Dil Kurultayı" naklen radyodan yayınlanmış, şehirlerde, meydanlarda topluca dinlenmişti.

Radyo, İkinci Dünya Savaşı'nda çok farklı roller üstlendi. Halk sadece günde dört defa on beş dakikalık "ajans" haberlerini dinlemekle yetinmiyordu. Yokluk yıllarında patatesten beş çeşit yemek yapmayı da radyodaki "tasarruf" saatinden öğrenmişti. Yine radyodan ahaliye "Kuvvetli milletler kuvvetli ve sıhhatli yurttaşlara dayanır." şiarıyla "Vücudumuzu Çalıştırılım Saati" adındaki programla jimnastik dersleri bile verilmişti.

Kısacası halk savaş fikrine alıştırılırken radyo en önemli araç olarak elinden geleni yapıyordu. Hatırlanacak olursa, televizyon öncesi devirde "darbe fikrine" de radyoyla alıştırılmıştık.

Radyoevi'nden az ilerisinde, az önce bahsi geçen mimar **Egli**'nin elinden çıkmış modern yapılardan birini göreceksiniz. **Türk Hava Kurumu**'nun binasını.

Atatürk Bulvarı, cumhuriyetin bütün temel kurumlarının, ideallerinin sıra sıra dizildiği bir omurgaya benziyor.

Türk Hava Kurumu'ndan sonra Opera Köprüsü'nün altından geçer geçmez sağınızda ve solunuzda mimari olarak birbirine hiç benzemeyen iki bina göreceksiniz. Burada biraz duralım. Tarih sırasıyla giderek önce sağımıza bakalım. Kültür Bakanlığı'nın 1927'den kalma binasını görüyorsunuz. Mimarı Arif Hikmet Koyunluoğlu. Ankara'da Etnografya Müzesi'nin, Resim Heykel Müzesi'nin binaları da onun eseri.

Arif Hikmet Bey bu hizmetlerine karşılık, şehir planları hakkında olumsuz sözler sarf etmek gibi bir ihtiyatsızlıkta bulunmuştu. Henüz idarecilerin bu planların üzerine

titredikleri zamanlardı. O kadar ki Arif Hikmet Bey, şehir planlarına karşı çıktı diye kendini İstiklâl Mahkemesi'nde bulmuştu. Neyse ki başına bir iş gelmeden derdini anlatabildi.

Kültür Bakanlığı binası aslında Hariciye Vekaleti (Dışişleri Bakanlığı) olarak düşünülmüştü. Önündeki merdivenleri, saçakları, pencerelerindeki kemerleri, süslemeleri Osmanlı yapı anlayışının izlerini taşıyor.

Böyle binalardan daha önce de görmüştük: Birinci ve İkinci Meclis, Ankara Palas gibi. Daha da göreceğiz. Hepsinin ince ince işlenmiş cepheleri vardır. Osmanlı binalarındaki gibi kubbeler, Selçuklu mimarisindeki gibi mavi çiniler görülür. Bu akım 1970'lerden beri "Birinci Milli Mimarlık Akımı" diye tarif ediliyor.

Esasen bu üslup, Osmanlı devrinde,

Meşrutiyet'le başlamıştı.

Amaç Türk motifleriyle milli bir üslup yaratmaktı. İstanbul'da cumhuriyetten önce Mimar Kemalettin ve Vedat Bey'ler "Milli Mimari" akımının başını çekmişlerdi. İlk başta cumhuriyet kadroları da bu üslubu çok sevmişlerdi. Ankara'da bu üslubun bolca kullanılmış olması bunun bir kanıtı. O yıllarda şahısların da binalarını bu üslupta yapmaları için bir kanun çıkarılması bile düşünülmüştü. Gel gelelim

Kültür Bakanlığı binası

fikirler sonradan değişti. Bu mimari kimilerine göre modern değildi.

Mesela şair **Ahmet Haşım Bey** “*Bir milli mimarlık çıkardılar, bütün binalar minberi eksik cami karikatürüne benzedi...*” diye söyleniyordu. Ayrıca süslemeleri çok pahalıydı. Ne de olsa devletin bütçesi sınırlıydı.

1930’larda başka bir akım başladı. Ankara’ya gelen yabancı mimarların ve Avrupa’ya gönderilen mimarlık öğrencilerinin etkisiyle şehri düz çizgili, kübik binalar sardı. Sade, masrafsız, modern, uluslararası.

O sırada bütün Avrupa böyle binalar yapıyordu. Birinci Dünya Savaşı’nın sıkıntıları, mimaride betonarmenin yaygınlaşması, hepsi bu akımı kıskırtan sebeplerdi. Örneğin Avusturyalı mimar **Holzmeister** vekalet binalarının çoğunu, hatta Cumhurbaşkanı için tasarlanan yeni köşkü “modern mimari” denilen bu anlayışla tasarladı. Alman mimar **Bruno Taut**’un, az önce geride bıraktığımız **Dil Tarih Coğrafya Fakültesi**’nin binası da böyledir. O dönemde bu uluslararası “modern” üslubun asıl uygulayıcıları yabancı mimarlardı, fakat Türkler de yavaş yavaş sesini duyurmaya başlamıştı.

Solumuzdaki binaya bakalım, biz bu yapıyı Opera binası olarak biliyoruz. Opera binası bu haline gelene kadar epey yol kat etti...

Cumhuriyetin ilk operası biraz da “aceleyle...” bestelenmişti. 1934 yılında İran Şahı **Rıza Pehlevi** resmi bir ziyaret için Ankara’ya gelecekti.

Bu ziyaretin şerefine hem Türkiye’nin nereden nereye geldiğini gösterecek hem de dostluğumuzu pekiştirecek bir gösteride karar kılındı. Yurtdışına müzik öğrenmeye gönderilen öğrencilerden **Ahmet Adnan Saygun**’a bir opera ısmarlandı. Librettosunu **Münir Hayri Egeli**’nin yazdığı operanın adı **Özsoy**’du.

Mustafa Kemal Paşa’nın bizzat konusunu verdiği, metninde düzeltmeler yaptığı hikâyenin anafikri, Türkler ile İranlılar’ın aynı soydan geldiğiydi. 1932’de, yine **Münir Hayri**’nin kaleme aldığı “**Bayönder**” oyununu da saymadan geçmeyelim. Konu, efsanevi bir dönemde bir Türk toplumu içinde yaşayan **Bayönder**’in milletine yeni bir bakış açısı kazandırmaya

**Dil ve
Tarih - Coğrafya
Fakültesi**

çalışmasıydı. Bay ve Bayan gibi yeni icat kelimelerin bolca kullanıldığı bu oyun 1934'te Necil Kazım Akses tarafından opera olarak bestelenmişti.

Operanın bu "hızlı" gelişmesine karşılık Atatürk hayatını kaybettiğinde Ankara bir opera binasına kavuşmuş değildi. Nihayet 1940 yılında Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel şehri bir operaya kavuşturmayı aklına koydu. Elde bu işe ayrılacak para olmadığı için varolan bir binaya gözünü dikti.

O bina, 1933'te Mimar Şevki Balmumcu'nun planına göre yapılmış olan Sergievi binasıydı.

Yazar Falih Rıfkı Atay, tamamlandığında bu düz çizgili, modern binayı çok beğenmiş, cumhuriyetin başarısını uluslararası alanda ispatlayan Türk mimarlarını yazısıyla alkışlamıştı.

Sergievi binası, cumhuriyetin ideallerinin ve başarılarının sergilediği yerlerin birincisiydi, bu yüzden Ankara'yı tanıtan fotoğraflı kartpostallarda, şehir posterlerinde sıkça kullanılmıştır.

1934 yılında "Beş Yıllık Sanayi Plânını" kutlamak üzere açılan bir sergiyi on yedi günde doksan bin kişi gezmişti. 1936'da yine bu binada cumhuriyetin mimari başarılarını gözler önüne seren bir fotoğraf sergisi açılmıştı. Ne var ki 1940 yılda gelindiğinde Hasan Ali Yücel burayı opera binası yapmayı aklına koymuş, üstelik dönüştürme işini bir Alman

mimar olan Paul Bonatz'a önererek Şevki Balmumcu başta olmak üzere nice Türk mimarını küstürmüştü.

Mimar Şevki Bey ömrünün sonuna kadar bu manevi darbeyi unutmadı. Bonatz ise binayı o sıralar mimarların çok tuttuğu yeni üsluba göre dönüştürdü: "İkinci Milli Mimarlık Akımına..." göre. Mimarlar yine yerli motifleri öne çıkarmaya başlamış, Türk evlerinin klasik saçaklarını, süslemede Selçuklu ve Osmanlı desenlerini hatırlamışlardı.

Milli mimarlığın yeniden canlanmasının aşağı yukarı İkinci Dünya Savaşı yıllarına denk geldiğini unutmayalım. Hem milliyetçilik yükselip yabancı mimarlara tepki artmıştı, hem de dışarıdan inşaat malzemesi getirmek zorlaştığından yerli malzeme ister istemez değer kazanmıştı.

Sergievi binası işte böyle bir anlayışla şimdi solunuzda kalan Opera binasına dönüştürüldü. Burası aynı zamanda Devlet Tiyatrosu'nun da Büyük Tiyatro'su. Binanın bir Alman mimar eliyle "milli mimarlığa" uydurulmuş olması da ayrıca ironiktir.

Kültür Bakanlığı'nı sağımıza alıp ilerleyelim, Derman Sokak'a da girmeyip yürümeyi sürdürelim. Yirmi bilemedin otuz adım sonra artık görür görmez tanıdığımız Birinci Milli Mimarlık üslubuna uygun bir bina göreceğiz. Burası bugün Ankara Vakıf

Eserleri Müzesi'dir. Fakat aslında Ankara'nın ilk hukuk mektebidir.

Bana "*Cumhuriyetten sonra Ankara'nın imarında en çok hangi kurumun emeği geçti?*" diye sorsalar, hiç tereddüt etmeden "*Evkaf Umum Müdürlüğü birinci gelir...*" derim. O kurumun bugünkü adı **Vakıflar Genel Müdürlüğü**'dür. Konut olsun, kamu binası olsun, Ankara'nın eksiklerini tamamlama yolunda büyük çaba sarf etmiştir.

Kendisine ait binanın inşaatı 1927'de başlamıştı. İlk niyet binanın bir ilkokul olarak hizmet vermesiydi. Sonra binanın yüksek öğrenime yeterli olacağı düşünüldü ve yapı **Hukuk Mektebi** olarak kullanıldı. Hem de 1928'den taaa 1941 yılına kadar.

O yıllarda cumhuriyetin okumuş, yetişmiş insan sıkıntısı vardı. Ortaokul mezunları bile üç aylık kurslardan geçirilip "Müstantik" yani "sorgu hakimi" olarak memuriyete alınıyordu. Ankara Üniversitesi kurulup da bünyesinde bir Hukuk Fakültesi öğrenime başlayınca bu bina öğrenci yurdu yapıldı. Hatta bir araları binanın üst katları **Ankara Müftülüğü** tarafından kiralandı.

Nihayet 2004'e gelindiğinde binanın **Ankara Vakıf Eserleri Müzesi** yapılması düşünüldü ve bu niyetle restorasyonuna başlandı. İyi de oldu. Vakıflar'ın depolarında Türkiye'nin her yerindeki vakıflara ait nice hazineler vardır: Kilimler, halılar, vakfiyeler. Oldukları yerde

korunmaya çalışılrsa muhtemelen çalınacak asırlık ahşaplar. Mimari bir mucize olarak kabul edilen **Sivas-Divriği Ulu Camii**'nin kapı kanatları bu binada saklıdır. Gezdiğiniz ya da gezeceğiniz camileri bir de burada muhafaza edilen şamdanlarıyla, kapı kanatlarıyla, halılarıyla hayal etmeye çalışın bakalım.

Opera binası

Müzeden çıkar çıkmaz **İller Bankası** binasını göreceksiniz. Yerel idareleri güçlendirmek için oluşturulan bu kurumun ilk adı **Belediyeler Bankası**'ydı. 1935'te binanın plânı için uluslararası bir yarışma açıldı. **Mimar Seyfi Arkan**'ın tasarımı yerli ve yabancı pek çok mimarın arasından sıyrılarak birinci geldi. Üst katları Ankara taşı kaplı olan bina o üslubun çok güzel bir örneği oldu ve bu haliyle hâlâ ihtiyaca cevap verebiliyor.

Şimdi isterseniz karşıya geçip Gençlik Parkı'nda iki nefeslik dinlenebiliriz. Yok "*Zaman kaybetmeyelim.*" diyorsanız yürümeye devam edeceğiz. Bu yürüyüş içinde **Atatürk Bulvarı**'nın bir kavşakla kesildiğini görürsünüz.

Sağa doğru **Adnan Saygun Caddesi** devam eder. Sola, parkın hizasından giden yol ise **İstiklâl Caddesi**'dir.

İstiklâl Caddesi ile **Atatürk Bulvarı** arasında bir üçgen mevcuttur. Eski **Osmanlı Bankası** binasını (Şimdiki **Garanti Bankası**) bu üçgenin tepe noktası sayalım. **İstiklâl Caddesi** ile **Atatürk Bulvarı**'nı dikine kesen **Cumhuriyet Caddesi** de üçgenin tabanı olsun. Harita üzerinden bakıldığında bu üçgen adanın pek çok önemli yapıyı barındırdığı görülür.

İstiklâl Caddesi boyunca **Küçük Tiyatro**, **Cumhuriyet Caddesi**'nde **Ankara Palas**, üçgenin **Atatürk Bulvarı**'nı takip eden kenarında **Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü**, **Merkez Bankası**...

Üzerine bu kadar yapının sığıdığı bu üçgen ve hatta **Cumhuriyet Caddesi**'nin karşı kıyısı **Ankara** tarihinin önemli figürlerinden biri olan **Kızılbaş** adına kurulmuş vakfın arazisiydi.

Bugün **Ziraat Bankası**'nın olduğu yerde **Kızılbaş**'in türbesi ve adını taşıyan bir camii vardı. Caminin bir kısmı da medrese olarak kullanılıyordu. Bilgilerimiz kesin değilse de yaygın görüş **Kızılbaş**'in on üçüncü yüzyılda yaşadığı ve **Selçuklu**'nun önemli bir idarecisi olduğu.

"**Kızılbaş**" adını taşıyan külliye 1926 yılına kadar yerinde duruyordu. Ancak bu taraflar yeni yapılanma sonucu bir tür "devlet mahallesi" haline gelmeye başladı. Anlaşılan vakfın arazisi bu yüzden aniden değerlendirildi. Hükümet

gözünü buralara dikti. Mevcut eski binalar yıkıldı. Vakıf arazisinin hazineye devri 1931 yılında yapıldı. **Ankara Palas** da dahil olmak üzere pek çok yeni bina **Kızılbaş Vakfı**'ndan kazanılan araziye inşa edildi.

Vakıfların **Ankara**'nın imarında çok büyük payı olduğunu söylemiştim. 1928'de çıkarılan bir kanunla, imar planında gerekli görülen tüm vakıf arazi ve arsalarının **Ankara İmar Müdürlüğü**'ne devrine karar verilmişti. Bu arazilerde ne kadar bina varsa yıkılacak ve belediye sadece enkaz bedeli ödeyecekti. Yoksa şehir planları çok pahalıya çıkabilirdi.

Biz şimdi **İstiklâl Caddesi**'nden, sağ koldan devam edelim. Üçgenin tepe noktası dediğimiz eski **Osmanlı Bankası**'nın hemen dibinde **İkinci Evkaf Apartmanı**'nı göreceksiniz. Burası şimdilerde **Küçük Tiyatro** olarak bilinir. Devlet Tiyatro ve Operası'nın Kuruluş Yasası'nın çıktığı 1949 yılından beri tiyatrocuları misafir etse de apartmanın tarihi daha eskidir. Vakıflar bu binayı cumhuriyetin başındaki inşaat furyasında yaptırmıştı. Yani 1926 ve 1927 yıllarında.

Üst katları oda oda vekillere, **İstanbul**'dan **Ankara**'ya göç edenlere kiraya veriliyor, böylece az yerde çok kişiyi barındırılmış oluyordu. **Mimar Kemalettin Bey**'in tasarladığı bu bina **Hâkimiyet-i Milliye** gazetesine göre **Ankara**'da "**Gökşaran**" sıfatını hak eden tek binaydı ve bu haliyle adeta "başlı

başına küçük bir şehir ve alem di.”

Yüksek binalara “gökdelin” sıfatının bulunması daha sonraların işidir. O zaman ki dilcilik gayreti bula bula “Gökyaran” sıfatından isim türetebilmişti. Bizim “Gökyaran” çok havalıydı. Eski evlerin yabancı olduğu asansör, kalorifer, banyo küveti gibi ayrıntılarıyla kendi devri için çok lüks sayılırdı. Ankara’ya uzunca bir süre kalmaya gelen ünlü isimlerin çoğu buradan geçmiştir. **Ahmet Hamdi Tanpınar’ı, Orhan Veli’yi, ressam Saip Tuna’yı** en başta sayalım.

Evkaf Apartmanı hâlâ çok ahenkli, etkileyici bir binadır. Fotoğraf çekme merakınız varsa birkaç görüntüsünü mutlaka alın, işiniz bitince apartmanın hemen arkasından sağa, **Çapa Sokağı’na** kıvrılalım. Birkaç merdiven çıkacağız. Solumuzdaki bina **Ziraat Bankası’dır**. Artık gözümüz alıştığı için mimarının Birinci Milli Mimarlık üslubunun meftunu olduğunu derhal söyleyebiliriz. Tıpkı az aşağısında konuşlanmış, biraz önce gördüğümüz **Osmanlı Bankası’nın** eski binası gibi. Zaten o da aynı mimarın, **Giulio Mongeri’nin** elinden çıkmadır.

Buyrun bakalım. Bizim hesabımıza “milli bir mimari tarzı” yaratmak için uğraşan, Osmanlı-Selçuklu eserlerine inip oralarından ayrıntı toplayan, hem yerel hem modern bir üslup tutturmaya çalışan **Giulio Mongeri** İtalya’da doğmuştu. 1909’da, meşhur ressam ve müzecimiz **Osman Hamdi Bey** tarafından İstanbul’a davet edilmiş,

Osmanlı gençlerine Sanayi-i Nefise Mektebi’nde ders vermişti.

1922’de tekrar Türkiye’ye geldi. Bu kez 1934’e kadar kaldı. Hem Sanayi-i Nefise Mektebi’nde bir mimarlık atölyesi yönetti hem de burada gördüğünüz gibi, Ankara’nın imarına böyle görkemli yapılarla katkıda bulundu. İstanbul’daki meşhur **Maçka Palas, Taksim Meydanı’ndaki Cumhuriyet Anıtı’nın** kaidesi ve çevre düzenlemesi de onun hizmetleri arasındadır.

Ziraat Bankası arazisinin **Kızılbaş Külliyesi’ne** ait olduğunu evvelce söylemiştik. Külliyenin yıkıldığı 1926 yılında bankanın inşaatı başladı, 1929’da Başbakan **İsmet Paşa’nın** katıldığı bir törenle hizmete açıldı.

Binanın önünde Ziraat Bankası’nın temellerini atan **Midhat Paşa’nın** bir heykelini göreceksiniz. Bu bakımdan kendisi hakkında bir iki laf etmemiz gerekir. **Midhat Paşa, iki kere sadrazamlık yapmış bir devlet**

Önde Düyun-u Umumiye, arkada Kızılbaş Külliyesi, 1926’da tamamen yıkılmadan önce.

adamıdır. Tanzimat reformlarının uygulanması için çok çaba harcamış, **Sultan Abdülaziz** devrinde Kanun-i Esasi'nin yani "Anayasa"nın mimarlarından olmuştur.

Neden sonra kendisini **Sultan Abdülaziz**'i devirip, önce **Sultan Beşinci Murat**'ı üç ay sonra da **Sultan İkinci Abdülhamit**'i tahta çıkaranların arasında görürüz. O kadar güçlenmişti ki yakınları onun "*Osmanoğulları oluyor da neden bir de Mithadoğulları olmasın...*" diye konuştuğunu hatıratlarında anlatırlar.

İkinci Abdülhamid kendisi ile bilek güreşine kalkışan, evvelden beri niyetinden kuşku duyduğu **Mithad Paşa**'yı siyasi hayattan hızla tasfiye etti. **Abdülaziz**'i deviren darbecilerle birlikte yargılanan **Mithad Paşa** sakıt padişah **Sultan Abdülaziz**'in şaibeli ölümünden sorumlu tutularak Taif'e sürüldü. Üç yıl sonra da orada nasıl işlendiği hâlâ tartışma konusu olan bir cinayete kurban gitti.

Böylesine hareketli, maceralı bir hayat geçiren **Mithad Paşa**'nın Tuna Eyalet Valisi olduğu sırada yaptıkları çok önemlidir. Yönetimi altındaki idari yapıyı modernleştirdi, bayındırlığa önem verip yollar, köprüler yaptı, telgraf hattı döşedi. Bir de "Menafi Sandıkları" denen organizasyonu kurdu ki bu milli bankacılığın ilk adımı sayılır.

"Menafi Sandığı" ziraatçıya küçük faizlerle borç veriyor, sarraf adı altında para satan tefecilerin eline düşmelerini engelliyordu. Bu organizasyon

zamanla "Memleket Sandıkları" adıyla bütün Osmanlı'ya yayıldı. Bugünkü Ziraat Bankası ile memur dayanışma fonu Emniyet Sandığı'nın kökeni işte bu sandıklardır.

Az aşağıımızda kalan **Osmanlı Bankası**, yani şimdiki **Garanti Bankası**'nın aynı mimarın elinden çıktığı notlarımızın arasında yer alıyor.

Osmanlı Bankası, 1863 yılında **Sultan Abdülaziz**'in saltanatı sırasında, İngiliz ve Fransız sermayesiyle kurulmuştu. Sermaye yabancıydı ancak kurumun isim yerliydi. Bank-ı Osmani-i Şahane, nam-ı diğer Banque Impériale Ottomane. İmparatorluğun pek çok vilayetinde şube açmış olan bu bankanın para basabilmek gibi müthiş bir imtiyazı vardı. Ayrıca İmparatorluk hazinesi sıkıştığı zaman borç bulan, borçlanma için aracılık yapan da yine bu bankaydı.

Banka 1875'te imparatorluğun hazinedarı durumuna geldi. Yani bütçenin hazırlanmasında ve uygulanmasında da söz sahibi olacaktı. Devlet borçlarına karşılık İmparatorluğu'nun bazı gelirlerini kontrolüne alan Düyun-u Umumiye'nin kurulmasına da bu banka önayak oldu. Tarihimizde böyle önemli izler bırakan **Osmanlı Bankası**, bildiğiniz üzere 2001 yılında **Garanti Bankası**'na katılarak mali ömrünü tamamladı.

Gördüğünüz gibi bu cadde bir bakıma cumhuriyetin finans merkeziydi. **Osmanlı Bankası**,

Ziraat Bankası, Merkez Bankası, bulvarın sağ kolunda Emlâk ve Eytam Bankası, yolun başında İş Bankası.

Merkez Bankası'nın 1931-1933 yılları arasında yapılmış, Clemens Holzmeister'in modern tasarımı binasının yerinde başka bir finans kurumu vardı. Osmanlı devrinde de Kurtuluş Savaşı yıllarında da Düyun-u Umumiye burada çalışıyordu.

Daha evvel kısaca sözünü ettiğimiz Düyun-u Umumiye savaş devam ederken henüz kaldırılmamış, işine devam ediyordu ama Hariciye Vekâleti de binanın bir kısmına yerleşmişti. Dışarıdan misafir gelirse eli yüzü düzgün bir yer görsünler, denmişti. Sonradan bu iki kurum da aradan çekildi, yeri Merkez Bankası'na kaldı.

Yukarı doğru çıkarken sağ tarafınızda şu an PTT Müzesi olmak üzere restore edilen, yine Holzmeister'in elinden çıkmış olan Emlak ve Eytam Bankası binasını göreceksiniz.

Bir sonraki bina yine Mongeri'nin eseri olup eski İnhisarlar Umum Müdürlüğü binası diye bilinir. Nam-ı diğer Tekel Genel Müdürlüğü binası.

Tekel'in özelleştirilmesinden sonra hazineye kalan binaları satılırken bazıları bir müddet bakımsız kaldı. Şimdi yavaş yavaş kimi İzmir'deki gibi otel, kimi şirket merkezi olmak üzere restore ediliyor.

Yukarıya doğru devam ediyoruz. Şu yüz adımlık, bilemedin yüz elli adımlık yolda daha anlatılacak o kadar

çok şey var ki. Misal, sağınıza denk gelen ve ön cephesindeki tabelada "Ankara Ulus Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi" yazan okul gibi. Burası da başlı başına bir hikâyedir.

Mekteb-i Sanayi adıyla kurulması 1905 yılına dayandığından Galatasaray Kulübü ile akrandır. Kurtuluş Savaşı zamanında kimi vekilleri, vekâletleri bünyesinde misafir etmişliği vardır.

Eskiden "Bankalar Caddesi" adıyla anılan bu yolu artık bitirelim, yoksa akşama kadar lâfımız bitmez.

Yeniden Ulus Meydanı'na gelmiş olduk. Bir köşede duran İş Bankası binasına ait projedeki mimar imzasının Mongeri'ye ait olduğunu söyleyip bankalar bahsini de kapatalım.

Ortadaki bina ilk İş Bankası. Yerini herhalde bankanın kendisi bile bilmiyordur. Ankara Palas inşaat halinde. Yıl 1926.

Birinci güzergâhta meydandan ayrıntılı olarak bahsettiğimiz için aynı konuları tekrar açmıyorum. Yalnız, geçen sefer Çankırı Caddesi'ne girerken atladığımız, sola kıvrılan

**Bu da
Mongeri'nin eseri
olan şimdiki İş
Bankası.**

Rüzgârlı Caddesi hakkında iki çift söz etmek isterim.

Ankara'nın Bab-ı Ali'si dediğimiz bu ünlü yol, bir zamanlar bu satırların yazarının da hem eklemek yediği hem de mesleğin inceliklerini öğrendiği yerdi. O yıllardaki Ankara yerel basınının itibarı "mekâna bağlı olarak" ancak bu kadar güzel tarif edilebilir. Rüzgârlı aslında Ankara'nın Bab-ı Alisi'dir. İstanbul gazeteleri büyüktür ancak onların çoğunu Ankara'da bu sokakta mesleğe başlayıp, yetişen gazeteciler yönetir.

Yirmiye yakın yerel gazete buradaki küçük ofislerde hazırlanır, bu caddeyi dolduran matbaalarda basılırdı. Birkaç tanesinin dışında çoğu Ankara gazetesi bayilere bile verilmezdi. "Naylon gazete" deyimi bu sırıf ilân için çıkan, daha doğrusu "yayınlanıyormuş gibi yapan" gazetelere verilen genel addır.

Yine de mesleğin en iyi öğrencileri burada yetişti. Bab-ı Ali'yi büyük bir futbol takımı gibi anlarsak, onun alt

yapısı da burasıdır. Bu satırların naçiz yazarı bile bu üç karışık sokakta edebiyat dünyasının dev isimleriyle haşır neşir olup, onlarla birlikte çalıştı.

Sağcı ve muhafazakâr Necip Fazıl Kısakürek ve solcu şair Hasan Hüseyin Korkmazgil'i bu sokaktaki bir kahvede yan yana masalarda görebilirdiniz. Arif Nihat Asya hocamızın kahve oyunları ile pek ilgisi yoktu ama Ahmet Arif müdavimlerdendi. Beyefendi görümlü büyük yazar Tarık Buğra'yı kimse kahvede tavla oyununa davet etmeyi göze alamazdı.

Şairlerden Naim Tiralı, Şemsi Belli, Ümit Yaşar, Halil Soyuer, yazar milletinden Cihat Baban, Nimet Arzık, Sevgi Soysal, Mahmut Makal, Dursun Akçam, Fakir Baykurt, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Çetin Altan, Nurullah Ataç, Cemil Meriç... Biraz düşünsem Necip Fazıl'dan başlayıp, Aziz Nesin'e kadar uzanan yüze yakın ünlü isim sayarım.

Hasılı muhafazakârından solcusuna, ılımlı sağcısından radikaline kadar ne ararsan bu sokaktaki mekânlardan birinden çıkıp karşına dikilebilirdi.

Rüzgârlı bizi biraz yolumuzdan saptırdı. Asıl istikametimiz Anafartalar Caddesi. O tarafa yönelmenin vaktidir. Osmanlı zamanındaki adıyla Karaoğlan Çarşısı'nı, Tahtakale Çarşısı'nı, Balıkpazarı Caddesi'ni içine alan bir yoldur bu ve bir vakitler Ankara'nın birinciye gelen "piyasa" mekânıdır.

Samanpazarı'na kadar devam eden bu cadde cumhuriyet devrinde önu tenteli şık mağazaları ile süslüydü. Yine şehrin en büyük apartmanları buradaydı. Bu haliyle İstanbul'un eski **Şişlisi**'ni, kadim **Beyoğlu**'sunu hatırlatırdı.

1950'lerden itibaren sosyal hayat **Kızılay**'a kayana kadar da öyle havalı bir cadde olarak kaldı. Fakat bugünkü hali havasını tamamen kaybettiği anlamına gelmiyor. Dikkatli gözler bu cadde üzerinde pek çok güzel binanın yer aldığını hemen keşfedecektir. Şimdi **Sinema Genel Müdürlüğü** olan eski **Adliye** binası, eskiden "**Çocuk Sarayı**" olarak bilinen **Çocuk Esirgeme Kurumu** binası, **Gazi** ve **Latife** mektepleri, eski belediye binalarından biri bu caddenin süsleridir.

Cadde çok uzun olduğu başından sonuna yürümeyeceğiz ama neyin nerede olduğunu bizim haritalardan takip ederek, kendinize uygun bir güzergâh çizebilirsiniz.

Ulus Meydanı'ndan **Anafartalar**'a dönünce, karşı köşeden itibaren **Şehir Çarşısı**'nı ve **Zincirli Camii**'ni görürüz.

Zincirli Camii on yedinci yüzyıldan kalma. Orijinal ahşap süslemelerini **Nakkaş Mustafa** yapmış. Avlusunda iki katlı bir medrese de varmış ama 1912'de yıkılıp, yerine yeni dükkânlar bir de öğrenciler için pansiyon yerine geçen bekâr odaları inşa edilmiş.

Bu cami ile çarşının arasında kalan koruluğa benzeyen alanda Roma döneminden kalma bir taş yolun kalıntıları duruyor. Onlara bir göz atıp

yeniden **Anafartalar**'a çıkıp yirmi, otuz adım yürüyün. Bir kavşağa geleceksiniz. Bu kavşağın **Ankara**'nın yakın tarihinde çok hazin bir hatırası vardır.

1963'te bir Lübnan uçağı bir Türk yolcu uçağıyla havada çarpışarak aşağı yukarı bu mevkiye düşmüştü. Hem de mübarek Ramazan ayının birinci gününde. **Anafartalar Caddesi**, iftar telaşıyla alışverişe koşturanlar yüzünden her zamankinden daha kalabalıktı. Lübnan uçağı önce cadde üzerindeki **Ticaret Han**'a çarpmıştı. O çarpmanın etkisiyle uçağın parçaları **Bentderesi**'ne kadar yayılmıştı.

Havaya yayılan yanık et kokusunu o günü yaşayanlar konusu açıldıkça hâlâ birbirlerine anlatırlar ki benim de bunları dinlemişliğim vardır. Uçak tepelerine düştüğünde o mevkie yakın bankalarda, dükkânlarda çalışanlardan kendini kurtarabilen olmamıştı. Bu beklenmedik felâket **Ankara**'da yüz yirmi cana kıydı.

Faciaya sebep olanlardan Lübnan uçağı **Esenboğa**'ya yakıt ikmali yapmak üzere inmeye çalışıyordu. Yani uçağın deposu boşa yakındı. Eğer o depo bir de dolu olsaydı, insan yaşanacakları düşünmek bile istemiyor.

Biz şimdi **Anafartalar**'ın sağ koluna geçelim ve **Ankara Hali**'ni solumuza alıp **Susam Sokağı**'nda bir miktar ağır aksak yürüyelim. Orada **Hacı Bayram Veli**'nin hocası olduğu rivayet olunan **Hallaç Mahmut**'un kabrini ziyaret edelim.

İbadullah Camii.
Girişinde kim bilir
hangi Roma
eserinden
alınmış bir
kabartma ve
yazıt.

Hallaç Mahmut'un halk arasında bilinen adı "Erdede Sultan" dır. Duamızı ettikten sonra şimdilerde otoparka dönüştürülmüş olan Modern Çarşı'nın yangın yerini solumuza alıp karşı istikamete yürüyelim.

Bu yürüyüş bizi Şehit Teğmen Kalmaz Caddesi'ne çıkaracaktır ki oradan sola döneceğiz ve bir müddet sonra yolun karşı kıyısında merdivenli bir sokak göreceğiz. Orası Çerkeş Sokak olarak geçer.

Biraz merdiven ineceksiniz ve bitiminde İbadullah Camii karşınıza çıkacak. En son 1986'da onarılmış olan bu on altıncı yüzyıldan kalma caminin önünden ilerleyelim ve pazarcıların arasından geçip, karşımıza bir han kapısı çıkana kadar yürüyelim. Suluhan denen eski hanın önündeyiz.

Suluhan on beşinci yüzyılda yapımına başlanan, iki yüz yıl kullanıldıktan sonra hırpalanıp perişan olduğu için on yedinci yüzyılda sil baştan yaptırılmış bir mekân. Bir han olarak Osmanlı devrinde Müslüman, Hristiyan, Yahudi ve ecnebi yüzlerce tüccarı ağırladı, dua etmek isteyen mescid, mallarını saklayabilecekleri güvenli bir depo, hayvanlarına barınak sundu. Sözüne ettiğimiz asırlarda şehrin bu kesimi canlı bir ticaret merkeziydi.

Artık Ankara Kalesi'ne daha yakınız. Suluhan, Tahtakale Çarşısı (Taht'el-Kal'a, yani Kale Altı manasında) denen bu bölgenin en önemli yapıydı. Suluhan'da sadece tüccar barınmadı. Millet Meclisi göreve

başladığında bu han 63 odasını yabancı basın mensuplarına açtı. Savaş yıllarında Ankara'nın gayr-i resmi basın merkezi gibiydi.

Cumhuriyetten sonra bir müddet sebze hali olarak kullanıldı. 1940'larda dışarıdan Ankara'ya göç eden kimi yoksul aileler de buraya sığındılar. Tıpkı televizyonda izlediğimiz "Ayaşlı ve Kiracıları" dizisindeki gibi yaşıyordu içinde. 1950'lerde yanından bulvar geçirelim derken hali subasman seviyesine kadar yıktılar. Sonunda Vakıflar Genel Müdürlüğü 80'lerde burayı tekrar ayağa kaldırıp çarşıya çevirdi.

Sağdan devam edip, hanın diğer bölümüne geçsek orada bir çay içip soluklanabiliriz. İncik, boncuğa merakınız varsa tam yerine geldiniz arkadaşlar. Turu bitirdikten sonra isteyenler akşama kadar bir kat yukarıdaki dükkânlarda oyalanabilir. Bünyesinde "saksâganlık geni" olmadığı için incik boncuk gibi parlak şeylere ilgi duymayanlar, yürüyerek gösterdiğimiz rotayı takip etsin.

Yeni talimat şu. Hanı gezdikten sonra arka kapıdan çıkın. Tenekeçilerin, olukçuların arasından merdivenleri tırmanın. Karşınıza Sobacılar Çarşısı

gelecek. Metropolleşen büyük şehirlerde bu iş kollarını görmez olduk ama demek ki hâlâ birilerinin ihtiyacını karşılıyorlar.

Sola dönüp **Şekerciler Sokağı**'na girdikten sonra bir merdivenli yol daha çıkacaksınız, onun da sonu selamet... Gördünüz mü yeniden **Anafartalar Caddesi**'ndesiniz. Şimdi caddeye çıktığınız noktadan tam karşınıza bakın. Orası **Çıkırıkcılar Yokuşu** diye bilinir.

Selçuklu devrinde, Osmanlı devrinde ticaret dendiğinde verilmek istenen havayı kitaplardan okuyarak anlamak çok zor. Bazı meslekler kayboldu, ticaret erbabı da adabı da değişti. Yine de Türkiye'nin hemen her şehrinde o kadim atmosferi koruyan yerler var.

"Peki nasıl korunmuşlar?" dersenez, cevabını vermek zor. Ne satılan mallar aynı mallar ne dükkânlar aynı dükkân ne de sokaklar aynı sokaklar. Yine de bir şekilde varlıklarını korumuşlar. Bizim **Çıkırıkcılar Yokuşu** da insana "zaman yolculuğu yapıyormuş" hissini veren bir yer.

Ortaçağ çarşılarının, Osmanlı çarşılarının ne olduğu hakkında az buçuk fikrimiz var. Burası sanki o çarşılarla benziyor. Belki sayamayacağımız kadar çok renk olduğu için. Belki ana caddelerdekine benzemeyen, karman çorman yerleşiminden, belki kulağı tırmalamayan uğultusundan.

Belki de gerçek hayatta bir araya koyamayacağınız yığınla nesneyi bu çarşılarda yan yana gördüğümüz için.

Bir ihtimal de hayal gücümüz fazla çalışması olabilir. Varsın çalışsın, yan etkisi yoktur.

Buradan itibaren adım saymaya çalışmadan gezinin tadını çıkarın derim. İlerinizde kalan **Karaman Sokağı**'na kadar gözünüzü şenlendirin. Solunuzdaki bol ağaçlı yeşil alan **Hisar Parkı**, sağınızdaki duvarların arkasında kalan bina da **Anadolu Medeniyetleri Müzesi**'dir.

İlk güzergâhta müzeyi atladıysanız işte size tanımak için bir fırsat. Müze gezmeye niyetiniz yoksa parkta biraz dinlenip, sağı solu seyredin.

Müze'yi sağınıza aldıgınızda yol orada ikiye ayrılır. Sağdaki **Gözcü Sokağı** olup sizi **Atpazarı Meydanı**'na çıkarır. Önemi şurada. Orası **Ankara Kalesi**'nin ana girişidir.

Soldan uzayan yol ise sizi **Ankara Kalesi**'nin diğer girişine, yani **Hisar Kapısı**'na götürecektir.

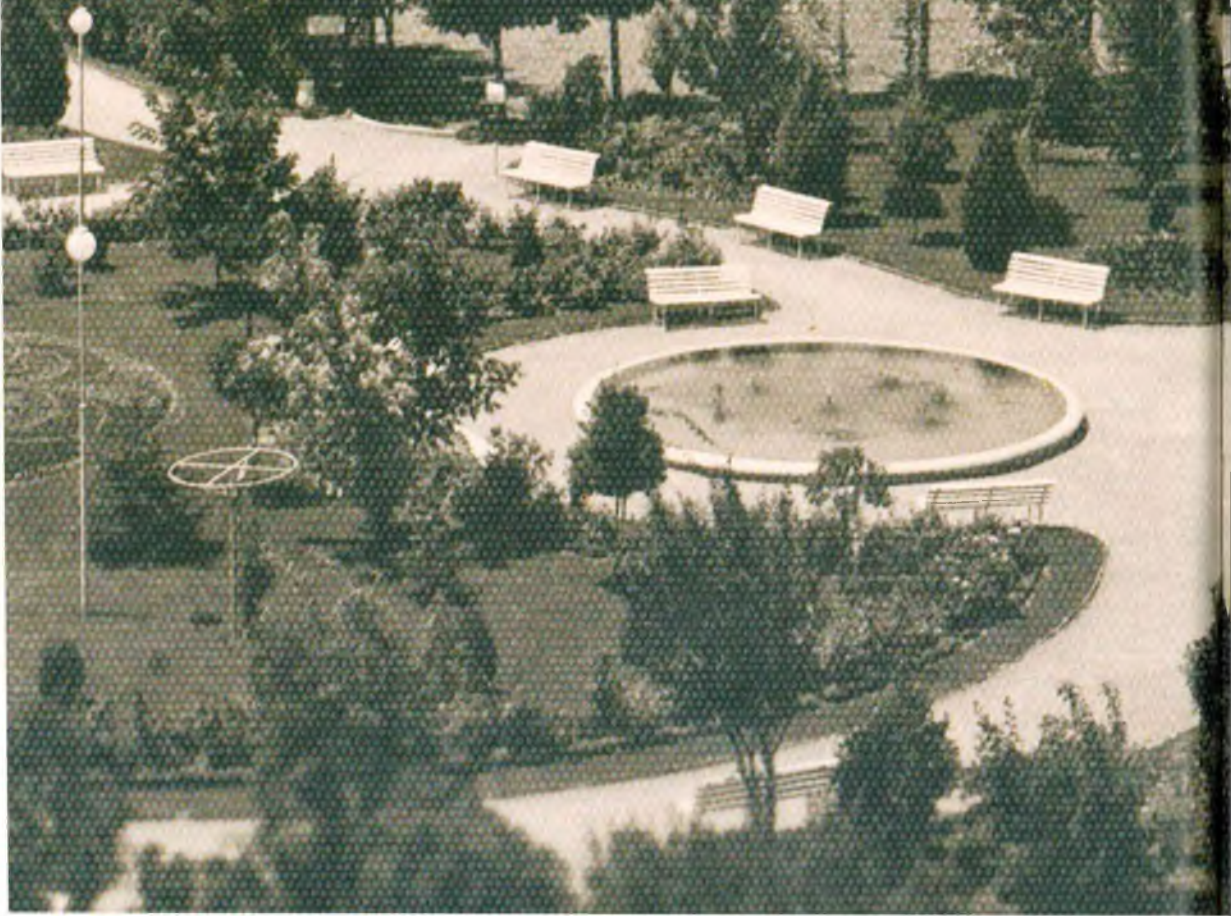
Azıcık sabır. Şu kitap bitmeden **Kale**'ye de gireceğiz mutlaka.

Suluhan, şimdilerde bir renk cenneti.

Bulvarın ardı...

Bu sefer yolumuz diğerlerine göre biraz kısa. Yarım buçuk cesamette, fakat yine dolu dolu bir rota.

ir önceki güzergâhımızı yaparken **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi**'ni gördüğümüzde *"Buraya bir mim koyun, bir sonraki başlangıç noktamız burası olacak..."* demiştik.

Bu sefer yolumuz diğerlerine göre biraz kısa. Yarım buçuk cesamette, fakat yine dolu dolu bir rota.

Halen **Atatürk Bulvarı** üzerindesiniz. **Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi**'ni sağınıza alarak kırk, bilemedin elli adım gittiniz. Sağa kıvrılan yol **Kızılay Sokağı**'dır. O sokağa girin. Sağınızda kalan **Yüksek İhtisas Hastanesi** sizi selamlayacak. Bu hastanenin bulunduğu yerde bir zamanlar meşhur **Taş Mektep** vardı. **Sultan İkinci Abdülhamid**'in tuğrasını imza niyetine taşıyan bir yapıydı.

Sultan Abdülhamid hem muhalifleri hem de onlardan daha muhalif olan dönem tarihçileri tarafından yıllarca "baskıcı, sansürcü" bir padişah olarak anlatıldı. Bunun doğruluğu yanlışlığı veya abartılıp abartılmadığı ayrı bir konudur. Fakat kesin olan Osmanlı'nın modernleşme hamlelerinin en kuvvetlilerinin **Sultan Abdülhamid**'den geldiğidir ki bu gerçek daha yeni ve biraz utangaçça kabul görüyor.

İkinci Abdülhamid ordudan ulaştırmaya, şehircilikten eğitime kadar açılan bir yelpazede, hemen her alanda yeniliklere gitmişti. Ankara'ya demiryolunun onun zamanında geldiğini söylemiştik.

Bundan başka şehre onun zamanında telgraf hattı çekildi. Yine onun

devrinde bir un fabrikası, bir hastane yapıldı, bir de saat kulesi dikildi. Vaktiyle şu gördüğünüz hastanenin yerinde bulunan **Taş Mektep** de onun valilerinden **Sırrı Paşa** tarafından yaptırıldı. Öğrenime başladığı ilk yıldaki adı **Mekteb-i İdadi-i Mülki**'ydi. Kullandığımız dildeki karşılığı **Mülkiye Lisesi**'dir.

1908'de bu okulun adı değiştirildi ve **Ankara Sultanisi (Lisesi)** yapıldı. Ankara'ya **Ziraat Mektebi, Sanat Mektebi, Çoban Mektebi** gibi "ilk olma" özelliğinde eğitim kurumları da kazandıran **Sultan Abdülhamid**'in **Mekteb-i Mülkiyesi**'ne ahali, binasının şeklinden dolayı "**Taş Mektep**" adını takmıştı.

Bu eğitim kurumu, 1919'da **Mustafa Kemal Paşa** tarafından ziyaret edildikten sonra, kaderini adeta onunla birleştirdi. Milli Mücadele'nin sonunda Atatürk'ün hediye ettiği sancak hâlâ okulda muhafaza edilir. 1938 yılında okul, bizzat isim sahibinin izniyle **Atatürk Lisesi** adını aldı. Sonra da başka bir binaya taşındı. Bugün taşındığı o yeni binayı Sıhhiye taraflarına gidenler görebilir.

Artık **Ankara Atatürk Lisesi** olarak bildiğimiz okulun medyatik mezunlarından ilk aklıma gelenleri sayayım: **Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Vehbi Koç, Güneri Civaoglu, Zafer Mutlu, Murat Bardakçı, Can Dündar, Cüneyt Özdemir**. Tabii en yakışıklıları da aktör ve yönetmen **Kartal Tibet**.

Paris'teki
programının
yoğunluğundan
dolayı İstanbul'a
gelemeyen Pasteur
bir numaralı
yardımcısını
göndermişti.

Şimdi soldaki **Türkocağı Sokağı**'na girelim. Yürüyüş istikametimize göre solumuzda **Türk Tarih Kurumu**, sağımızda ise **Numune Hastanesi** binaları var. **Numune Hastanesi** deyince yine **Sultan Abdülhamid**'i yâd edeceğiz. Bu reformcu padişah anlaşılan tıptaki ilerlemelerle de yakından ilgiliydi. 1885'te çiçek aşısını kanunla mecburi hale getirip bu belanın kökünü kazıma yolunda ilk adımı atmıştı.

Aynı yıl oturduğu yerden **Fransız Pasteur** adlı bilginin kuduzla ilgili çalışmalarını duymuştu. Duyar duymaz da harekete geçmiş, bu işi öğrenmek üzere bir tıp heyetini Paris'e göndermiş. Hatta **Pasteur**'ün kendisini de astronomik bir maaş önererek **İstanbul**'a davet etmiş. Tıbbi çalışmalarını ilerletmesi için on bin altınlık bir hediyeyle birlikte.

Paris'teki programının yoğunluğundan dolayı İstanbul'a gelemeyen **Pasteur** bir numaralı yardımcısını göndermişti. 1887 yılında **Pasteur**'ün gönderdiği zatın öncülüğünde İstanbul'da imparatorluğun ilk kuduz tedavi müessesesi kurulmuştu.

Sultan Abdülhamid'in **Pasteur**'den sonra verem aşısı üzerinde çalışan **Robert Koch**'a da bir nişan gönderdiğini söyleyip lâfı toparlayalım. Herhalde bu kadarı **Sultan**'ın tıbbın gelişmesinde nasıl bir yeri olduğunu anlamamıza yeter.

Bu yıllarda imparatorluğun pek çok vilayetine inşa edilen hastanelerde bu gelişmenin izlerini görürüz. Hastane bünyesindeki "teneffühaneler, yemekhaneler, yatakhaneler, hekimler dairesi, ameliyathaneler" en yeni tıp bilgilerine göre, hijyen koşulları dikkate alınarak inşa edilip donatılmıştır.

Onun döneminde uzak diyarlara sağlık hizmeti götüren "hastahane gemilerinin" olması da dikkat çekicidir. Önünde durduğumuz **Numune Hastanesi** de bu gelişmenin örneklerinden biri olup, **Abdülhamid** devrinden kalmadır.

Numune Hastanesi 1881'de açıldığında adı **Gureba Hastanesi**'ydi. "Gureba" sözcüğü Osmanlıca'da "Garip" sözcüğünün çoğuludur. Şimdiki adını cumhuriyetten sonra aldı.

Ankara'nın bu en eski sağlık kurumunu gördükten sonra bu kez sola bakıyoruz. **Türk Tarih Kurumu** binasının önündeyiz. Son yıllarda sıkça duyduğumuz "resmi tarih" dediğimiz şeyin şekillendiği yerlerin başında burası gelir.

On dokuzuncu asrın Osmanlı'nın toplum yapısındaki en büyük etkisi "milliyetçilik fikirlerinin" güçlenmesi olmuştu. İmparatorluk bünyesinde

yan yana yaşayan topluluklar kendi bağımsız düzenlerini talep etmeye başlamışlardı. Bu durumun yarattığı tepkinin de etkisiyle Türk milliyetçiliği gelişmeye başlamıştı.

Türk Ocağı, 1912 yılında bu doğrultuda çalışan bir kültür derneği olarak kuruldu. Cumhuriyetten sonra, Türk Ocakları'nın 1930 yılında yapılan Kurultay'ının son toplantısında Afet İnan'ın getirdiği öneriyle, ocaklara bağlı olarak bir "Türk Tarih Heyeti" kuruldu.

Bu heyet kısa bir zaman içinde Türk Tarih Kurumu'na dönüşecekti.

"Türk Tarih Heyeti"nin kuruluş amacı imparatorluğun kozmopolit düzeninden tek ulusun hâkimiyetine geçilirken, yeni baştan bir ulus tarihi yazmaktı. Heyet üyeleri derhal kolları sıvayıp "Umumi Türk Tarihinin Ana Hatları" üzerine çalışmaya başladılar.

Aslında baktığımızda ortada belli başlı iki amaç görülüyordu: Birincisi, hem model alınan hem tehdit olarak görülen Avrupa karşısında Türk ulusunun üstünlüğünü kanıtlamaktı. Türklerin "sarı ırktan" olduğunu iddia edip, bunu bir küçümseme vesilesi yapan Avrupa'ya cevap vermek milli görevdi. Arkeolojik kazılardan, kafatası ölçümlerine kadar uzanan bir dizi gayretin tek bir hedefi vardı. Batı'ya, Türklerin beyaz ırktan geldiğini anlatmak.

Türk Tarih Heyeti'nin ikinci önemli görevi de Misak-ı Milli sınırları içinde yaşayanlar arasında "millet

kavramı" ekseninde ortak bir geçmiş yaratmak, Osmanlı'nın reddedilen mirasının yerini dolduracak manevi değerler bulmaktı. Bunun bir kolu Orta Asya'dan itibaren Türk tarihini yorumlamaya dayanıyordu. İkinci bir kolu da arkeolojik kazılardan öğrenilen eski medeniyetlerin aslında Türk kökenli olduğunu kanıtlamaya.

Burada kâğıda dökülen tezlere göre mesela Hititler (o zamanki söylenişle Etiler) Anadolu'nun en eski yerli halkıydı ve aslında Türk'tü. Tabii yabancı uzmanlardan örnek alınanlar da vardı. Özellikle "İrklar ve Tarih" kitabının yazarı Eugène Pittard ya da Gazi'nin özellikle değer verdiği etnolog Herbert George Wells.

Tezlerdeki yaman çelişkiler aydınlar arasında yaman tartışmalara neden oluyordu.

Bir taraftan saltanatı kaldıran yeni rejimin kendini yeni değerler yaratma mecburiyetinde hissetmesi. Öte yandan Orta Asya hatırasının yüceltilmesi.

"Türk Tarih Tezi" başlığı altında toplanan bu yeni fikirler ilk kez 1932'de yapılan Birinci Tarih Kongresi'nde duyuruldu. 1937'deki İkinci Tarih Kongresi'nde ise Türk Tarih Tezi'nin "doğruluğunun kanıtlandığı" bütün dünyaya ilan edildi.

1931 yılında Türk Ocakları kapatıldıktan sonra heyet "Türk Tarihi Tektik Cemiyeti" adıyla tekrar tesis edildi. 1935 yılına gelindiğinde bu müessese artık Türk Tarih Kurumu adı altında çalışıyordu.

Kurumun binasına da alıcı gözle bakmak lazım. Mimar Turgut Cansever ve Ertur Yener'in tasarladığı bu yapı, inşaatın tamamlandığı 1967 yılında hizmete girdi. Projesi ise 1980 yılında uluslararası prestiji olan Ağa Han Mimarlık Ödülü'nü kazandı. Yapı Türkiye'nin modern mimarlık tarihinin en önemli eserlerinden biri kabul edilir.

Kurumu arkamızda bırakıp, yolumuza sağa sola sapmadan devam ediyoruz. Az sonra solumuzda Ankara Lisesi'ni göreceğiz. Burası tam bir cumhuriyet okuludur.

1923'te, Hacı Bayram civarında kız öğrencilere mahsus bir kurum olarak eğitime başlamıştı.

Alman mimar Ernst Egli'nin yaptığı şimdiki binasına 1930 yılında geçti. Hatırlarsanız Ernst Egli'nin adından daha önce de söz etmiştik. Mimarın İsmet Paşa Kız Enstitüsü binasını yaptığını bir kez daha hatırlatıp,

devam edelim. Mimar Egli, kız çocukları için bu binayı tasarlarken bütün sınıfların güneş görmesine dikkat etmişti.

Şair Faruk Nafiz Çamlıbel'in sözlerini yazdığı, kompozitör Zeki Üngör'ün bestelediği okulun marşı, bu yeni mektebin felsefesini bir çırpıda özetliyordu.

*"İnkılabın güneşi parlıyor
alnımızda... / Biz yarının fecrini
bildiren yıldızlarız... / Karanlık
asırları aşarak biz bu hızla... / Bir
ufuktan bir ufka nur taşıyan
kızlarız... / Bize iman veriyor hür
vatanın hür sesi... / Yaşasın genç
Türkiye, yaşasın Kız Lisesi!"*

Sola sapıp, okulun giriş kapısına kadar geldiniz. Biraz daha yürüyünce iki güzel binanın arasında kalacaksınız. Sağınızdaki Resim Heykel Müzesi'dir. Solunuzdaki de Türkocağı / Halkevi binası.

Resim Heykel
Müzesi

Milli Mücadele yıllarında, Namazgah Tepesi'nde toplu cuma namazları kılınır, zafer için dua edilirdi.

Daha az eğilimli yamacı batı yönüne bakan bu tepe Osmanlı devrinde “Namazgâh” adıyla ünlenmişti. “Namazgâh” denilen yerler, açık havada namaz kılmak için düzenlenmiş, birkaç basamakla çıkılan düz platform benzeri mekânlardı. Az da olsa bugüne kadar gelebilenleri vardır. En azından **İstanbul**’da, **Gelibolu**’da iki örneğini ben biliyorum.

Ankara’nın **Namazgâh Tepesi**’nin yakın tarihimiz içindeki hatırası büyüktür. Burası Milli Mücadele yıllarında savaşımlar için topluca namazların kılındığı, hep birlikte dua edilerek cepheden haber beklendiği yerdir. Savaşırken şehit düşenlerin bazıları yine bu tepeye defnedilmiştir. Böylesine manevi ağırlığı olan tepe, cumhuriyetten sonra **Arif Hikmet Bey**’in imzasını taşıyan iki yapıyla bambaşka bir şehreye büründü. Mimar **Arif Hikmet Bey**’in adı, bir

önceki güzergâhımızda bugünkü **Kültür Bakanlığı** binasının mimarı olarak geçmişti.

Biz önce **Resim ve Heykel Müzesi**’ne göz atalım. Mimar **Arif Bey** burasını **Türk Ocağı** binası olarak tasarlamış. 1930 yılındaki açılışı da bu niyetle yapılmıştı. Fakat açılış günü herkes sevinirken **Arif Hikmet Bey**’in içi içini yiyordu. Zira bir süredir siyasi

kulislerdeki dedikodulardan tedirgindi. **Atatürk** başta olmak üzere dönemin tek partisi olan Cumhuriyet Halk Fırkası’nın önde gelenlerinin **Türk Ocakları**’nı kapatmak niyetinde olduğunu anlamıştı. **Arif Hikmet Bey** hem ocağın eski bir mensubu hem de binasının mimarıydı.

Ocakların kapatılması üzerine pek çok sebep söylenir, hangisi daha doğrudur tartışmalıdır. Muhtemelen tek bir sebebi yoktu. Esasen Cumhuriyet Halk Fırkası bu ocaklarla fikir çatışması içinde değildi. Aksine, **Türk Tarih Tezi** örneğinde gördüğümüz gibi ocaklar yeni ideolojinin benimsetilmesinde büyük bir role sahipti.

Anlaşılan mesele siyasiydi. Cumhuriyet Halk Fırkası’nın dört bin civarındaki üyesine karşılık **Türk Ocakları**’nın iki yüz yetmiş altı şubesi ve otuz iki bin üyesi vardı. Ocakların

bir siyasi parti kudretine ulaşması, ikinci bir Serbest Fırka vakasına sebebiyet verebilirdi.

Büyük ihtimalle bundan dolayı “*Aynı cinsten olan kuvvetler müşterek gaye yolunda birleşmelidir...*” denilerek Türk Ocakları kapatıldı, bütün malları Cumhuriyet Halk Fırkası’na devredildi. Türk Ocaklarının yerine partinin yan kolları, Halkevleri kuruldu. Bunlar inkılâpların yerleşmesini hedefleyen; bunu da kültürel etkinlikler, kurslar, sosyal yardımlarla yapan birer halk okulu işlevindeydi.

Gördüğünüz bu bina da bir Halkevi’ne dönüştü. Demokrat Parti iktidara gelip de 1951’de kapatana kadar da böyle kaldı. Bildiğiniz üzere şimdilerde ise Resim ve Heykel Müzesi.

Son zamanlarda adını sık duyar olduk ama sanat faaliyetleriyle değil, daha ziyade kaybolan tablolardan dolayı.

Müze 1980’de açıldıktan altı ay sonra 12 Eylül darbesi oldu. Anlaşılan o hengamede resimlerin kimi ortadan kaybolmuş, kimi eşe dosta hediye edilmiş, bazıları da taklitleriyle değiştirilmişti. Sonuç: 202 eser kayıp, sergilenen 46 eser sahte, 27 eser ağır kuşku.

Eski suçlar bir bir ortaya dökülürken, tablo çalacak kadar resme meraklı bir millet olduğumuzu hayretle idrak ederek teselli bulabiliriz. Siz yine de bu müzeyi mutlaka gezin. Başına gelen bunca işe rağmen hâlâ zengin bir müze olduğundan zararlı çıkmazsınız.

İçinde teşhir edilen sekiz yüz kadar değerli eser var. Ayrıca buraya kadar gelmişken binanın içini bir görmeden olmaz.

Şimdi yüzümüzü sol tarafta kalan Etnografya Müzesi’ne döndürelim. Mimarı Arif Hikmet Bey bu binayı, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün müze yapılmak üzere bağışladığı arazinin üzerine inşa etmişti. Hepimizin bildiği gibi müze, 1938 yılında çok başka bir işlev kazandı. Mustafa Kemal Paşa’nın naaşı 1953’te Anıtkabir’e nakledilene kadar burada kaldı.

Binanın girişindeki basamakları çıkan ziyaretçileri içeride üstü açık bir havuz karşılıyordu.

1938’de bu havuz mermer aksamı sökülerek dışarı alındı, Atatürk’ün naşının konulacağı salon yeniden düzenlenirken çatısı da kapatıldı.

Bina 1953’e kadar geçici Anıtkabir işlevi gördü. Müze işlevine yeniden dönmesi o tarihten sonradır. İçinde Anadolu’nun farklı yerlerinden

Atatürk’ün naşının 1953’e kadar saklandığı Etnografya Müzesi’nden, bugünkü istirahatgahı Anıtkabir’e bakış. Ellili yıllar...

**İtfaiye Meydanı.
Arabalara yer
ismiyle plaka
verilen zamanlar.**

derlenmiş otantik halk giysileri, halı sanatı örnekleri, Osmanlı devri silahları, porselenler var. Kısacası Türk el sanatlarının her dalından seçkin örnekler görebilirsiniz.

Benim ilgimi ise en çok ahşaplar kalıntıları çeker. Selçuklu devri ahşabının o harika oymaların o incelikte nasıl yapılabildiğine, bugüne kadar nasıl gelebildiklerine hâlâ şaşarım.

Girip gezecek olursanız Selçuklu Sultanı III. Keyhüsrev'in tahtı, Siirt Ulu Camii minberi ve Ahi Şerafettin sandukası sizi de şaşırtacaktır.

Müzenin önündeki at üzerindeki Atatürk heykeli, daha önceki gezilerimizde birkaç kez karşımıza çıkmış olan İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'nın eseri.

1927'de yerine konulmuş olan heykel adeta Anıtkabir'e bakıyor, Atatürk'ün naşını barındırmış olan ve

halen barındıran iki mekânın hatırasını birleştiriyor.

Artık Türkocağı Caddesi'nden çıkmak üzere yolumuza devam edebiliriz. Az sonra Talat Paşa Bulvarı önünüzü kesecek. Caddeyi geçin ve tam karşınıza gelen Denizciler Caddesi'ne girin. Sağ koldan değil de sol koldan yürüyüp, Derman Sokak'tan içeri girerseniz Ankara'nın tarifi zor meydanlarından birine varırsınız. İtfaiye Meydanı'na.

Eski adıyla Hergele Meydanı'ndan bahsediyoruz. "Hergele..." sözcüğü argo lügatında küfür yerine geçebilir ancak eski dilimizdeki karşılığı edeptir. Ehlileştirilmemiş, yani sırtına semer veya eğer vurulmasına alışmamış at veya eşek gibi tek toynaklıların genel adı "hergele"dir.

Bu tarife göre de topluma uyum gösteremeyen serseri takımına yakışan bir argo sıfattır.

İç Anadolu'da büyükbaş hayvan sürüsü de bu sözcüğün kapsamına girer. Yaban atlarına çobanlık edenlere "hergeleci" denirdi. İtfaiye Meydanı, eski namı ile Hergele Meydanı o hayvanların alınıp satıldığı bir pazar olsa gerek.

"Hergele" sözcüğün başkentin şanına yakıştıramayan bazı edepli hemşehrilerimiz "Hayır! Oranın eski adı Hergelen Meydanı'ydı. Ankara'ya her gelen burada toplanırdı... O yüzden o isim şey olmuş..." derler.

Zarafetleri isim konusundaki inatlarını besliyordur.

1922 yılında Büyük Zafer'den sonra yangınlara müdahale için ilk "müstakil itfaiye birliği" kurulup, araçlarıyla birlikte buraya yerleştirilince bizim kadim "Hergele Meydanı" asaleten kazanıp "İtfaiye Meydanı" oldu. Resmiyette bugüne kadar da bu isimle kaldı.

Kullanılmış çatal bıçak, eski model bilgisayar, tuşu kopmuş telefon, takım elbise, Sovyet yapımı külüstür fotoğraf makineleri, üçlü kanepeler, ikinci el buzdolabı, kasasını güve yemiş gramofon... Kısacası bugün aklınıza ne

"Hergele" sözcüğü
argo lügatında
küfür yerine
geçebilir ancak
eski dilimizdeki
karşılığı edeplidir.

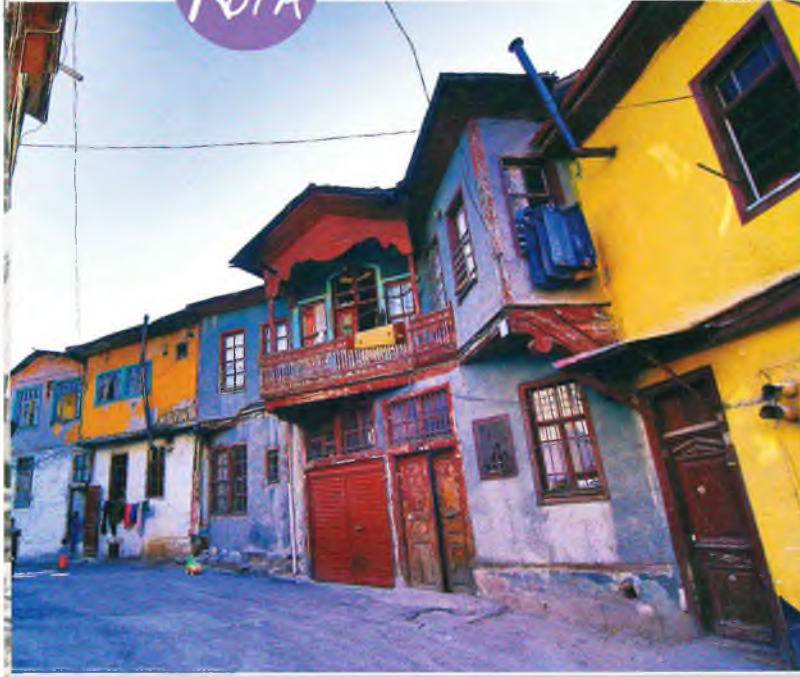
gelirse çarşısında bulabileceğiniz, birbiriyle uyumsuz ne kadar eşya varsa hepsini aynı anda görüp alabileceğiniz bir yerdir burası. Mali durumu sınırlı bir üniversite öğrencisi kiraladığı evi, buradan satın alacağı eşyalarla; iki yüz bilemedin üç yüz liraya döşeyebilir.

Eski mallara bakınmanız bittiyse Denizciler Caddesi'ne çıkalım. Denizcilik yeni deyim, buraya eskiden Bahriyeliler Caddesi denirmiş. Caddenin denizcilikle ilgisi yok. Zaten Ankara'da deniz de yok. Bu isim bu caddeye nasıl yakıştırılmış diye merak edenler için not düşüyorum.

Ankara'nın ilk hükümetlerinden biri Denizcilik Müsteşarlığı'nı kurmuş. Kurumu da burada bir konağa yerleştirmiş. O saatten beri de bu caddenin ismi böyle kalmış. Tıpkı ilerde birleştiği Anafartalar Caddesi gibi burası da ilk cumhuriyet devrinin sosyal hayatı en canlı yerlerindendi. İlçelere giden arabalar buradan kalkar, eski Adliye'nin yakın olmasından dolayı kalabalığı hiç bitmezdi.

Yürürken sağ kolda Kağnıcıoğlu Camii'ni göreceksiniz. Kitabesi olmayan, yapım tarihi tam bilinmeyen bu ibadethane Kağnıpazarı Camii olarak da bilinirdi.

Sağ koldan ilerlemeye devam edip, dolmuş duraklarını geçerseniz karşınıza Adnan Ahmet Saygun Caddesi çıkar. O caddenin karşısına geçtiğinizde Leblebicioğlu Camii'ne rastlarsınız. Buraya da bir mim koyun.

**Eski Yahudi
mahallesi**

Az sonra buradan içeri girip eski Yahudi mahallesine çıkacağız ancak önce karnımızı doyuralım.

Caddeyi dümdüz kat ederek Anafartalar Caddesi'ne kavuştuğu yere geldiğimizde mola yerimize çıkmış olacağız. Sağ köşede **Boğaziçi Lokantası** var. Kurucusu Mehmet Recai Boyacıoğlu Rumeli kökenliymiş. İstanbul'da, Mısır Çarşısı'nın içindeki **Pandeli Restoran**'da aşçılık yaparken Ankara'ya taşınıp bu yeri açmış. Kendisi 1991'de vefat etti, yerini oğlu İbrahim Bey aldı.

İbrahim Boyacıoğlu Beyefendi ile "Kasabadan Başkente, Başkentten Metropole" belgeselimiz için çalışırken tanışmıştık. Tatlı tatlı anlattığı **Ulus**'un, **Anafartalar**'ın, eski lokantaların, gayrimüslim komşularıyla ilişkilerin hikâyelerini dinlemiştik. O sohbetin geçtiği gün

karnımız acıktı. Hazır gelmişken lokantadan aç çıkacak halimiz yoktu. Şansımıza da o gün mutfakta Ankara Tava da vardı. Zeytinyağlılar ise çeşit çeşitti. O yemeklerin tadını bir aldık, tam aldık. O günden beri de bu lokantaya dadandık. Çekimlerin yapıldığı her gün karnımızı **Boğaziçi**'nde doyurduk.

Buralara kadar gelmişken size de denemenizi tavsiye ederim. Lokanta çıkışında yola **Leblebicioğlu Camii**

yönünde devam edeceğiz. Caminin sağ yanından içeri giren yolun adı **Acıçeşme Sokağı** ki bizi dosdoğru meşhur **Şengül Hamamı**'na çıkarır.

Bu Ankara'nın en eski hamamlarından biridir. Anadolu beylerbeyi **İshak Paşa**'nın on beşinci yüzyıldan kalma bir eseridir ve aradan geçen altı yüz yıla rağmen hâlâ müşteri kabul etmektedir.

2009 yılındaki restorasyondan sonra, eski hamamların çoğu gibi, o da hizmetlerini güne uydurma gereği duymuş. Güncellenen **Şengül Hamamı**'nda eskiden olmayan, adı veya mânâsı dahi bilinmeyen "sauna, kremli masaj, hatta kuaför hizmeti" verilmeye başlanmış.

Bugünün **Şengül Hamamı**'nda LCD türü plazma televizyonunuzdan bile mahrum kalmıyorsunuz.

Şimdi hamamı solumuza alıp sola kıvrılalım. Bir köşe başında karşımıza

bir “sinagog” çıkacak. Burasının “sinagog” olduğunu kapının üstündeki Davud yıldızından anlıyoruz. İçinde bulunduğu mahalledeki evlerin bir kısmı epey bakımsız kalmış. Yine de eski şehircilik dokusu hâlâ hissediliyor. Ahşap konakların büyüklüğü, ince süslemeleri eski sosyal hayat hakkında fikir veriyor.

Sinagog’un buradaki varlığına gelince. Roma döneminden beri Ankara’da bir Yahudi cemaati vardı. Yüzyıllarca böyle yaşanmış. Osmanlı devrinde, 1492’de İspanya’dan gelen Sefarad Yahudileri’nden bazıları gruplar halinde Ankara’ya gönderilmiş. İspanyol Yahudileri şehre vardıklarında Bizans devrinden beri burada yaşayan dindaşlarıyla karşılaşmışlar.

Ankara Yahudileri cumhuriyetten sonra başka şehirlere göçerek yavaş yavaş azaldı. Şu an bildiğim kadarıyla cemaat neredeyse sıfırainmış durumda.

Tekrar Şengül Hamamı yönüne dönelim, şimdi Acıçeşme Sokağı’nın sonundayız. Birkaç basamak bizi tekrar Anafartalar’a çıkaracak. Bir önceki güzergâhta gezemediğimiz birkaç binayı görüp Ankara Kalesi’ne doğru devam edeceğiz.

Acı Çeşme Sokağı’nı bitirdiniz. Birkaç basamak çıkınca yeniden Anafartalar Caddesi’ndesiniz. Hemen solunuzdaki binalardan birinde “Başbakanlık Sosyal

Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü” tabelasını göreceksiniz. Bir de kalpaklı bir Atatürk fotoğrafı eşliğinde “*Cumhuriyet, kimsesizlerin kimsesidir*” ibaresini.

Çocuk Esirgeme Kurumu, eski adıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti 1921’de, Hacı Bayram Caddesi üzerinde kurulmuştu. “Etfal” sözcüğü Arapça’dan Osmanlıca’ya girme “tıfıl” sözcüğünün çoğulu. Tıfıl’ın bugünkü Türkçe’deki karşılığı ise “küçük, bakıma muhtaç çocuk” oluyor. Mânâsını bilmeden kullandığımız sözcüklerden birini daha eledikten sonra anlatmaya devam edelim.

Cemiyet, şu an karşısında durduğunuz binasına 1927 yılında geçti. O yıllarda bakanlıklar dahi on metrekairelik yer için sıra beklerken Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin böyle bir binaya sahip olması muazzam bir işti, bunu da bir milletvekili başardı.

Kurtuluş Savaşı yıllarının Birinci Meclis’inde önce Bolu, sonraki Meclis’te de Kırklareli Milletvekili olarak görev yapan Fuat Bey’in “tıfıllara” büyük emeği geçmiştir. Aynı zamanda tıp doktoru olan Fuat Bey, kurucularından olduğu Himaye-i Etfal Cemiyeti’ne gelir getirecek bir dizi tasarıyı Meclis’e sundu ve onları yılmadan takip etti. Mesela posta pullarına birer kuruş zam yapıp, bu sayede birikecek paranın Cemiyet’e bırakılması gibi.

**Anafartalar
Caddesi, sene
1934.**

Dr. Fuat Bey'in her istediği kabul edilmediyse bile yine onun teklifi üzerine Şengül Hamamı yolu üzerindeki beş bin metre karelik arazi Cemiyet'e bağışlandı. Dr. Fuat Bey, inşaat için Türkiye'de yeterli kadar bağış toplayamayınca meşhur Gülcemal vapuruyla Amerika'ya gidip oradaki Türklere vaziyeti anlattı ve çocuklar için bağışladıkları 120 bin doları alıp, memlekete döndü. O devir için büyük paraydı bu.

Mimar Arif Hikmet Koyunoğlu'nun çalışmasıyla bu binalar kısa zamanda ortaya çıktı.

Kompleksin ortasında kimsesizlerin barındırılacağı "Çocuk Sarayı" vardı. Onun iki yanına iki bina daha dikildi. Kuruma gelir sağlaması amacıyla kiraya verildi. Bu binalara Ziraat Bankası'yla Verem Savaş Dispanseri yerleşti.

Sonraki yıllarda Anafartalar Caddesi iş merkezi haline gelince binalardan biri yıkılıp 1967'de bugünün "iş hanı"

kılığına sokuldu. Halen kurumun "müdüriyet" olarak kullandığı bina budur. Dr. Fuat Bey'e kimsesiz çocuklar için yaptıklarından dolayı Atatürk tarafından "Umay" soyadı verildi. Bu sözcük eski Türkçe'de "çocukların koruyucusu" demekmiş.

Sizi burada biraz fazla tuttum ama Çocuk Sarayı apartmanlarından birinin bir odası, atlanmayacak çok önemli bir olaya sahne olmuştur. Yine zaman içinde geriye yolculuk yapacağız. Takvim 16 Ekim 1945 gününü gösterirken söz konusu apartmandaki muayenehanesinde hasta kabul eden bir doktor tabanca ile vurularak öldürüldü. Hâlâ küçük ebatlarda bir şehir olan Ankara'da hemen herkesin tanıdığı bu doktorun adı Neşet Naci Arzan'dı.

Cinayet sadece Ankara'yı değil, bütün ülkeyi sallamıştı. Ertesi gün genç bir adam polis karakolundan içeri girdi. Kelepçelenmesi niyetiyle bileklerini polislere uzatıp "Doktor Neşet Naci'yi öldüren benim..." dedi.

Cinayeti itiraf eden genç adamın adı Reşit Mercan'dı. Şık giyimli, kravatlıydı, üstelik Robert Kolej mezunuydu. Doktoru niye öldürdüğünü ise söylemedi. O fazla konuşmayınca insanların aklına başka başka şeyler geldi tabii.

Fakat mahkeme sırasında işin rengi değişti. Reşit Mercan katilin kendisi olduğunu itiraf etse de cinayet silahını ona sağlayan Haşmet Orbay adlı arkadaşıydı. Haşmet sıradan biri

değildi, devrin Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kazım Orbay'ın oğluydu.

Kamuoyu "Ne oluyoruz?" diye söylenirken Reşit Mercan da ifadesini değiştirdi. Katil olmadığını söyledi. Genelkurmay Başkanı'nın adı cinayetin sebep olduğu heyecanı ikiye katlamıştı. Doğal olarak Ankara'nın o devirdeki en kuvvetli adamı olan Nevzat Tandoğan'ın adı da işe karıştı.

Şehrin kaderi bu andan itibaren değişecekti. Nevzat Tandoğan sadece vali değil, dünyada benzeri olmayan türden bir şehir diktatörüydü.

Cumhurbaşkanı Atatürk'ün, onun vefatından sonra köşke çıkan İsmet İnönü'nün Ankara'daki gözü, kulağı ve de eliydi. Polislikten yetişmeydi. Tek Parti döneminin başından beri Cumhuriyet Halk Fırkası'nın içinde görev almış, daha sonra Ankara'nın hem "ilbaylığını" hem "şarbaylığını" üstlenmişti. Devrin öz Türkçe furyasında bunlar valilik ve belediye başkanlığı makamlarının resmi karşılığı oluyor.

Nevzat Tandoğan bu görevleri tam on sekiz sene, önderlerine tam bir bağlılık içinde yürüttü.

Gece tadilat yapılan bir apartmanın önüne kum mu dökülmüş? Nevzat Bey bunu gördüğü veya duyduğu anda müdürlerini ayaklandırır, gece uyuyorlarsa uyandırır, sabah olmadan o kum tepceğini oradan mutlaka kaldırtırdı.

İran Şahı ziyarete geldiğinde o zamanki Halkevi binasında mı kalacak?

Halkevi'nin önündeki tepe "kel gözükmessin" diye bir gecede tenekeler içindeki başka yerden sökülmüş çam ağaçları getirilir, bu ağaçlar aynı gece o araziye dikilirdi. Bir gecede ormanlık alan yaratan bir valiydi.

Bulvar üzerinde kaldırıma işaretlediği bir sigara izmaritini atar, yarım saat sonra attığı yere gelip o izmariti arardı. Eğer çöpçüler onu fark edip temizlememişlerse yanarlardı. Daha önce bahsettiğimiz, yasaklarla dolu Belediye Talimatnamesi de onun zamanındandır. Nevzat Tandoğan'ın şahsi Anayasası gibidir.

Tek Parti düzeninin yılmaz bir muhafızı, parti ideallerinin kararlı takipçisiydi. Bir yakınının deyişiyle "Çalışkan bir buyurmandı."

Gel gelelim şimdi adı cinayetle anılıyordu. Doktor Neşet Bey'in katili olarak teslim olan Reşit Mercan ifadesini neden değiştirdiğini savcıya anlattı. Genç adam teslim olduktan yarım saat sonra Vali Tandoğan'ın karakola geldiğini ve

Çalışkan bir buyurman Nevzat Tandoğan (1894-1946). Hayat Mecmuası bu az konuşan idareciden röportaj alabildiği için çok mutlu.

kendisi ile yarım saat süren, baş başa bir görüşme yaptığını iddia etti.

Reşit Mercan'a göre Vali Bey, suçu üstlenmesi için o gün kendisine, daha sonra da ailesine baskı yapmıştı. Sonunda Meclis de işe karıştı. Demokrat Parti yeni kurulmuştu. Yöneticileri bu olayı Tek Parti'nin bürokratik anlayışı ile hesaplaşmak için fırsat bilmişti. Sonunda Nevzat Tandoğan'ın mahkemeye gelip, tanık olarak ifade vermesine karar verildi.

Sorgusunda sıkıştırıldı. Kendisine *"Bir sanığın, yargı önüne çıkarılmadan önce valiyle görüşmesi usulden midir?"* diye soruldu. **Reşit Mercan'a** cinayeti üstlenmesi için baskı yapmış mıydı? Adaleti etkilemeyi plânlamış mıydı?

Aslında Vali Nevzat Bey on sekiz senedir böyle çalışıyordu. Daha önce kimse kendisine bir şey sormaya cesaret edememişti. 1946 yılının tek farkı, Meclis'te artık bir muhalefet partisinin bulunmasıydı. Tek Parti döneminin sonu geliyordu.

Muhalefet gazeteler de seslerini yükseltmişti. Sayfa sayfa bu davayı yazıyorlardı. Yani devir değişiyordu. **Nevzat Bey** sorgulandığına çok üzülüyordu. En yakın çalışma arkadaşlarından olan **Mehmet Adli Bey**'in aktardığına göre, *"ona tanık değil sanık gibi davranmalarına"* çok içerlemişti.

Ertesi gün, ailesiyle evde kahvaltı yaptıktan sonra giyinmek üzere odasına geçti. Sonra bir el silah sesi

duyuldu. Evdekiler yanına koştuğunda o ölmüştü. Görünüşe göre başından tek kurşunla kendini vurmuştu.

Nevzat Bey'in intihar etmeyip bir siyasi cinayete kurban gittiğini söyleyenler oldu. Buna karşılık zaten intihara meyilli olduğunu, hatta yakınlarına bundan birkaç kere bahsettiğini iddia edenler de çıktı. **İsmet Paşa**'nın gözünden düşme korkusunu sebep gösterenler de vardı.

Gerekçesi ne olursa olsun, mahkemeye emirle çağrılıp tanık sandalyesine oturtulan *"Kudretli Vali"* bundan sonra Ankara'ya bildiği gibi yönetemeyeceğini görmüştü. Hayatın senaryosu değişiyordu. Vali Bey oyunun bittiğini bu şekilde gördükten sonra belli ki perdeyi kendi eliyle indirmeye karar vermişti.

Cenazesini mezarlığa götüren korteje yol veren bir taksici arabasından incek ve ölen Vali'nin arkasından *"Uğurlar olsun Nevzat Bey! Bize az çekirtmedin..."* diye bağıracaktı.

O şoförün narası artık Ankara'nın günlük hayatında çok şeyin değişeceğini ilân ediyordu.

Şimdi artık yolun karşısına geçip **Timur Sokağı**'nın merdivenlerini tırmanabiliriz. Çok değil, yirmi basamak sonra solunuzda Cumhuriyetin ilk yıllarından kalma **Gazi ve Lâife Numune Mekteplerini** bulacaksınız. **Anafartalar Caddesi**'nden baktığınızda da bu

okulları görebilirsiniz, ama önlerinde dükkânlarla.

Lâtife Hanım'ın first lady'liği sırasında, devlet mahallesinde örnek teşkil edecek bir kız, bir de erkek okulu olarak düşünülen bu yapılar, Mimar Mukbil Kemal Taş tarafından tasarlanmıştı.

1925 yılında, Mustafa Kemal Paşa'nın da katıldığı törenle açıldı. Paşa okula hediye olarak bir el yazması Kur'an-ı Kerim bir de piyano getirmişti.

Bu okullarda sonraki yıllar karma düzene geçildi. Binaların kullanılış şekli de değişti, fakat hâlâ eğitime hizmet ediyorlar.

Bir önceki güzergâhta kaytarıp Çıkırıkçı Yokuşu'nun başında ayrılmış olanlar şimdi beni takip etsin. Öbürleri isterlerse turu bugünlük burada bitirebilir ya da Çıkırıkçı'dan bir kez daha geçip; değişik hanlar ve mekânlar görerek Kale'ye girebilir. Evet, yolun sonu bu sefer Kale.

Okulları gördükten sonra yirmi beş basamak çıkıp, halı sahadan küçük bir mesafeyi yürüyeceğiz. Mazı Sokak'tan sola dönüp yeniden ilerleyeceğiz. Solda kalan yol İncirli Sokak'tır.

Ya sabır deyip bir merdiven daha tırmandığınızda Çıkırıkçılar Yokuşu'na varmış olacaksınız. Fakat bu kez geçen seferimizdeki rotayı takip etmiyoruz. Bu sefer sağdan devam ediyoruz. Çıkırıkçılar'ın bittiği yerde yol ikiye ayrılır.

Sağdan Saraçlar Sokak, soldan Salman Sokak başlar. Saraçlar Sokak Çıkırıkçılar'ın devamı gibidir. Tuhafiyecilerin arasında yerini bulabilirseniz Saraçlar Camii'ni, onun da ilerisinde, yolun hemen sağında kalan Celali Kaddani Camii'ni görebilirsiniz.

Aynı meslek erbabının veya sanatkâr gurubunun aynı sokağa yerleşmesi Osmanlı çarşı düzeninin temeliydi. Osmanlı devrinin meslek örgütleri olan loncalar hem esnafı hem de fiyatları daha rahat denetliyordu. Malların fiyatı ve kalitesiyle ilgili nizamnameler çıkaran devlet, takibini daha rahat yapıyordu. Yine de bu düzenin tıkrı tıkrı işlediğini sanmamak lazım. Bunun da hilesi hurdası oluyordu elbette ama bu düzen içinde hilekârlar herhalde kendilerini daha kolay ele veriyordu.

Saraçlar Sokağı'yla Anafartalar arasında kalan bir sokak var. Büyük usta Neşet Ertaş'ın adını taşıyor. Abdalların sonuncusu. Kim bilir kaç asırdır söylenen türküleri etinde taşıyan, o türküleri söyleten gönle

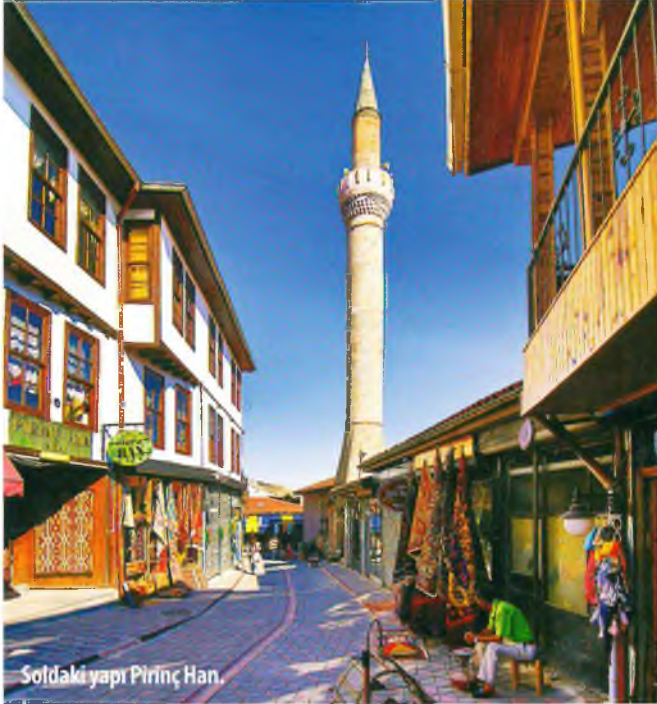
1930'larda Çıkırıkçılar'dan Ankara'ya bakış. Gazi ve Lâtife Mektepleri sağda. Ötesi henüz bomboş.

sahip olan son adam. Neşet Ertaş Ankara'ya altmışlarda gelmiş, ilk radyo programına burada çıkmıştı. Onu bu satırların yazıldığı sırada, 2012 yılında kaybettik. Bir tarihin bitişine tanıklık etmenin ne ağır bir yük olduğunu hissettirdi hepimize.

Saraçlar Sokak'tan solunuza baktığınızda görebileceğiniz herhangi bir merdivenden **Salman Sokak**'a çıkabilirsiniz. Burası **Bakırcılar Çarşısı**'nı barındırır. Ankara'da fotoğraf çekmek dendiğinde ilk akla gelen yerlerden biri burasıdır. Sanki bakır hâlâ günlük hayatın vazgeçilmez nesnesiymiş de mutfaklar bakır tavasız tenceresiz olmazmış havasını veren, insanda lazım olmasa da bakır alma isteği uyandıran bir yerdir.

Devam ederseniz **Salman Sokak** nihayetinde **Koyunpazarı Sokak**'a bağlanırsınız ki işte tarihi **Ahi Elvan Camii** de tam o zaman karşınıza çıkar. Caminin dışında inşa kitabesi yok ama içerideki minberde yer alan kitabelerin birinde banisinin **Hacı Elvan bin Mehmed Bey** olduğunu öğreniyoruz. Ayrıca bir de **Sultan Mehmed Çelebi** zamanında yapılmış bir tamirattan bahsediliyor. **Hacı Elvan** 1389'da öldüğüne göre, 1413-14'e denk gelen o tamirati başka biri yaptırmış olmalı.

Yapının kendisinden çok iç düzeni dikkat çekiyor. Tavan boydan boya ahşap. Caminin içini dört bölüme ayıran üç sıra ahşap direğin üstündeki mermer başlıklar belli ki Roma ve Bizans harabelerinden

Soldaki yapı Pirinç Han.

Koyunpazarı Sokak

getirilmiş. Mihrabın ve ahşap minberin işçiliği göz alıcı. Yine kitabesinden anladığımıza göre caminin minberini **Harpıtlı Mehmed bin Bayezid** usta yapmış.

Artık neredeyse **Kale**'ye geldik. Size göstermek istediğim son bir han daha kaldı.

Caminin önündeki yokuştan, yani **Koyunpazarı Caddesi**'nden düz giderseniz **Atpazarı Meydanı**'na çıkarsınız. Ama siz sola çark edip, **Pirinç Sokağı**'na girin. Köşede kalan yapı **Pirinç Han**'dır.

On sekizinci yüzyıldan kalma bu han, bir iç avlunun etrafında üç kat olarak yapılmış. Ankara'nın bilinen ilk ahşap hanı budur. 1921'den 1942 yılına

kadar karakol olarak kullanılmış, modası geçince de konut olarak kiraya verilmiş. Restore edilip yeniden açılması 1980 yılına denk geliyor.

Eski eşya meraklısıysanız ya da Ankara'dan eşe dosta götürülecek hediyelik eşya arıyorsanız bu handaki dükkânların cana yakın sahipleri sizlere severek yardımcı olur. Hanla aynı adı taşıyan sokak da çok tertiplidir ve burası bir antikacılar sokağı kabul edilir. Yazmalar, eski kıyafetler, takılar, porselenler, daktilolar, gaz lambaları, kapı kulpları, şapkalar. Kimbilir kimlerin kullanıp sonra nedense ayrıldığı binlerce nesne.

"Geçmişimiz..." denen şey bazen tarih kitaplarında, bazen fotoğraflarda var

Atpazarı'nda
Dadaşlar Çayevi.
Emin Usta'da
kebab, sonra
burada çay keyfi.
Yürümenin
ödülü.

olduğunu saydığımız bir şeydir. İnsan sahipsiz kalmış eskilerle karşı karşıya geldiğinde “geçmişin sahiden yaşanmış zamanlardan ve gerçek insanlardan oluştuğunu...” daha iyi idrak ediyor.

Bizleri de aynı akıbetin beklediği gerçeği işin hüznümlü tarafı. Bu kadar hüznün üstüne güzel bir yemek iyi

gider. Öğlen yemeğini kaçırdıysanız, **Boğaziçi Lokantası**’nı atladıysanız handa bir şeyler yiyebilirsiniz.

Başka alternatif isterseniz yeniden **Koyunpazarı Sokak**’a çıkıp tırmanışa geçin. İleride sağda **Kebabçı Emin Usta** var. Asıl özelliği **Ankara tavası** yapması. Ancak bir seçiciliği var.

Ankara tavayı sadece cuma günleri hazırlıyor. Önceden sipariş vermediyseniz işiniz zor. Tesadüfen o tava fazladan yapılmış ve yiyecek çıkmamışsa sizin önünüze gelebilir. Yoksa kuru fasulyesi, köftesi de leziz.

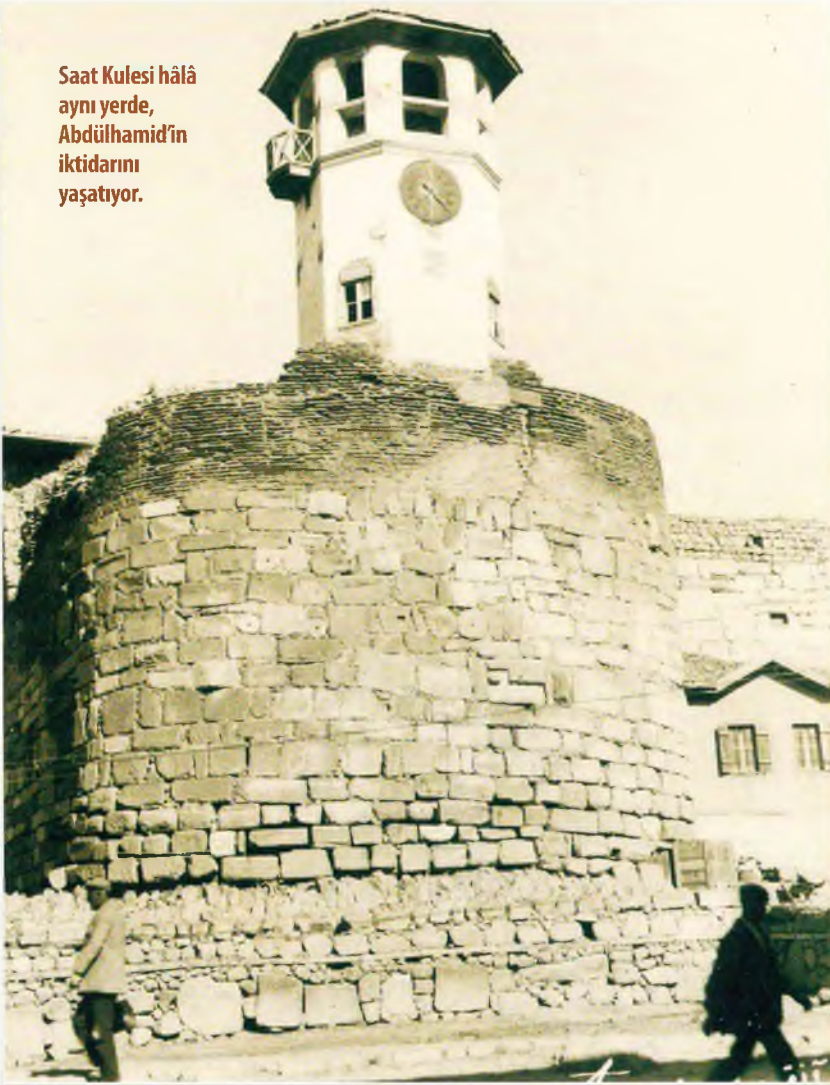
Yokuş yukarı devam edince **Çengel Han**’ın, yani şimdiki işleviyle **Rahmi Koç Müzesi**’nin dibinden **Atpazarı**’na çıkmış olacaksınız. Buraya kadar geldiysek, günlerdir etrafında dolanıp durduğumuz **Kale**’ye girmenin vakti de gelmiştir.

Ankara Kalesi

Burayı ziyarete gelenlerin gözüne ilk çarpan şey her zaman **Saat Kulesi** olur. Bu saat kuleleri **Sultan Abdülhamid**’in şehir planlarının çok önemli birer ögesidir.

Abdülhamid devri bürokrasinin

Saat Kulesi hâlâ aynı yerde, **Abdülhamid**’in iktidarını yaşıyor.

vazgeçilmezlerini daha önce saymıştık: Merkezin iradesini taşraya taşıyan Hükümet Konakları. Bu konakların önünde düzenlenmiş bir meydan. Şehrin görünür bir yerinde illa ki bir saat kulesi. Neden mi saat kulesi?

Devrin bir şairi bunun mantığını iki mısra da özetlemiş:

*“Bir muazzam eserdir ki misli yok,
naziri yok / Zahirî saat çalar, manen
hükümet seslenir.”*

Saat çalacak, kalem efendileri yeni usule göre dairelerinde vakitli olarak iş başı yapacak.

Ayrıca alaturka ve alafranga ayırımından doğan saat farkı giderilecek. Memleketin ezani saati ile Avrupa’nın vakti arasında koordinasyon temin edilecek.

Saat Kulesi’ni seyrettikten sonra kapıdan içeri girebiliriz. Bundan sonra nasıl bir yol izleyeceğiniz keyfinize kalmış. İsterseniz önce küçük

lokantaların birini seçin veya kafelerin birinde aylıklık edin, isterseniz biraz daha içeri yürüyüp, sur duvarlarının üzerinden çepeçevre Ankara’yı seyrederin.

Ben Kale’yi birkaç cümle ile özetleyip aranızdan çekileceğim.

Şimdi kapıdan girdiniz. Önceden bilin ki **Ankara Kalesi** iki bölümlüdür. Sizin ilk ayak bastığınız yer “**Dış Kale**” oluyor. Ahşap evlere kurulmuş lokantaların, hediyelik eşya satan dükkânların arasından devam edince bir meydancığa varacaksınız. Orası da “**İç Kale**” surlarının olduğu yerdir.

Surlara alıcı gözle bakarsanız **Kale’nin** geçmişi hakkında tahminde bulunabilirsiniz. Şöyle ki, Roma döneminde işlendiği belli olan mermerlerinin taş niyetine duvarda kullanıldığını göreceksiniz. Demek ki duvarlar daha sonraki bir dönemde yapılmış. Aslında **Kale’nin** tam olarak ne zaman yapıldığını da bilen yok.

Ankara’nın tarihteki bütün hakimlerinin izini taşıyan Kale, yeni şehir planlarında da hep bir taş gibi korunmuştu. Bugün etrafındaki çarşılar restorasyonlarla eski canlılığına yeniden kavuşuyor.

Ama şu kesin. Frigler, Galatlar, Romalılar, Bizanslılar, Selçuklular, Osmanlılar. Daha önce saydığımız kim varsa Kale'yi kullanmış, kullanırken de onarmış. Onun için yapının içinde farklı medeniyetlerin malzemesine, kitabelerine rastlayabiliyorsunuz.

Alaaddin Camii'den gün batarken Ankara kıpkırmızı bir şehir olur. Görmeden gitmeyin.

“Zindan Kapı” ya da “Parmak Kapı” denilen açıklıktan İç Kale'ye geçtiğiniz mi sizi hemen solda kalan Alaaddin Camii karşılar. Caminin avlusunda artık sur duvarlarına yapışık duran üstü kiremitle örtülmüş, üzerinde bir şeylerin yazılı olduğu, mihrap benzeri bir eser vardır. Kimileri bunun camiinin orijinal yerini gösteren bir yazıt olduğunu söyler. Bu da kesin değildir.

Camiinin önündeki saçağı taşıyan sütunların başlıkları belli ki Roma

kalıntılarından toplanmış. İnce işlemeli mihrabı ise ceviz ağacından oyulmuş.

Kale'nin içinde bulunan ve Anadolu Selçuklu sultanlarından Gıyaseddin Keyhüsrev'e ait olduğu sanılan ahşap taht ve caminin kapı kanatları bugün Ankara Etnografya Müzesi'nde muhafaza ediliyor.

Fakat bu caminin en büyük özelliği ne ince işlemeli ahşapları ne de Roma'dan kalma sütunları. Önemi şu an Ankara'nın ibadete açık olan en eski camilerinden biri olması.

Kitabesine göre Selçuklu Sultanı İkinci Kılıçarslan'ın oğlu Ankara Emiri Muhiddin Mesut Şah tarafından 1178'te ibadete açılmış. Sonra cami Sultan Alaeddin Keykubad tarafından tamir ettirilince onun adıyla anılır olmuş.

Caminin karşısındaki yokuş sizi merdivenlere, oradan da surların üzerinde kalan bir seyir alanına götürür. Burası Ankara'da neyin nerede durduğunu çıplak gözle görebileceğiniz bir terastır.

Bu terasa çıkmayıp düz devam ederseniz bu kez başka bir terasa çıkabilirsiniz. O terastan Hıdırlık Tepesi ve çevresini seyredebilirsiniz. O tepe ile Kale'nin arasında kalan yer de Bentderesi'dir. Hani şu üzeri kapatılan derenin aktığı, bir vakitler bostanların olduğu yer.

Belediye bu tarafta da ciddi bir faaliyete girişmiş. Bentderesi'nin Kale'den görülen karşı yamaçlarına eski tarzda Ankara mahalleleri inşa

ediliyor. Tamamlandığında yerli, yabancı turistlerin çok ilgisini çeken bir gezi ve yaşam alanı olacağı muhakkak.

Kale'nin başta müze olarak kullanılan, şimdi kapalı tutulan burcunun yerini üzerine dikili Türk bayrağından tayin edebilirsiniz. “Dış Sur” eski Ankara şehrinin sınırını da belli ediyor. Ama bildiğiniz üzere, daha Roma devrinde, şehir bu sınırı çoktan aşıp Kale'nin dışına yayılmıştı.

Celali isyanları sırasında Cenabi Ahmet Paşa'nın tedbiri sayesinde Ankara Kalesi'nin etrafına üçüncü bir sur hattının inşa edildiğini evvelce söylemiştik. O üçüncü sur denilen taş duvar da ahaliyi ancak bir müddet içeride tutabildi.

Anlaşılan Selçuklu zamanında ve Osmanlı devrinin başında şehrin ticaret merkezi güvenli surlarıyla Kale'nin içiydi. Ticaret geliştikçe, tiftikten dokunan sof kumaşı değer kazandıkça bu değişti. Ne zaman ki Osmanlı Celali meselesini halletti, o zaman ticaret hayatı yeniden sur dışına taşmaya başladı.

Bizim günlerdir yokuşları tırmanıp bakındığımız yerler on beşinci yüzyıldan itibaren hanlarla, yapılarla dolmaya başladı. Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nin yerleştiği Bedesten'i, Kurşunlu Han'ı, Çengel Han'ı bir de Pirinç Han'ı içine alan bu bölgeye “Yukarı Yüz” denirdi.

Daha aşağıda, Tahtakale Çarşısı vardı. Eskiler buraya Osmanlıca

olarak “Taht’el-Kal’a” adını vermişti ki bu terkip günümüz Türkçesinde “Kale altı” mânâsına geliyordu.

Suluhan'ı da içeren Tahtakale Çarşısı civarı ise “Aşağı Yüz” olarak adlandırılırdı.

Bu iki bölgeyi birbirine bağlayan, şimdi değişik adlar taşıyan çarşılardan geçtik sizinle.

Sokak adları başlı başına ticaretin, esnaflığın bu bölgede yoğunlaştığını açıkça söylüyor: **Koyunpazarı, Atpazarı, Samanpazarı, Saraçlar.**

Hikâyenin kalanını biliyorsunuz. On dokuzuncu yüzyıldaki ekonomik çöküş, siyasal değişimler, başkent olmakla gelen yükseliş, şehir yeniden inşa edilirken Ankara Kalesi ve çevresinin işlev değiştirmesi, buraların yeni yapılanmada ihmal edilmesi. Her biri kendi başına bir konu başlığı.

Bitirilen ve devam ettirilen son restorasyonlar özel olarak Ankara Kalesi'ne, genel olarak da şehrin eski kesimine mutlaka yeni bir cazibe katacaktır. Bu restorasyonlar eski Ankara'nın neye benzediğini kafamızda canlandıracak, eski Ankara mahallelerini yeniden hayatımıza sokacak.

Ankara gibi sıfırdan caddeler, sokaklar, binalar yapılmış, bir anlamda yeniden inşa edilmiş, aynı zamanda da eski yaşama alanlarını ayakta tutabilmiş başka şehir nerede vardır acaba?

Buranın mucizesi bu işte.

Seçilmiş Kaynakça

75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık,
Tarih Vakfı Yayınları, 1998.

Abdülkerim ERDOĞAN, *Unutulan Şehir
Ankara*, Akçağ Yayınları, 2004.

Afif ERZEN, *İlkçağda Ankara*,
Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2010.

Ahmet TAK, "Ankara, 1923-1950:
The Socio-Spatial Manifestation of

Republican Will", ODTÜ'ye sunulmuş
doktora tezi, 2007.

Ali CENGİZKAN, *Ankara'nın İlk Planı,
1924-25 Lörcher Planı*,
Arkadaş Yayınları, 2004.

Altan ÖYMEN,
*Bir Dönem Bir Çocuk – Değişim Yılları –
Öfkeli Yıllar*, Doğan Kitap, 2009.

Ankara Belediye Zabıtası Talimatnamesi,
1937.

Ankara Büyükşehir Belediyesi,
Ankara Tarih ve Kültürü, 8 Cilt.

Ankara Büyükşehir Belediyesi,
Bir Zamanlar Ankara.

Ankara Valiliği, *Ankara rehberi*.

Ankara Valiliği, *Ankara*.

Avram GALANTİ, *Ankara Tarihi (2 cilt)*,
Çağlar Yayınları, 2005.

Bela HORVATH, *Anadolu 1913*, Tarih
Vakfı, Yurt Yayınları, 2010.

Berthe GEORGES-GAULIS, *Angora*,
Constantinople, Londres, A. Colin, 1922.

Burçak EVREN, *20'li Yılların Bozkır
Kasabası*, Milliyet Yayınları, 2000.

Bülent BATUMAN, "Photography at
Arms: "Early Rebuglican Ankara" From
Nation-Building to Politics of Nostalgia",
METU JFA, 2008/2, s. 99-117.

Bülent BATUMAN, "Turkish Urban
Professionals and The Politics of Housing,
1960-1980", METU JFA, 2006/1, S. 59-81.

C.P. BAILEY, *Practical Angora Goat
Raising*, California, 1905.

Can ÖZÖĞÜZ, *Ankaralı Olmak*,
Delisarmaşık, 2008.

CERVATİ ET CİE, *Guide Horaire
Général International Illustré pour le
Voyageur en Orient*.

Cristina Trivulzio BELGIOJOSO,
*Asie Mineure et Syrie, souvenirs de
voyages*, 1858.

Bilgi İMAMOĞLU, Elvan ALTAN,
*Cumhuriyet'in Mekânları Zamanları
İnsanları*, Dipnot Yayınları, 2010.

David FRENCH, "A Sixteenth Century
English Merchant in Ankara?", *Anatolian
Studies*, cilt 22, s. 241-247, 1972.

Ekrem AKURGAL, *Anadolu Kültür Tarihi*,
TÜBİTAK, 2008.

Ekrem İŞİN (ed.), *Ankara: Kara Kalpaklı
Kent 1923-1938*, Suna ve
İnan Kırac Vakfı, 2009.

Emin KARAKUŞ, *İşte Ankara*,
Eylül Kitabevi, 1977.

Enis BATUR (ed.), *Ankara Ankara*, Yapı Kredi Yayınları, 1994.

Ernest MAMBOURY, *Ankara: Guide Turistique*, 1933.

Fahir AKSOY, *Kürdün Meyhanesi*, Can Yayınları, 2000.

Falih Rıfkı ATAY, *Çankaya*, Pozitif Yayınları, 2010.

Fernand LEQUENNE, *Galat'lar*, Türk Tarih Kurumu, 1991.

Funda Şenol CANTEK, *Sanki Viran Ankara*, İletişim Yayınları, 2006.

George Fayette THOMPSON, *A Manual of Angora Goat Raising*, Chicago, 1903.

Gönül TANKUT, "Cumhuriyet Döneminin ilk Toplu İmar Deneyimi: Ankara", *AMME İdaresi Dergisi*, 12, 1981.

Güven TUNÇ, *Bir Aşk Bir Hayat Bir Şehir*, Dipnot Yayınları, 2011.

Güven TUNÇ, Figen ÖZBAY vd., *Şehrin Zulası Ankara Kalesi*, İletişim Yayınları, 2004.

Hıfzı Veldet VELİDEDEOĞLU, *Anıların İzinde*, Remzi Kitabevi, 1977.

Hülya TAŞ, *XVII. Yüzyılda Ankara*, Türk Tarih Kurumu, 2006.

İbrahim Hakkı KONYALI, *Ankara Camileri*, İstanbul, 1978.

İhsan TOMBUŞ, *Ankara Cinayeti*, Bilgi Yayınevi, 2003.

İlhan TEKELİ, *İstanbul ve Ankara İçin Kent İçi Ulaşım Tarihi Yazıları*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2010.

İnci ASLANOĞLU, *Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923 – 1938*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 2001.

Jacques SAVARY, *Le parfait négociant, ou Instruction générale pour ce qui regarde le commerce des marchandises de France et des pays étrangers...*, Paris, 1675.

Mahir İZ, *Yılların İzi*, Kitabevi, 2010.

Mehmet Ali HACIGÖKMEN, *Ahilerin Şehri Ankara*, Kömen Yayınevi, 2011.

Mehmet KEMAL, *Türkiye'nin Kalbi Ankara*, Çağdaş Yayınları, 1983.

Mehmet ÖZMEN, *Tarihte Ankara Kabadayıları*, Sokak Kitapçısı, 2009.

Mimarlar Odası Ankara Şubesi, *Cumhuriyetin 25 yılı, Bina kimlikleri*.

Muammer TAYLAK (hazırlayan), *Etnoğrafya'dan Anıtkabir'e*, Şekerbank, 1998.

Musa ÇADIRCI, *Tanzimat Sürecinde Türkiye – Anadolu Kentleri*, İmge Kitabevi, 2011.

Mustafa Adli BAYMAN, *Tandoğan Şahsiyeti – Ölümü – Hatıraları*, Tan Matbaası, 1949.

Mustafa AKDAĞ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası, Celali İsyanları*, Yapı Kredi Yayınları, 2009.

Ned LEVINE, "Old Culture-New Culture: A Study of Migrants in Ankara, Turkey," *Social Forces* 51, s. 355-368, 1973.

Nuray BAYRAKTAR, "Public Space Meanings of Squares : Ulus and Kızılay Squares in Ankara, Turkey", *Space and Culture*, 2011.

Nuyan YİĞİT, *Atatürk'le 30 Yıl, İbrahim Süreyya Bey'in anı – romanı*, Remzi Kitabevi, 2004.

Orçun İMGA, *Tek Partili Dönemde Ankara: Siyaset ve Yerel Demokrasi*, Dipnot Yayınları, 2006.

Ömer Faruk GENÇKAYA, *Eğitimin Başkenti Ankara*, Ankara, 2008.

S. C. CRONWRIGHT SCHREINER, *The Angora Goat*, Londra, 1898.

Semavi EYİCE, "Ankara'nın Eski Bir Resmi", *Atatürk Konferansları 1970'den ayrınbasım*, 1991.

Seyfi ÖNGİDER, *İki Şehrin Hikayesi: Ankara-İstanbul Çatışması*, Aykırı, 2003.

Suavi AYDIN; Kudret EMİROĞLU; Ömer TÜRKOĞLU; Ergi D. ÖZSOY, *Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara*, Dost Kitabevi, 2008.

Şeref ERDOĞDU, *Ankaram*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1999.

Şeref ERDOĞDU, *Ankara'nın Tarihi Semt İsimleri ve Öyküleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2002.

Tansı ŞENYAPILI, "Baraka"dan Gecekonduya: Ankara'da Kentsel

Mekânın Dönüşümü, İletişim Yayınları, 2004.

Tansı ŞENYAPILI, *Ankara Kendinde Gecekondu Gelişimi (1923 – 1960)*, Kent-Koop Batıkent Konut Üretim Yapı Kooperatifleri Birliği, 1985.

Tuğrul AKÇURA, *Ankara, Türkiye Cumhuriyeti'nin Başkenti Hakkında Monografik Bir Araştırma*, ODTÜ Mimarlık Fakültesi, 1971.

Türk Belediyeciliğinde 60 Yıl, Uluslararası Sempozyum, Ankara, 23 – 24 Kasım 1990.

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, *Ankara*, İletişim Yayınları, 1983.

Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, *Panorama*, İletişim Yayınları, 1987.

Yunus NADİ, *Ankara'nın İlk Günleri*, Sel Yayınları, 1955.

Yusuf AKÇURAOĞLU, *Türk Yılı 1928* (haz. Dr. Arslan Tekin, Dr. Ahmet Zeki İzgöner), Türk Tarih Kurumu, 2009.

Yümniye AKBULUT, *Şıklığın Resmi Tarihi*, Doğan Kitap, 2010.

Zeynep KEZER, "Contesting Urban Space in Early Republican Ankara." *Journal of architectural education: JAE* 52, no. 1, 1998.

Zeynep KEZER, "Familiar Things in Strange Places: Ankara's Ethnography Museum and the Legacy of Islam in Republican Turkey", *Perspectives in Vernacular Architecture* 8 People, Power, Places, s. 101-16, 2000.

“Kasabadan Başkente, Başkentten Metropole Ankara” belgeselini ve belgeseli tamamlayan bu kitabı hazırlayanlar, destek veren herkese teşekkürlerini sunar...

İ. Melih Gökçek

Abdullah Gül

Dr. Ahmet Recep Tekcan

Ayhan Uçar

Selma Okuroğlu

Ayhan Sümer

Nihat Aras

Haluk Balaban

Mükremin Yıldırım

Orhan Budak (Kumcu Orhan)

Dericizade Faruk Küçük

Halime Can

Çiğdem Özdemir

Vedat Gür

Mesut Yörük

Ismail Erol

Ankara Kulübü seğmenleri

Lütfü Yanar

Nazan Gezer

Dündar Bilgin

Mustafa Sütçü

Turgut Koraltan

Soner Sevgili

Ahmet Yüksel

Sevengül Sönmez

Ömer Türkoğlu

Halil İbrahim Uçak

Ethem Coşkun

Erol Mutlu

Mücahit Gültekin

Levent Güneş

Ahmet Yıldız

Ozan Durmuş

Altuğ Yılmaz

Gülüm Baltacıoğlu

Ateş Uslu

Seher Kargı

Çiçek İlgiz

Nesrin Erdik

Figen Batur

Aylin Lakay

Orhan Sönmez

Atilla Lakay

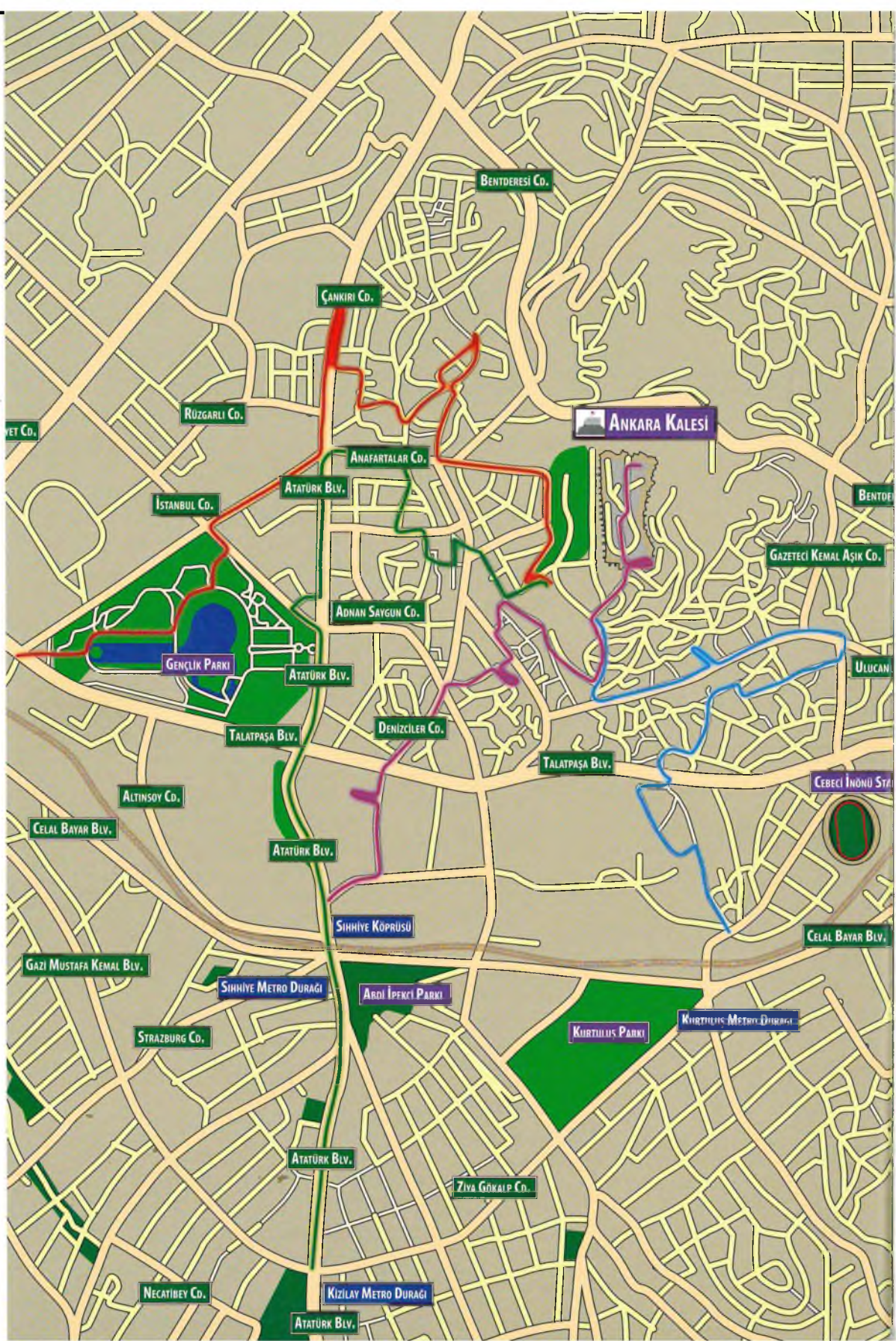
Bestami Başaran

Şeniz Lakay

Neşe Karaböcek

Nurhan Korkut

Erkan Korkut

Selahattin Duman

Kasabadan Metropole Ankara

Eski Sokaklar Yeni Hikâyeler

Elinizde tuttuğunuz kitapta önünden geçip de fark etmediğimiz, bakıp da görmediğimiz, varlığını bile hatırlamadığımız kadim eserleri bulacaksınız.

Camileri, türbeleri, binaları, kuleleri, surları, eski mahalleleri, modern binaları, tarihe mâl olan kimi yapıları bulmakla kalmayacak bunlara dair insan hikâyelerini de öğreneceksiniz.

Bu kitap için “hoşunuza gideceği” ve sizlere bir şeyler katacağı umuduyla hayli çaba harcadık. O çabayı harcarken Ankara’yı bir kez daha gezip, unuttuğumuz şeylerin tadını çıkardık.

Hayli de eğlendik.

Umarım sizler de verdiğimiz emekten sebeplenir, Ankara’yı daha iyi anlayıp onun tadını daha çok çıkarır, belki bu arada bize de bir hayır dua edersiniz.

Baki selâm...

